T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BULGARİSTAN VE ROMANYA'DA KURULACAK ABD ÜSLERİNİN BÖLGEYE OLASI ETKİLERİ

ENVER AKSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİLERİ

GEBZE
2007

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BULGARİSTAN VE ROMANYA'DA KURULACAK ABD ÜSLERİNİN BÖLGEYE OLASI ETKİLERİ

ENVER AKSOY
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİLERİ

DANIŞMANI
PROF.DR. CEVAT GERNİ

GEBZE
2007

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ	**YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU**

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 26/01/2007 tarih ve 07/03 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 23/02/2007 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Enver AKSOY'un tez çalışması Strateji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE
(TEZ DANIŞMANI) : Prof. Dr. Cevat GERNİ

ÜYE : Doç.Dr. Lütfihak ALPKAN
ÜYE : Yrd.Doç.Dr. Salih Zeki İMAMOĞLU

ONAY

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ……/……/…… tarih ve ……/…… sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

FR/21/KP 7.01/Rev.01

ÖZET

TEZİN BAŞLIĞI : BULGARİSTAN VE ROMANYA'DA KURULACAK ABD ÜSLERİNİN BÖLGEYE OLASI ETKİLERİ

YAZAR ADI : ENVER AKSOY

Karadeniz'in güvenliği ve istikrarı sadece bölge ülkeleri için değil, başta Avrupa ve ABD olmak üzere tüm dünya açısından önem arz etmektedir. Dünya üzerinde ABD'nin savaş gemilerini sokamadığı ve Türkiye'nin bariz üstünlüğü bulunan tek deniz olan Karadeniz bu özelliğini yitirmek üzeredir. Siyasi, askeri ve ekonomik tüm kanallardan bölgeye nüfuz etmeye çalışan ABD'nin bu girişiminin arkasında neler yattığını ortaya çıkarmak büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, Bulgaristan ve Romanya'daki ABD üslerinin Karadeniz'deki statükoyu değiştirme potansiyeli de ortaya konmalıdır. Bu amaçla literatür taraması şeklinde hazırlanan tezde;

Tarihi, coğrafi, ekonomik ve askeri açılardan Karadeniz bölgesinin özellikleri; Karadeniz'de 1936 yılından beri barışı koruyan Montrö sözleşmesine ilişkin görüşler; Değişik açılardan ABD'nin Karadeniz bölgesine olan ilgisi; Karadeniz'in yeni aktörleri olan Bulgaristan ve Romanya'nın bakış açısıyla ne istedikleri; Karadeniz'de dikkate alınmadan hiçbir şey yapılamayacak dev bir ülke olan Rusya'nın rolü; Türkiye cephesinden Karadeniz'e ilişkin yapılanlar ve yapılması gerekenler

ortaya konmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

TOPIC : THE PROBABLE AFFECTS OF THE U.S. BASES TO THE REGION, WHICH WILL BE ESTABLISHED IN BULGARIA AND ROMANIA

AUTHOR : ENVER AKSOY

The security and stability of the Black Sea region not only constitutes importance for the peripheral countries, but for all the world, especially for the U.S. and Europe. Being the only open sea area all over the world that the U.S. warships cannot enter freely, and the only sea having clear Turkish superiority, Black Sea is about to loose this speciality. It is very important to clarify the efforts of the U.S. which tries to enter the region by using all channels including diplomatic, military and economic means. Besides, the potential of the U.S. bases in Bulgaria and Romania for changing the “status quo” in Black Sea is also to be brought up. Therefore, in this thesis which is prepared via literature research;

The properties of Black Sea region in context of historical, geographical, economic and military perspectives; The opinions on the Montreux declaration which has been protecting the peace in Black Sea since 1936; The interest of the U.S. on Black Sea region from different points of view; The demands of Bulgaria and Romania, the new actors of Black Sea, with their angle of view; The role of giant Russia which can make everything in Black Sea almost impossible without being taken into account; The things done and must be done in Black Sea by Turkish front

are being tried to be brought up.

TEŞEKKÜR

Yaptığım Yüksek Lisans öğrenimi süresince, mesleğim nedeniyle zaten az vakit ayırabildiğim aileme bana gösterdikleri sabır için, değerli hocam Yrd.Doç.Dr. A.Kayyum KESİCİ'ye bu tezin seçiminde bana verdiği destek için ve yine çok değerli hocam Prof.Dr. Cevat GERNİ'ye tez danışmanı sorumluluğunu çok geç almasına ve çok kısıtlı zamanına rağmen tezimi zamanında bitirmeme yardımcı olduğu için

TEŞEKKÜR EDERİM.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	Sayfa
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. KARADENİZ BÖLGESİNİN ÖZELLİKLERİ (TARİHİ, COĞRAFİ, EKONOMİK, ASKERİ)	4
3. KARADENİZ'DE BARIŞI KORUYAN SÖZLEŞME: MONTRÖ	7
3.1. MONTRÖ Sözleşmesine Göre Mevcut Statü	7
3.2. MONTRÖ Sözleşmesinin Getirdiği Statüyü Değiştirme Çabaları	8
3.3. Değerlendirme	10
4. ABD'NİN BÖLGEYE İLGİSİ	11
4.1. Genel	11
4.2. İsrail Etkisi	20
4.3. Değerlendirme	21
5. BULGARİSTAN VE ROMANYA CEPHESİ	22
5.1. Romanya'nın Özellikleri	22
5.2. Romanya-Türkiye İlişkileri	23
5.3. Bulgaristan'ın Özellikleri	25
5.4. Bulgaristan-Türkiye İlişkileri	26
5.5. Değerlendirme	28

6. RUSYA CEPHESİ 32

6.1. Genel 32

6.2. Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkileri 35

6.3. Değerlendirme 56

7. TÜRKİYE CEPHESİ 58

7.1. Türkiye'nin Çokuluslu Çabaları 60

7.2. Türkiye'nin Bölgeye Yaklaşımı 79

7.3. Değerlendirme 81

8. SONUÇ 83

KAYNAKÇA 86

ÖZGEÇMİŞ 89

EKLER

EK-1 (MONTRÖ BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ TAM METNİ) 1-1

EK-2 (ENERJİ NAKİL HATLARI) 2-1

EK-3 (BLACKSEAFOR ANLAŞMA METNİ) 3-1

KISALTMALAR DİZİNİ

AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AR-GE	:	Araştırma-Geliştirme
BDT	:	Birleşik Devletler Topluluğu
BİO	:	Barış İçin Ortaklık
BLACKSEAFOR	:	Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
BOP	:	Büyük Ortadoğu Projesi
DUMA	:	Rusya Halk Meclisi
ESDP	:	European Security and Defence Policy (Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası)
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GOP	:	Genişletilmiş Ortadoğu Projesi
INVITEX	:	Davet Tipi Tatbikat
KEİT	:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
RF	:	Rusya Federasyonu
RFS	:	Rusya Federasyonu Gemisi
STANAVFORMED	:	Standing Naval Forces Mediterrenean (Akdeniz Daimi Deniz Kuvveti)
SNMG-2	:	Standing NRF (NATO Response Force) Maritime Group-2 (NMK (NATO Mukabele Kuvveti) 2 No.lu Daimi Deniz Kuvveti)
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCG	:	Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
TOR	:	Terms Of Reference
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri

1. GİRİŞ

Dünya giderek hızlanan bir değişim geçirmekte; kurulan uluslararası sistemler giderek daha kısa ömürlü olmaktadır. Bu gidişatın nereye varacağı giderek daha kestirilemez bir hale gelmektedir. Bir sonraki basamak kuralsızlığa ve etik olmayan değerlere dayalı bir sistem mi yoksa sistemsizlik mi olacaktır? Tarih boyunca dengenin var olduğu durumlarda barış ve istikrarın, dengenin olmadığı durumlarda ise savaş ve karmaşanın egemen olduğu söylenebilir. Benzer bir mantıkla hareket edilirse görülür ki dünyanın dengede olduğu son dönem Soğuk Savaş dönemidir.

Soğuk Savaşın sona ermesinin en önemli jeopolitik sonuçlarından birisi, kendi iç mekanizmasıyla başlı başına bir denetim aracı olarak fonksiyon gören bu stratejik dengenin ortadan kalkmasıdır. Avrasya kıta gücünün çözülerek geri hatlara doğru çekilmesi, boşaltılan alanlara komşu bölge güçleri ve bölge-içi küçük güç merkezleri için ciddi bir manevra alanı doğurmuştur. ABD'nin bu boşluk alanlarını doldurmaya yönelmesi, stratejik bir monopolün ortaya çıkmasına ve ABD'nin eskiden olduğu gibi bir kutbun merkezi gücü olmaktan çıkarak, küresel bunalım alanlarına müdahil olma kapasitesine sahip yegane denetleyici güç olarak tebarüz etmesine yol açmıştır (DAVUTOĞLU, 110). Buradan da konumuza yönelik olarak şu yorumu çıkarabiliriz: Eğer Karadeniz'de de bir boşluk olursa bunu ABD doldurmaya çalışacaktır. ABD'nin Bulgaristan ve Romanya üzerinden Karadeniz'de öne çıkmaya çalışmasının, Türkiye'ye yansımaları olabilecektir ve bu yansımalar da Türkiye'nin NATO üyeliğini sorgulamasına yol açabilecektir.

Karadeniz, son gelişmeler ile birlikte, doğudan Avrupa'nın, güneyden Rusya Federasyonu (RF)' nun, batıdan Kafkasya ve Orta Asya'nın kuzeyden de Anadolu'nun içlerine müdahale ihtimalinin daha çok konuşulmasına yol veren bir coğrafya haline gelmiştir. Bu müdahaleyi de, sadece askeri açıdan değil, aynı zamanda politik ve ekonomik açılardan da görmek gerekir. Karadeniz'i kontrol

eden, bu denizin sunduğu bütün avantajları da kontrol eder ve bu avantajlar, kontrol eden aktöre rakipleri karşısında hakim bir üstünlük sağlar. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 4)

Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'nun bir iç denizi olan Karadeniz, daha sonra Rusya'nın hakimiyetine girmiş ve tarihinin büyük bir kısmında bölge dışı ülkelere kapalı kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu denizin konumu yeniden sorgulanmaya başlanmış ve yeni bir mücadele alanı haline gelmiştir.

Klasik jeopolitik tanımlamalar ile Heartland'den Rimland'e inen kuşak, kuzey-güney geçiş hatları üzerinde ve Afro-Avrasya ana kıtasının çıkış ve bağlantı su yolları çevresinde küresel ve bölgesel dengelerin dengeye girdiği jeopolitik ve jeoekonomik boşluk alanları oluşmuştur. En yoğun bir şekilde Avrasya'nın Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Orta Asya'dan oluşan stratejik geçiş yolları üzerinde görülen bu jeopolitik boşluk alanları, hukuki sınır, stratejik hat, etkileşim alanları ve havzalarının girift şekilde birbirlerine geçtiği son derece dinamik bir konjonktür ortaya çıkarmıştır. (DAVUTOĞLU, 110)

Bu tez, değişen ve değişmeye devam eden konjonktür içerisinde dünyada tek süper güç olarak kalan ABD'nin Karadeniz'e mülaki olmaya çalışmasının bölgede yaratacağı etkileri ortaya koymak amacıyla yazılmıştır. Bu konuda yapılan ilk tez olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle, kaynak olarak çok fazla akademik yayın bulunamamış, gerçekliği teyit edilmiş basın ve internet haberleri ile bu haberlere ilişkin bazı uzmanların görüşlerinden faydalanılmıştır.

Konusu itibarı ile Tez çalışması, bölgede değişim yaratabilme potansiyeli nedeniyle, sadece üslerin kurulduğu/kurulacağı ülkeler olan Bulgaristan ve Romanya, üsleri kuran ABD ve Karadeniz'de bundan en çok etkilenecek iki baskın güç olan RF ve Türkiye ile sınırlandırılmıştır. Diğer Karadeniz ülkeleri kapsam dışında tutulmuştur.

Tez, literatür taraması yöntemiyle hazırlanmış olup birinci bölümde tarihi, coğrafi, ekonomik ve askeri açılardan Karadeniz bölgesinin özellikleri; ikinci

bölümde Montrö sözleşmesine ilişkin görüşler; üçüncü bölümde değişik açılardan ABD'nin Karadeniz bölgesine olan ilgisi; dördüncü bölümde Bulgaristan ve Romanya'nın bakış açısıyla ne istedikleri; beşinci bölümde Karadeniz'de Rusya'nın rolü; altıncı bölümde Türkiye cephesinden Karadeniz'e ilişkin yapılanlar ve öneriler ortaya konmuştur.

2. KARADENİZ BÖLGESİNİN ÖZELLİKLERİ (TARİHİ, COĞRAFİ, EKONOMİK, ASKERİ)

Karadeniz; 40°55' K - 47°15' K enlemleri ile 27°28' D - 041°46' D boylamları arasında, yaklaşık 420.000 km. karelik bir alanı kaplayan bir kıta denizi olup, Boğazlar, Marmara ve Ege Denizi ile Akdeniz'den ayrılır. Güney kıyılarında Türkiye, kuzey kıyılarında yarım ay şeklinde Ukrayna ve Rusya, batı kıyılarında Romanya ve Bulgaristan, doğu kıyılarında ise Gürcistan bulunmaktadır (Büyük Larousse, Cilt 13).

En büyük ekseni Burgaz-Poti arası olup 635 mil, en dar yeri ise Kırım'ın güney burnu ile Kerempe Burnu arası 143 mildir. Boğazlar ile Akdeniz'e, Kerç Boğazı ile Azak Denizi'ne, Ren-Tuna Kanalı ile Kuzey Denizi'ne, Main-Tuna kanalı ile Baltık Denizi'ne, Volga-Don Kanalı ile de Hazar Denizi'ne bağlantısı vardır. Ancak Boğazlar haricindeki yollar su çekimini kısıtladığından sadece küçük tonajlı gemiler tarafından kullanılabilmektedir. 750 mil uzunluğunda sahilimizin bulunduğu Karadeniz; Rusya hariç, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'a girişi sağlayan yegane deniz yolu olması bakımından büyük ekonomik önemi haizdir.

Karadeniz, tarih boyunca çatışan uygarlıkların geçiş yolu üzerindeki Anadolu yarımadasının kuzey yanında bulunması sebebiyle, doğu-batı istikametlerinde ilerleyen kuvvetlerin kuzey yan emniyetini sağlamıştır. Asya içlerinden batı, Avrupa’dan doğu istikametinde ilerleyen kuvvetler, Karadeniz’de ikiye bölünmüştür. Orta Asya’dan başlayan tarihi Türk göçleri Karadeniz’de ikiye ayrılmıştır. Kuzeyden geçen kollar bugünkü Macaristan ve Bulgaristan’ı, güneyden geçen kollar da Türkiye’yi oluşturmuşlardır. Daha sonraları kuzeyde Rusya gibi bir gücün ortaya çıkmasıyla Karadeniz, bir güç ve hakimiyet mücadelesine sahne olmuştur.

Sürekli güneye doğru büyümeye çalışan Rusya'nın kuvvetleri, Karadeniz'de ikiye ayrılarak Kafkaslar ve Balkanlar mihverlerini izlemek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin yükselme ve duraklama dönemlerinde tamamen bir Türk gölü halindeki Karadeniz, bu mücadeleler sonunda Rusya ile paylaşılmak zorunda kalınmıştır. Karadeniz çevresinde yaşayan milletlere bakıldığında, genelde iki kültürün izleri görülür. Biri Osmanlı Devleti'nden önce bölgeye hakim olan Doğu Roma'nın Ortodoks kültürü, diğeri de Osmanlı İmparatorluğu ile bölgeye yerleşen Türk-İslam kültürü. Bölgenin üç yanı, Ekim 1917 devriminden Soğuk Savaş'ın bitişine kadar Sovyet hakimiyetinde kalmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin Karadeniz'deki etkinliği, kendi karasuları ve ekonomik bölgesi ile sınırlı kalmıştır. Ancak Karadeniz'in kilidi konumundaki Boğazların Türkiye'nin elinde bulunması Karadeniz'de bir "denge" oluşmasına ve dolayısıyla Soğuk Savaş süresince bölgenin barış içinde yaşamasına yol açmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında NATO devletlerinin Karadeniz'e bakışlarında farklılıklar oluşmuştur. Bugün birçok NATO ülkesi, Rusya ve diğer sahildar ülkelerle ikili iyi ilişkiler kurmaya ve nüfuz alanları yaratmaya çalışmaktadır. 1992'de Almanya'da açılan Main-Tuna kanalıyla, Ren Nehri Tuna'ya ve Batı Avrupa iç su yolları Karadeniz'e bağlanmıştır. Öte yandan Karadeniz, askeri açıdan, RF ve Ukrayna'nın sanayi bölgelerine yegane giriş yolu durumundadır ve BDT'nin, özellikle RF'nun, deniz ulaştırması için hayati önem taşımaktadır.

Karadeniz, sadece sahildar olan altı ülkeyi değil, aynı zamanda nehirler vasıtasıyla Balkan ve Kafkas ülkeleri ile Hazar Havzasını da açık denizlere bağlayan konumu ile büyük önem arz etmektedir. Kıyıdaş ülkelerin deniz yolu ile olan ticareti, Türk Boğazlarında yılda yaklaşık 50 bin adet gemiye ulaşan bir trafik meydana getirmektedir. Bu durum, deniz ticaretinde Türk Boğazlarının önemi kadar Karadeniz'in de önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca gerek enerji potansiyeli ve gerekse bu potansiyelin Batı pazarlarına ulaştırılmasında en önemli yollardan biri olması Karadeniz'in bu önemini daha artırmakta ve **Batı ile Doğu arasındaki nüfuz mücadelesinin merkezi durumuna getirmektedir.**

Karadeniz, sadece bir denizin değil, aynı zamanda bir havzanın adıdır... Karadeniz havzasına değinilmeden, ne Avrupa tarihi yazılabilir, ne Rus ne de Türk Tarihi… Karadeniz havzasını göz ardı ederseniz, ne enerji-politiği izah edebilirsiniz, ne savunma/güvenlik yapılanmalarını, ne de "yumuşak devrimleri…"(SARIKAYA ve ÖZTÜRK, i)

Karadeniz'in jeopolitik önemini artıran diğer bir neden ise günümüzde bölgede egemen bir gücün olmaması, dolayısıyla burada bir boşluk bulunmasıdır. Gerçekten de Karadeniz çağlar boyunca döneminin süper güçlerinin egemenlik ya da etki alanı içinde kalmıştır. Önce Bizanslılar, sonra Osmanlılar ve en son Sovyet Rusya bölgeye başka dış güçlerin karışmasına izin vermemişlerdir. Soğuk Savaş sonrasında ise bölgede egemen bir gücün etkisinden bahsetmek zordur.

Karadeniz'i öne çıkaran hususlardan birinin de Karadeniz'in sahip olabileceği doğal gaz, petrol ve hidrojen rezervleri olabileceği de savunulmaktadır. Basında Karadeniz'deki rezervlerle ilgili zaman zaman çeşitli haberler yapıldığı görülmektedir. Son olarak, geleceğin yakıtı olarak nitelenen hidrojen'in yakıt olarak kullanılmasının yaygınlaşmasıyla hidrojen sülfürün yoğun olarak bulunduğu Karadeniz'in üretim merkezi olacağı yönünde haberler basında yer almıştır (Akşam Gazetesi, 08.11.2004). Hidrojenle ilgili Türkiye'de milli olarak ve/veya yabancı ortaklarla birlikte araştırma-geliştirme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır.

3. KARADENİZ'DE BARIŞI KORUYAN SÖZLEŞME: MONTRÖ

3.1. Montrö Sözleşmesine Göre Mevcut Statü

Karadeniz'e gemilerini sokmak isteyen ABD'nin önündeki en önemli hukuki engel olan Montrö Sözleşmesi ile Boğazlar'dan geçiş ve Karadeniz'de seyir için ticari gemilere herhangi bir sınırlama getirilmezken; Savaş gemileri için Karadeniz'de kıyısı bulunmayan ülkeler için ciddi ve kesin sınırlamalar konmuştur. Montrö Sözleşmesi'ne göre Karadeniz'de kıyısı bulunmayan ülkelerin savaş gemileri:

- **Boğazlar'dan geçiş için ülkeler diplomasi yoluyla 15 gün önceden ön-bildirimde bulunmak zorundadır.**

- **Boğazlar'dan geçişte en yüksek tavan toplam tonajı 15000 ton ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu gemilerin sayısı dokuzu geçemeyecektir.**

- **Gemilerin üzerinde bulunan silahlar 105 mm'yi geçmeyen iki top ve 75 mm'yi geçmeyen iki silahla sınırlandırılmıştır.**

- **Boğazlar'da transit olarak bulunan savaş gemileri taşımakta olabilecekleri uçakları; hiçbir durumda, kullanamayacaklardır.**

- **Karadeniz'de bulunmalarının amacı ne olursa olsun, kıyıdaş olmayan Devletlerin savaş gemileri bu denizde yirmi bir günden çok kalamayacaklardır.**

- **Kıyıdaş olmayan devletlerin Karadeniz'deki savaş gemilerinin toplam tonajı 30.000 tonu veya Karadeniz'deki en büyük donanmanın (ki bu 45.000 ton ile sınırlandırılmıştır) üçte ikisinden daha fazla olamayacaktır.**

Görüldüğü üzere, Montrö Sözleşmesi (Tam metni için bkz. EK-1) kıyıdaş olmayan devletlere ait muharip gemilerin Karadeniz'de bulunuşunu toplam tonaj ve süre bakımından kısıtlamaktadır. Karadeniz'de tesis edilecek bir ABD deniz üssünde ABD gemilerinin konuşlandırılması, gemilerin küçük çaplı toplara sahip olması ve toplam tonajlarının 30.000 tonu geçmemesi ve her bir geminin Karadeniz'de kalacağı sürenin ise 21 günü aşmaması halinde mümkün olabilir. Yani ABD, fırkateyn büyüklüğündeki gemilerini üç haftalık rotasyonlar halinde Karadeniz'deki bu üslerde konuşlandırırsa Montrö'yü delmemiş olur. Ancak şurası da kesindir ki, ABD'nin gücünün asıl göstergesi ve dünyanın her yerine uzanan kolu olan uçak gemileri / uçak gemisi grupları boğazlardan geçemeyeceklerdir. Bunun da ABD için yeterli olmayacağı değerlendirilmektedir.

3.2. Montrö Sözleşmesinin Getirdiği Statüyü Değiştirme Çabaları:

ABD'nin Karadeniz'de etkin olabilme düşüncenin gerçekleştirilmesinde en önemli engellerden birisi de Montrö'dür. Bu sözleşme, değişik senaryolar içinde aşındırılmaya ve değiştirilmeye çalışılmaktadır. ABD, kısa vadede kendi bayrağı ile Karadeniz'e giremediğinden NATO bayrağı altında girme planları da gündemdedir. Karadeniz uğrunda bugün sadece ABD ve Rusya değil bir çok küresel ve bölgesel güç ile kıyıdaş ülkeler ve kurumlar stratejik derinliği olan bu deniz için mücadele etmektedir.

Aslında Montrö Sözleşmesi, imzalandığı tarihten itibaren zaman zaman önde gelen güçlerin lehine değiştirilmesi yönünde gayretlerine maruz kalmıştır. 2 nci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet Dışişleri Bakanı Molotof, 19 Mart 1945'te Moskova'da bulunan Türkiye Büyükelçisine bir nota göndererek 17 Aralık 1925 tarihli Dostluk ve Saldırmazlık Paktının feshedildiğini bildirmiştir.

7 Haziran 1945'te ise bu kez Sovyetler Birliği ile Türkiye anlaşmak istiyorsa; Türkiye-Sovyet sınırının değişmesi, Boğazlarda Sovyet Rusya'ya üs

verilmesi ve Montrö sözleşmesinin yeniden düzenlenmesi istenmiştir. Bu durum karşısında Türkiye, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumakta endişe duyarak, silahlı bir Sovyet saldırısına uğradığı taktirde tek başına da olsa karşı koymak azminde olduğunu dünyaya ilan etmiştir.

2 nci Dünya Savaşı sonrası ABD ile İngiltere'nin Sovyetler Birliği ile savaş sonrasında yapılacakları kararlaştırmak üzere 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 arasında toplanan Potsdam Konferansında da Türk Boğazları görüşülmüştür. Potsdam'da Sovyetlerin Boğazlar üzerindeki istekleri ve Boğazlar rejimini değiştirmek yolundaki teklifleri ile Sovyetler o dönemde, Türkiye üzerinde yeniden baskı kurmak istemiştir. Ancak, Potsdam'da üç devlet Boğazlar konusunda anlaşamamış ve statüde bir değişiklik yapılmamıştır. Bir konuda anlaşmışlardır ki bu önemlidir: **Boğazların yeni bir rejime tabi olması ve Amerika'nın Boğazlar üzerinde söz sahibi olması.**

ABD, Türk Boğazları'na verdiği önemin bir göstergesi olarak, 2nci Dünya Savaşını bitiren anlaşmanın imzalandığı ünlü Missouri zırhlısını İstanbul'a getirip, 5 Nisan 1946'da Dolmabahçe önlerine demirletmiştir. Buna rağmen Sovyetler, 7 Ağustos 1946 ve 25 Eylül 1946 tarihli notalar ile Potsdam'daki iddialardan da ileri giderek, Boğazların statüsünün yalnız Karadeniz'e sahildar devletler tarafından arasında tespit edilmesini ve kendilerine üs verilmesini istemiştir.

Türkiye Sovyet Rusya'ya verdiği cevabi notalarda, Boğazlar rejimini değiştirecek bir konferansı kabul ettiğini ancak, bu konferansa ABD'nin de katılacağını, Türkiye'nin egemenlik haklarına ve güvenliğine aykırı hiçbir teklifi kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Dolayısıyla Potsdam'da İngiltere-Sovyetler ve ABD arasında varılan mutabakat; Türkiye tarafından da resmen kabul görmüş olmaktadır.

Olaya ABD'nin müdahalesi; Sovyetler Birliği'ne geri adım attırmıştır. Ancak bu arada Türkiye'nin ABD'ye yakınlaşmasının ve giderek daha da bağımlı hale gelmesinin başlangıcı olmuştur. Daha sonra Türkiye'nin NATO üyeliği ile birlikte

savunma kalkanı içerisine alınması bu konudaki sıkıntılara daha kurumsal bir çözüm getirmiştir.

Karadeniz'de kıyısı bulunan iki ülke Bulgaristan ile Romanya'nın da 2004 yılında NATO'ya girmesi bölgede tekrar aynı konuların gündemde yer almasını sağlamıştır. Özellikle ABD, doğrudan olmasa bile başka ülkeler kanalıyla Montrö'yü tartışmaya açtırma eğilimindedir.

3.3. Değerlendirme :

Kıyıdaş ülkelere kontrol imkanı sunması, enerji nakil hatlarının geçiş güzergahında bulunması ve Doğu ile Batı arasında giderek kızışan küresel rekabette sahip olan güce vazgeçilmez üstünlükler sağlaması sebebiyle Karadeniz son dönemlerde küresel rekabetin yeni coğrafi mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Karadeniz'e yönelik politikaların temelinde Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelerin, herhangi bir tonaj ve gemi sayısı sınırlaması olmadan Karadeniz'de deniz gücü bulundurmalarını engelleyen Montrö Boğazlar Sözleşmesi yatmaktadır. Karadeniz'in değişen jeopolitiğinde Montrö'nün değiştirilmesine yönelik girişimler karşısında Türkiye ve Rusya'nın eşgüdüm içinde olması küresel hesapları bozmaktadır. Türkiye 1936 yılındaki Montrö Antlaşması ile de elde etmiş olduğu İstanbul ve Çanakkale boğazlarının hakimiyetiyle bölgedeki askeri üstünlüğünü pekiştirmiş ve bölge güvenliği açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Türkiye Montrö'nün değiştirilmesine yönelik taleplerin dengeleri ve istikrarı bozabileceği değerlendirilmektedir.

4. ABD'NİN BÖLGEYE İLGİSİNİN İNCELENMESİ

4.1. Genel :

Dünyadaki gelişmeler; küresel sermayenin ve gücün artık tek bir merkezde ve tek bir ulus devletin elinde olmadığı, çok merkezli hale dönüşmekte olduğu, Doğu yeniden yükselirken Batı'nın göreceli olarak yeniden düşüşe geçtiği şeklinde değerlendirilmektedir.

Yetmişli yıllarda tüm dünya üretiminin %40'tan fazlasını tüketen ABD artık %25'in altı ile yetinmek zorundadır ve bu oran giderek düşme eğilimindedir. Olumsuz gidişi gören ABD, yeni yüzyılın başında stratejik girişimler yapmaktadır. Orta Doğu, Akdeniz ve Karadeniz'i fiili olarak yakın kontrol altına almaktadır (EVCİOĞLU, 404). ABD dış siyasetinin en önemli araçlarından biri olan NATO'nun operasyon sahasının yeniden tanımlanması kapsamında da ortaya konulan parola "bölgeden uzak kalırsan orada iş yapamazsın" (FOUSKAS, 51) şeklinde belirlenmiştir. Bu kapsamda ABD önce kendisine teorik bir zemin hazırlamaktadır; HUNTINGTON'un "Medeniyetler Çatışması" ve BARNETT'in "Pentagon'un Yeni Haritası" ile gelecekteki hedeflerini ortaya koymaktadır. Laik olmakla birlikte "İslam" kimliğini taşıması, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesinde yer alması ve BARNETT'in deyişiyle "Entegre Olmamış Boşlukta" bulunması nedenleriyle Türkiye'nin kendini hedef listesinde hissetmesinin gerçekçi bir yaklaşım olacağı kıymetlendirilmektedir.

ABD'nin Karadeniz'e olan ilgisinin altında dünyada ABD donanmasının giremediği ender denizlerden birisi olan Karadeniz'e ABD savaş gemilerinin girebilmesi ve hatta mümkünse bu bölgede askeri üsler edinebilmesi için gerekli ortamın yaratılmasına dönük çalışmalar yatmaktadır. Karadeniz'de ABD'nin istediği ve/veya isteyebileceği deniz üsleri kısa vadede Türkiye (Trabzon), Romanya ve Bulgaristan üsleridir. Ancak orta ve uzun vadede ABD'nin istediği

üs şu an Rus üslerini barındıran Ukrayna'ya ait olan Sivastopol üssüdür. (OGAN, 31.10.2006)

ABD'nin Türk Boğazları'ndan dolayı bölgeye ilgisi yeni olmayıp oldukça eskilere dayanır. Bilindiği gibi 7 Mayıs 1830 tarihli Amerikan-Osmanlı Seyir ve Ticaret Antlaşması; o zamana kadar Avrupa'nın güçlü devletlerinin gemilerine tanınmış olan ayrıcalıkların ABD gemilerine de uygulanmasını sağlamıştır.

ABD; o dönemlerden başlayarak Boğazlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolünü kabul etmez bir politika izlemiş; geçiş serbestisini savunmuş; ancak yine de 1871 Londra Anlaşmasından 1. Dünya savaşına kadar olan dönemde savaş gemilerini gönderip Karadeniz'e çıkışı zorlama teşebbüsünde bulunmamıştır. Türkiye'nin 2 nci Dünya Savaşı sonundaki tutumu ve NATO'ya üye olması ile bölgedeki çıkarlarına uygun bir statünün sağlandığını değerlendirmiştir.

Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması, 11 Eylül saldırısı sonrasında yeniden belirlenen ve uygulama alanına konmakta olan küreselleşme stratejileri, Genişletilmiş/Büyük Ortadoğu projeleri ABD'nin bölgeye olan ilgisini yeniden ortaya çıkarmıştır. Sovyetler Birliği döneminde Karadeniz (Türkiye kıyıları hariç) ve Hazar (İran kıyıları hariç) Sovyet denizleri iken, günümüzde Karadeniz Avrupa denizi, Hazar ise Avrasya denizi haline dönüşmektedir. Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olan Rusya Federasyonu ise Karadeniz'de Kuzeybatı Kafkasya, Hazar'da ise Kuzeydoğu Kafkasya kıyılarına sıkışmıştır (KANBOLAT, Stratejik Analiz, Nisan 2006, 25).

ABD, Karadeniz bölgesinin Orta Doğu ve Avrupa arasında kalmış bir cep olduğunu ve 11 Eylül saldırısından sonra güvenlik eksenli bakış açısıyla bölgenin yeni bir güvenlik şemsiyesi altına alınması gerektiğini öne sürmektedir… Buradan hareketle Romanya, Gürcistan, Ukrayna ve Bulgaristan; ABD ve NATO'nun bölgedeki rolünün artması gerektiğini öne sürmekte, KEİT ve BLACKSEAFOR gibi Türkiye'nin öncülük ettiği güvenlik yapılanmalarına

alternatif aramaktadır. (KINIKLIOĞLU, Karadeniz'de Bölgesel Arayışlar ve Zihinsel Altyapıları, Stratejik Analiz, Mayıs 2006, 50)

Nitekim, tüm bunlar olurken 2006 yılının başlarında ABD'nin Ankara büyükelçisi Ross WILSON: "Karadeniz uluslararası bir su. Montrö'den kaynaklanan haklarımız var. Karadeniz'deki haklarımızdan faydalanmak istiyoruz" diyordu. (Yeniçağ, 30.06.2006)

11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'a ve ardından da Irak'a yapılan askerî müdahaleler "uluslararası terörizmle mücadele" boyutlarını aşarak uluslararası yeniden yapılanma sürecine dönüşmüştür. ABD, ortaya attığı ve kısaca "Büyük Ortadoğu Projesi" olarak formüle edilen yeni proje ile Kuzey Afrika'dan Pakistan'a kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada dünyayı yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır.

11 Eylül sonrasında, NATO gemileri tarafından, Akdeniz Bölgesinde terörizmle mücadele maksadıyla icra edilen Active Endeavour (Etkin Çaba) harekatı kapsamında ticaret gemileri kontrol edilmektedir. ABD ve NATO'nun Active Endeavour harekatını değerlendirmelerinde, Akdeniz'de ticari taşımacılık yapan şüpheli gemilerin sık sık Karadeniz'e çıktıkları, ancak bu gemilerin Karadeniz'deki faaliyetlerinin Montrö Sözleşmesi hükümleri gereğince izlenemediği, bu nedenle Karadeniz'de bir güvenlik boşluğu bulunduğu, diğer yandan, halen Deniz Kuvvetlerinin içinde bulunduğu durum nedeniyle Akdeniz'e gemi gönderemeyecek durumda olan İttifak'ın yeni üyeleri Bulgaristan ve Romanya'nın görünür katkı sağlama arzularının karşılanmasının gerekli olduğu tespitlerine yer verilmektedir. Bu nedenlerle, harekatın Karadeniz'i de kapsayacak şekilde genişletilmesi tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte, bugüne kadar NATO tarafından Karadeniz'de güvenlik zafiyeti olduğunu gösteren net bir bilgi veya istihbarat ortaya konulamamıştır. Ancak görünen odur ki ABD, Balkanlar ve Ortadoğu politikasını, Soğuk Savaştaki güvenlik ve savunma ilkelerinin stratejik çerçevesini saldırgan bir biçimde genişleterek sürdürmektedir (FOUSKAS, 125).

Diğer yandan ABD'nin tek taraflılık ilkesine dayanan yeni projesinin (Büyük Ortadoğu Projesi) maliyeti çok yüksektir. Orta Doğu coğrafyasına fiili olarak yerleşmek, Soğuk Savaş döneminde ABD'ye de büyük yükler getiren asker ve uçak gemisi kullanımını içeren stratejisinin değişen bir yüzüdür… Fiili olarak yerleşme ve doğrudan el koymayı hedefleyen preemptive strike stratejisi, ABD tarafından daha uzun süre gündemde tutulacaktır… ABD, AB'yi dikey olarak çevrelemek için Romanya ve Bulgaristan'a da yerleşmiştir… Bu arada, unutulmaması gereken Karadeniz, Akdeniz ve Türkiye'yi kuşatan, uçak uçuşu boydan boya yalnız dakikalar alacak bir harekat alanında Türkiye'nin çevresinde örülen kuşağın da giderek daraltılmasıdır. (EVCİOĞLU, 410)

ABD, Soğuk Savaş dönemi sonrasında yeni güvenlik ortamının gereklerine uygun farklı bir konuşlanma modeline yönelmektedir. Bu kapsamda, ABD'nin, Bulgaristan ve Romanya'ya ait Burgaz ve Köstence Limanları ile ilgilendiğine yönelik bilgiler mevcuttur. Örneğin; "17 Kasım 2005'te, Romanya ve ABD Karadeniz kıyısına Amerikan askeri üsleri kurma konusunda anlaşmıştır. Aynı gün, Washington Bulgaristan ile Bulgar askeri üslerinin ABD tarafından kullanımına ilişkin görüşmelere başlamıştır… Bu üslerin yerleri: Romanya'da, Kogalniceanu hava meydanı (Köstence yakınında) ve Bükreş'in yaklaşık 200 km doğusunda bulunan Fetesti ve Bulgaristan'da, Bezmer hava meydanı ve Türkiye sınırına yakın bulunan Novo Selo atış sahasıdır ("Intelligence Brief: U.S. Military Bases in the Black Sea Region", Power and Interest News Report, www.pinr.com, 19.11.2005). Ancak, son alınan haberlere göre "Bulgaristan ve ABD arasındaki görüşmeler, bazı sorunlar nedeniyle ertelenmiştir… ABD'li askerlerin Bulgaristan'daki statüsü ve kullanılacak üslerin alt yapısı için harcanacak kaynaklar konuları henüz açıklığa kavuşturulamamıştır ve Bulgaristan'ın yapacağı anlaşma Romanya'nınkinden farklı olacaktır. (The Sofia Echo, 14.03.2006)

ABD neden Bulgaristan ve Romanya'da yeni üslere ihtiyaç duymaktadır? "Chalmers Johnson'un "The Sorrows of Empire" adlı kitabına göre Amerika'nın halen yurtdışında 725'ten fazla üssü bulunmaktadır. Bu inanılmaz tahmin iki

resmi kaynaktan gelmektedir: Savunma Bakanlığının "Üs Yapı Raporu" ve "Coğrafik Alanlara Göre Dünyadaki İşgücü Dağılımı". Johnson bu tahminin gerçek sayının altında olduğunu iddia etmektedir, çünkü birçok üs ya gizlidir ya da resmi kitaplarda yer almamaktadır. Örnek olarak, Johnson İsrail'de faaliyet gösteren veya inşa halinde olan en az altı ABD üssü bulunduğunu ortaya koyan kaynakları saymaktadır. (BAKER, "Why All the Foreign Bases?", www.lewrockwell.com, 17.03.2006)

10 yıl içinde Avrupa ve Asya'dan 70 bin askerini çekmeyi planlayan Washington, Soğuk Savaş döneminde açılan üsleri kapatarak, Ortadoğu gibi sıcak bölgelere yakın ve küçük üsler kurmaya yöneliyor. Üslerin kurulmasının, AB ile arasındaki refah açığını kapatmayı amaçlayan Romanya'nın daha çok yabancı yatırımcı çekmesi hedefi açısından önem taşıdığı belirtiliyor… ABD birlikleri, Romanya'nın güneydoğusundaki bir hava üssünü, 2003'teki Irak savaşının ilk aşamasında 7 bin savaşçı birliğin geçiş üssü olarak kullanmıştı. Burada 3 bin 500 kişilik Amerikan birliği bulunuyor. (Cumhuriyet, 18.11.2005)

Soğuk Savaş sırasında, ABD'nin dünyanın stratejik bölgelerinde üs kurmasına gerekçe olarak Sovyet yayılmasının önlenmesi gösteriliyordu. Ancak Soğuk Savaş sona ereli on yıldan fazla geçmesine rağmen ABD, dünyanın her yerinde agresif olarak üsler kurmaya devam etmektedir. Amerikan yetkilileri Bulgaristan ve Romanya'daki yeni üslerin Batı Avrupa'daki birliklerin doğuya kaydırılmasına ilişkin daha geniş bir ABD stratejisinin bir parçası olduğunu ifade etmektedirler… Gerçekte, 11 Eylül'den bu yana ABD Doğu Avrupa, Afganistan, Kırgızistan, İran Körfezi ve Pakistan'da en az 14 yeni üs kurmuş ve Özbekistan'daki bir üsten de çıkarılmıştır. Bu sayı, kurulacağı ilan edilen Bulgaristan ve Romanya üslerini kapsamamaktadır. (BAKER, "Why All the Foreign Bases?", www.lewrockwell.com, 17.03.2006)

Bu sorunun cevabı bazı kaynaklarda şu şekilde verilmektedir: "2005 yılında bu iki ülkede (Bulgaristan ve Romanya) ABD askeri varlığı oluşturulması yeni Amerikan jeostratejik girişiminin Karadeniz'deki bir uzantısı olup bunun Avrupa Birliği, ABD-Rusya ilişkileri ve Genişletilmiş Orta Doğu stratejisi üzerinde önemli

etkileri olacaktır. Dahası, bu yaklaşım Washington'un Soğuk Savaş dönemindeki büyük ve kalıcı üsler yerine Avrupa'daki kuvvetlerinin olası bir konuşlanmasına imkan verecek küçük ve esnek üslere yöneldiğinin bir kanıtıdır. ("Intelligence Brief: U.S. Military Bases in the Black Sea Region", Power and Interest News Report, www.pinr.com, 19.11.2005)

ABD'nin Karadeniz'de üsler kurma niyeti, bölgede çok önemli ve uzun vadeli politik ve stratejik etkiler yaratacak gelişmelere yol açabilecektir. Çünkü, örneğin Romanya'da kurulacak Amerikan askeri tesislerinin yeriyle ilgili anlaşmaya göre ABD, Romen yetkililerin bilgisi veya izni olmadan da bu üslerden askeri bir saldırı başlatabilecektir (IANCU, "US Can Launch Attacks From Romanian Bases", www.daily-news.ro, 08.03.2006). Böyle bir durum; Rusya Federasyonu'nu ciddi biçimde rahatsız edecek, BLACKSEAFOR gibi bölge ülkelerinin oluşturduğu mevcut çok taraflı inisiyatifleri büyük ölçüde sekteye uğratacak ve Türkiye'nin bölgedeki ağırlıklı rolünü aşındırıcı tesirler doğuracaktır. Aynı durum Bulgaristan için söz konusu değil gibi gözükmektedir, çünkü Romanya'dan farklı anlaşma yapacağını duyuran Bulgaristan'ın, topraklarından izinsiz ABD saldırısı yapılmasına sıcak bakmadığı değerlendirilmektedir.

Diğer yandan, ABD cephesinde son zamanlarda ortaya çıkan Karadeniz bölgesine aşırı ilginin nedenlerinin de çok dikkatle irdelenmesi gerekmektedir. Bir ABD'li yetkiliye göre: "Rusya ve ABD Karadeniz bölgesinin istikrarı ve ekonomik gelişiminde ortak çıkarlara sahip olmakla birlikte, bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği ve takip edileceği konusuna farklı yaklaşmaktadırlar. Her ikimiz de Karadeniz bölgesinde silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlar, kara para aklama ve terörist organizasyonlarla savaşmak istiyoruz. Bu hedefe ulaşmak için ABD, bölgesel istikrarı savunmaktadır. Rusya bu konuda ABD'yi desteklemekle beraber istikrar konusunu çok değişik bir biçimde yorumlamaktadır… ABD Rusya`nın "BLACKSEAFOR"a katılımını, kıyıdaş ülkelerin sahil güvenlikleriyle işbirliğini ve Active Endeavor harekatında yer almasını teşvik etmekte ve desteklemektedir (TEFFT, "Future of Democracy

in Black Sea Area", Kongre Konuşması, 08.03.2005)." Nitekim Rus Donanmasına bağlı KRIVAK sınıfı bir fırkateyn olan RFS Pitlivy gemisi 06-14 Eylül 2006 tarihleri arasında içinde bir Türk fırkateyninin de bulunduğu NATO Daimi Deniz Kuvveti-2 (SNMG-2: Eski adı STANAVFORMED) tarafından eğitime tabi tutulmuş, hatta bu eğitimde Türk gemisi (TCG GÖKSU) eş gemi olarak görev yapmıştır. 15-16 Eylül 2006 tarihlerinde Aksaz Deniz Üssünü ziyaret eden bu Rus gemisi, 17 Eylül 2006 tarihinde bir ilke imza atarak NATO bayrağını çekmiş ve bir hafta süreyle (25 Eylül 2006 tarihine kadar) TCG GÖKSU fırkateyni ile birlikte Doğu Akdeniz'de Active Endeavour harekatı icra etmiştir. Bu olay, Rusya'nın ABD'yi Karadeniz'den uzak tutmak için neleri göze alabileceğinin bir göstergesidir.

ABD'nin Karadeniz'e girmesinin önündeki tek engel Rusya değildir. Nitekim yine bir ABD'li uzman Türkiye için şunları söylemiştir: "Haziran 2004'te, bölgesel hegemonyasını bir şekilde devam ettirebilmek için Türkiye NATO'nun ACTIVE ENDEAVOUR harekatının Karadeniz'e genişlemesinin engellenmesinde kilit rol oynamıştır... Diplomatik tabirle Türkiye köstek olmaktadır. Belki de en düşündürücü olanı, Karadeniz bölgesinde müşterek bir politika yürütmek üzere yapılan Türk-Rus görüşmelerine ilişkin alınan raporlardır. Türkiye'nin bu bölgesel menfi davranışı modern Avrupa'nın belirsizliği içinde kimliğini kaybetme korkusuyla güdüleniyor olabilir… Türkiye, kendisi ve daha çok ciddiyet gerektiren Amerikan-Türk ilişkileri için tehlikeli bir döneme girmiştir… Active Endeavour'un Karadeniz'e genişletilmesini kabul etmeyen kararı yeniden gözden geçirmeli ve NATO'nun Boğazlardan geçmesinin önündeki bir engel olarak kullanılan eskimiş olan Montrö Konvansiyonunu kaldırmalıyız (JACKSON, "Future of Democracy in Black Sea Area", Kongre Konuşması, 08.03.2005).

ABD'nin son ulusal stratejisinde dışlanan Türkiye'nin; Macaristan çıkışlı, Karadeniz geçişli, Gürcistan ayaklı yeni stratejisinin merkez üssü Karadeniz olacaktı. Böylece ABD, İran'a yönelecek bir askeri harekat ya da Orta Asya'yı denetleyecek yeni bir strateji hattını Karadeniz yörüngesinde gündeme getiriyordu. Karadeniz'de deniz kuvveti açısından zayıflayan Rusya'nın petrol

boru hatlarının çıkış limanı Novorosisk'e yeni bir deniz üssü ve tersane kurma hazırlığında olduğu bildiriliyordu. Bu arada bazı çevreler, ABD'nin yöreye ilgisi konusunda, Güney Doğu Karadeniz'de Türkiye kıyılarına doğru petrol yatakları ile geleceğin enerji kaynağı hidrojenin varlığını da bir başka neden olarak gösteriyorlardı. (ACAR, Stratejik Analiz, Nisan 2006, 56)

Bu arada bölgedeki diğer aktör olan AB açısından bakıldığında; bölgede devam eden istikrarsızlık ve belirsizliklerin sonucu, zihinlerde belli bir stratejik istikametin bulunmadığı, dağınık bir orta yol siyasetidir… AB'nin geniş Karadeniz bölgesi algılamasını etkileyen diğer bir etmen, ABD'nin son yıllarda bu alanda gütmeye başladığı siyasettir. ABD bölgede esas olarak güvenlik ve enerjiyle ilişkili kendi gündemini başına buyruk biçimde uygulamaya çalışırken, dümen suyundaki Avrupa'nın da sorunlu hususları ele almasını beklemektedir (JAPARIDZE, Stratejik Analiz, Mayıs 2006, 47).

ABD'nin bölgeye olan yaklaşımına daha şüpheli bakan unsurlar tarafından sıklıkla ifade edilen konu, Washington'un Karadeniz stratejisinin geçici olduğu ya da mevcut Bush yönetiminin siyasal yaşamı ile sınırlı olduğu yönündedir… ABD'nin tarih boyunca yaptığı uygulamalar dikkate alındığında, bu ilginin geçici veya bir tesadüf eseri olmadığı söylenebilir. Daha 1919-1921 döneminde Ermenistan meselesi tüm sıcaklığı ile gündemdeyken ABD'li yetkililerin, içinde azınlık bile sayılamayacak kadar az Ermeni'nin yaşadığı Trabzon'a kadar olan sahil şeridini Ermenistan'a vermeyi önermesi, 2003 Irak savaşı öncesinde ve esnasında ABD'nin Trabzon ve Samsun'da üs istemesi ve ABD Silahlı Kuvvetleri internet sitesinde emekli bir albay tarafından çizilen haritada içinde hiç Kürt yaşamayan Trabzon'un Büyük Kürdistan'a bırakılması bir tesadüf olabilir mi?

ABD ve diğer Batılı finansal gruplar arasında rekabet, Avrasya ve yerküre çapında enerji kaynakları ve politik hegemonya rekabetidir. Özetle bu, barışçıl bir 'küresel köy'ün oluşumundan çok, 1919'dan önceki uluslararası Büyük Güç siyasetine ve 'ganimet paylaşımı'na benzeyen bir oyundur. 1919 öncesi ve 1939 öncesinin uluslararası düzeni ile önemli tek farkı, bugün ABD'nin olağanüstü

büyüklükteki gücüdür (KINIKLIOĞLU, Stratejik Analiz, Mayıs 2006, 54). Nitekim 11 Eylül sonrasında ABD'nin Orta Asya'daki müdahalesi, Avrasya'nın kalbini Karadeniz ve Balkanlar'a bağlayan petrol ve doğalgaz borularından oluşan yaygın bir ağın inşaatını öngören projelerle ilgiliydi (FOUSKAS, 155).

ABD'nin Afganistan'a müdahalesinin bölgede etkinliğini artıran Şanghay İşbirliği Örgütü ile bir ilişkisi olabilir mi? Yoksa bu bölümün başında belirttiğimiz gibi, Doğu'nun yükselişinin yavaşlatılması uğruna uydurulan bir senaryo mu uygulanmaktadır? 11 Eylül'de ikiz kulelere yapılan saldırıların ardında ABD derin devletinin olduğuna ilişkin iddiaların internette kol gezdiği bir ortamda bu sorular zihinleri kurcalamaktadır.

Karadeniz Bölgesi'ne ABD'nin ilgisinin bir başka nedeni de ABD güçlerinin küresel konuşlanma stratejisinde Karadeniz Havzasına önemli bir yer verilmesidir. Bilindiği gibi Kuzey Afrika'dan, Orta Asya'ya ve oradan Güney Asya'ya uzanan kuşak, "kargaşa kuşağı" (Arc of Disorder) olarak nitelenmektedir. Karadeniz bahse konu kargaşa kuşağının izlenmesi, denetlenmesi, gerektiğinde müdahale edilmesi, bu bölgeye erişim imkanlarına sahip konuşlanmaların yapılabilmesi için de önemli imkanlar sunmaktadır. Bu çerçevede, NATO ittifakının Karadeniz'e inmesi bölgedeki jeopolitik dengeyi de değiştirmiştir. Kriz ve çatışma bölgelerine gerektiğinde güvenlik ve istikrarın yansıtılması amacına yönelik olarak güvenlik tehditlerinin kaynağını oluşturan bölgelere coğrafi yakınlık sayesinde bölgenin sunduğu müdahale imkanları bölgeye hakim olan güçlere stratejik üstünlük sağlamaktadır. Avrupa ve bölge ülkeleri için enerji hatları ve ulaştırma güzergahları da dikkate alındığında bölgenin siyasi, askeri ve ekonomik önemi daha da artmaktadır. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 91)

Tüm yukarıda açıklananları doğrular bir şekilde, Ariel Cohen ve Conway Irwin tarafından hazırlanan "U.S. Strategy in the Black Sea Region" adlı dokümanda (http://www.heritage.org/Research/RussiaandEurasia/bg1990.cfm, 13.12.2006) Karadeniz'le ilgili olarak ABD çıkarları açısından:

- Bölgede ABD ve AB dış politikalarının koordine edilmesi,

- Türkiye'nin bölgede kurulan ABD üsleri nedeniyle Karadeniz'deki etkin konumunu kaybetme endişelerini giderecek şekilde Bulgaristan ve Romanya ile askeri işbirliği içine sokulması,

- Bulgaristan ve Romanya başta olmak üzere kıyıdaş ülkelerin bölgedeki çokuluslu organizasyonlara (ABD'nin en azından gözlemci olarak katılabileceği) liderlik etmeye teşvik edilmesi,

- Bölgedeki güvenlik yapılarında (BLACKSEAFOR ve Karadeniz Uyumu) katılımcı veya gözlemci olarak yer alınması,

- Bulgaristan ve Romanya ile ittifakın her alanda güçlendirilmesi,

- Karadeniz ülkeleri ile özellikle Hazar petrol ve doğalgazının Avrupa'ya güvenle taşınması ve enerji güvenliği için yapılacak altyapı yatırımlarına yönelik olarak ikili ticari anlaşmalar yapılması

tavsiye edilmektedir.

4.2. İsrail Etkisi :

Madalyonun bir diğer yüzü de ABD'nin gerçek ve tam müttefiki olan İsrail ile ilgilidir. İsrail kullandığı petrolün neredeyse tamamına yakınını ithal eden, ancak Araplarla yıldızı bir türlü barışmayan bir ülke olarak alternatif kaynaklara yönelmek zorundadır. İsrail ve ABD, Arapların tekelini kırmak ve onlara bağımlı olmamak için, kuzeyden gelecek gaz ve petrolü tercih edecek görünmektedirler (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 102).

Diğer yandan, Irak savaşının ardında yatan sebepler arasında İsrail'in "vaat edilmiş topraklar" hayalinin sayıldığı da unutulmamalıdır. Hatta bazı yorumcular, İsrail bayrağındaki iki çizginin Nil ve Fırat nehirlerini temsil ettiğini

iddia etmektedirler (EMRE, http://groups.yahoo.com/group/North_Cyprus_vision_2004/message/186). Tüm bunlara koşut olarak ortaya atılan "Yahudi Kürtler" olgusunun ve buna paralel bir şekilde Peşmergelerin İsrail ordusu tarafından eğitilmesinin ardında yatan nedir?

İsrail'in girişimlerinden biri de, Asya pazarlarına ucuz ve süratli bir şekilde İsrail toprakları üzerinden petrolün akışını sağlamaktır. Bunun gerçekleşmesi halinde, Arap petrolüne bağımlılığı azalacağı gibi, bu transit geçişten ekonomik kazanç elde etmesi de mümkün olacaktır. "İlk olarak 2003 yılında, Rus-Kazak ortaklığı olan Tyumen isimli petrol şirketi, Asya pazarına satmak için, Karadeniz'deki Novorosisk ve Tuapse limanlarından Akdeniz'e büyük tonajlı tankerlerle getireceği petrolü, İsrail'in Ashkelon limanından, Kızıldeniz'deki Eliat limanına boru hattı ile pompalayarak, buradan tekrar tankerlerle Asya pazarlarına taşımak niyetini dile getirmiştir. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 103)

4.3. Değerlendirme :

Yahudi lobisinin çok kuvvetli olduğu bilinen ABD'nin, 1990 sonrası parçalanan Rusya'nın bu durumundan istifade ederek, Rusya'nın çevresinde, eskisinden çok daha "yakın" ve "etkin" bir "Kuşatma Çemberi" oluşturma çabası içinde olduğu değerlendirilmektedir. Bunun için önce belli bir plan dahilinde Afganistan'a gitmiş, oradan Orta Asya'ya geçmiş ve sonra da Kafkasya'ya gelmiştir. Önce oğul Aliyev'e destek vererek Azerbaycan'ı, devamında Şevardnadze'nin devrilip Şaakaşvili'nin liderliği ile Gürcistan'ı kendi nüfuz bölgesine katmıştır. Şimdi ise sıradaki ülke Ukrayna'dır. ABD, demokratikleşme, ekonomik ve politik gelişmeleri Karadeniz havzasına taşımak hedefi ile Güney Kafkasya'da etkinlik sağlayarak, orta Asya'yı kontrol etmek istemektedir.

"Anlaşılan o ki, ABD'nin yaklaşımı… tek yanlı girişimler ya da en fazla, bölgedeki ABD'nin sıkı müttefiki ama bir yandan da gözü AB'de olan küçük Truva Atları sayesinde bir iş kotarma (TARHANLI, Radikal, 09.03.2006)" yönünde gibi görünmektedir.

5. BULGARİSTAN VE ROMANYA CEPHESİ

5.1. Romanya'nın Özellikleri

Romanya, yukarıdaki haritada görüldüğü üzere Avrupa'nın güneydoğu kesiminde, Balkan Yarımadasının kuzeydoğusunda 43 derece 38 dakika ve 48 derece 19 dakika kuzey enlemleri ile 20 derece 15 dakika ve 29 derece 40 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kuzeyde Ukrayna ve Moldova, güneyde Bulgaristan, batıda ise Yugoslavya ve Macaristan ile komşudur.

Genel görünümü ile altıgen şeklinde olan Romanya, 237.500 km^2 yüz ölçüme ve yaklaşık 23 milyon nüfusa sahiptir. Ülkenin doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 725 km., kuzey-güney doğrultusunda uzunluğu ise 505 km. dir.

Romanya'nın NATO üyesi yapılmasının altında bizim düşündüklerimizin ötesinde hesaplar yattığı ortadadır. Çünkü ABD Başkanı George W.Bush

tarafından, Amerikan askeri politikasında bir değişiklik yapıldığı günümüzde, Batı Avrupa'da tutulmakta olan büyük üslerin yerine daha küçük eğitim tesislerinin ve kriz bölgelerine çabuk asker gönderilmesinin tercih edileceğinin duyurulması, bölgede birden fazla Karadeniz'e kıyısı olan ülkeye ihtiyaç duyulduğu izlenimi vermektedir. Aynı şekilde, 70 bin Amerikan askerinin konumunu önümüzdeki on yıl içinde (Avrupa ve Asya'da) değiştirileceğine dair açıklama da bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

5.2. Romanya-Türkiye İlişkileri

5.2.1. Genel

Karadeniz'e kıyısı olan Romanya, 237.500 km^2 yüz ölçüme ve 23 milyon civarında bir nüfusa sahiptir. Tarımdan ziyade, sanayi sektörüne daha fazla önem veren Romanya, Sovyetler Birliği'nin, eski Doğu Bloku ülkelerine uyguladığı imtiyazlı fiyatı, kendisine uygulamaması sebebiyle, ham petrol ithalatında, özellikle Orta Doğu'ya yönelmiş, hammadde fiyatlarının yükselmesi sonucu, 1980'lerin sonlarında dış ticaret dengesi bozularak, darboğaza girmiştir. Romanya Hükümeti, artan ticaret açığı ve ödemeler dengesindeki sorunlar nedeniyle, birkaç sınırlı ürün hariç, tüm ithal ürünlerine geçici olarak yüzde altı oranında ek gümrük vergisi (surchange) getirmeyi kararlaştırmıştır. Romanya'da halkın %87'si Ortodoks'tur (CIA Fact Book). Özellikle 1989 devriminden sonra kilisenin idare ve halk üzerinde önemli etkileri vardır.

Romanya-Türkiye ilişkileri kapsamında, 1934 yılında Dışişleri Bakanı olan Dr. Tevfik Rüştü ARAS Dışişleri Bakanlığı encümeninde şu açıklamayı yapmıştı:

"Hedefimiz Avrupa'daki nüfuzumuzu kuvvetlendirmek ve bir savaş tehlikesine karşı bölgemizde (yani Karadeniz ve Balkanlar'da) bir gevşeme olmasını sağlamaktır. Bunun için ilk başta Rusya ile Romanya arasında bir harp tehlikesini gidermek geliyor. Bu harp mahiyeti bakımından kendisiyle beraber olmamız gereken bir devlet aleyhinde olabilir. Boğazlar mukavelenamesinin 18.

maddesindeki seyir ve sefer serbestliği meselesi Akvam Cemiyeti'nin müdahalesini gerektirir. Romanya'nın müttefikleri Karadeniz'e geçmek isterler. Rusya Boğazlar'ın kapatılmasını, Türkiye ise tarafsız kalmayı ister…" (AKŞİN, 238)

Bugün de Romanya, dış politikasını Rusya'ya (veya Rusya'dan kurtulmaya) endekslemiş gibi görünmektedir. Türkiye'nin Atatürk döneminde olduğu gibi bugün de dengeli bir politika izleyerek Karadeniz dışındaki güçlerin buraya nüfuz etmek için Romanya'yı kullanmalarına engel olmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Zira, kendisini yalnız ve tehlikede hisseden her ülke bölgesinde bulamadığı güvenceleri dışardan istemeye başlar.

5.2.2. Ekonomik İlişkiler

Türkiye'nin Romanya'dan ithalatında, ana ticaret gruplarına göre en büyük payı hammaddeler oluşturmaktadır. Ana sektörlere göre ise, sanayi ürünleri ilk sırayı almaktadır.

Türkiye'nin ihracatında ise, ana ticaret gruplarına göre tüketim malları, ana sektörlere göre ise sanayi ürünleri ilk sırayı almaktadır. Romanya'ya sanayiye dayalı tüketim malları satmakta; hammadde ürünleri almaktayız.

Romanya, Türkiye'nin, KEİ ülkelerinden ithalat ve ihracatında üçüncü sırayı almaktadır. Romanya ile ticari ilişkilerimiz, komünist idarenin yıkılmasından sonra düzelen siyasi ilişkilerimize paralel olarak gelişmektedir.

5.2.3. Askeri İlişkiler

Türkiye ile Romanya arasında bugüne kadar yedi adet askeri antlaşma akdedilmiş olup, taslak durumda bulunan üç adet antlaşmanın ise akdedilme çalışmaları devam etmektedir. Türkiye-Romanya askeri alanda eğitim, teknik ve bilimsel işbirliği çerçeve antlaşması, 20 Şubat 1992 tarihinde her iki ülke Genelkurmay Başkanları tarafından imzalanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan T.C. Genelkurmay Başkanlığı ile Romanya Savunma Bakanlığı arasında askeri

eğitim işbirliğine dair tamamlayıcı antlaşma, 22 Ağustos 1992 tarihinde imzalanmış olup, faaliyetler her yıl düzenlenen uygulama planına göre icra edilmektedir.

1993 yılından itibaren, karşılıklı ziyaretler, bilgi alışverişi, tatbikatlara gözlemci daveti ve BİO tatbikatlarına iştirak gibi faaliyetler, herhangi bir sorunla karşılaşılmadan icra edilmektedir.

Romen Deniz Kuvvetlerine ait gemiler, 2005 yılından itibaren Gölcük'te eğitim almakta, Türkiye'nin planlayıp icra ettiği uluslararası nitelikteki davet tipi (INVITEX) tatbikatlara iştirak etmektedir. Nitekim son olarak, 16-26 Kasım 2006 tarihleri arasında icra edilen Doğu Akdeniz-2006 tatbikatına Contre Admiral Sebastian isimli Romen gemisi katılmıştır.

5.2.4. Romanya Türkleri

Bugünkü Romanya'da, Türk varlığının çoğunluğu Dobruca'da yerleşmiş olup, Tatar ve Türkiye Türkleri'nden oluşmaktadır. Romanya'daki Türk-Tatar toplumunun, 50.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu topluluk, Türk azınlığı olarak milli bilincini korumakta ve bir toplum olarak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.

5.3. Bulgaristan'ın Özellikleri

Bulgaristan, yukarıdaki haritada görüldüğü üzere Avrupa'nın güneydoğu kesiminde, Balkan Yarımadasının kuzeydoğusunda 41 derece 15 dakika ve 44 derece 12 dakika kuzey enlemleri ile 22 derece 23 dakika ve 28 derece 35 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kuzeyde Romanya, güneyde Türkiye ve Yunanistan, batıda ise Yugoslavya ve Makedonya ile komşudur.

Genel görünümü ile dikdörtgen şeklinde olan Bulgaristan, 110.912 km^2 yüz ölçüme, yaklaşık 8,5 milyon nüfusa sahiptir. Ülkenin doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 521 km., kuzey-güney doğrultusunda uzunluğu ise 332 km. dir.

Bulgaristan, Güneydoğu Avrupa ve Karadeniz söz konusu olduğunda, siyasi süreçlerin dışında kalmamaya ve NATO üyesi bir bölge ülkesi olarak etkinliğini artırmaya çaba göstermektedir. Uluslararası toplumun ilgisinin Irak, Afganistan ve Filistin sorunları üzerine odaklandığı bir dönemde AB, ABD ve NATO'nun Karadeniz'e gereken ilgiyi ve kaynakları ayıramayacağı ve bölgeye olan taahhütlerin gerçekleştirilemeyeceği görüşü, bölge ülkelerince, bu arada Bulgaristan'da çeşitli platformlarda da yaygın olarak savunulmaktadır. Bu durumda, bölgeye ayrılacak diplomatik ve teknik fonların azalacağı, bölgesel sorunların daha az dikkat çekeceği, piyasa ekonomisine dayalı demokratikleşme adımlarının yavaşlayabileceği, bölgenin hem iç hem de uluslararası terörizmin hedefi haline gelebileceği endişeleri dile getirilmektedir. Bulgaristan'ın çoğu zaman bölge ülkelerinin bu gibi endişelerinin sözcülüğünü üstlendiği gözlenmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, Bulgaristan genel olarak Batı ile entegre olma hedefi ile tutarlı bir Karadeniz politikası izlemekte ve siyasi görünürlüğünü arttırma çabası içinde bulunmaktadır. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 97)

5.4. Bulgaristan-Türkiye İlişkileri

5.4.1. Askeri İlişkiler

Türkiye ile Bulgaristan arasında bugüne kadar yedi adet askeri antlaşma akdedilmiş, yedi adet antlaşma üzerinde ise çalışmalar devam etmektedir. Türkiye ile Bulgaristan arasında askeri eğitim ve işbirliği faaliyetleri, iki ülke arasında dostluk ve işbirliğini öngören Sofya belgesi (Türkiye ile Bulgaristan arasında karşılıklı ve tamamlayıcı güven ve güven arttırıcı önlemler ve askeri temasları hakkında Sofya belgesi) ve sınırlarda kuvvet azaltmayı öngören

“Edirne Belgesi”nin akdini müteakip, 31 Mart 1992 tarihinde imzalanan Türkiye-Bulgaristan askeri eğitim işbirliği antlaşması esaslarına göre yürütülmektedir. Anlaşmanın imzalanmasını müteakip, beş yıl içerisinde, toplam 172 faaliyet planlanmış olup, bunlardan icra edilen 113 adedinin kapsadığı konular şu şekildedir:

- Komutan ziyaretleri,
- Karşılıklı liman ziyaretleri ve tatbikatlara katılım,
- Tatbikatlara gözlemci katılımı,
- Karşılıklı heyet ziyaretleri,
- Karşılıklı konferanslar.

1999-2000 Eğitim-Öğretim yılından itibaren Bulgaristan’a; Harp Akademilerinde kurmay subay eğitimi için kontenjan ayrılmıştır. Ayrıca Bulgaristan, BİO faaliyetlerinde bugüne kadar Türkiye ile yakın bir işbirliği içinde hareket etmiş, Türkiye’deki BİO eğitim merkezinde açılan kurslara Bulgar subaylar iştirak etmiştir.

Bulgaristan da Romanya gibi 2005 yılından beri gemilerini eğitim almak üzere Gölcük’e göndermektedir. Bu alandaki işbirliğinin artarak devam edeceği değerlendirilmektedir.

5.4.2. Ekonomik İlişkiler

Türkiye Bulgaristan ekonomik ilişkileri, yıllara göre ve siyasi ilişkilerimize bağlı olarak, olumlu yönde gelişme göstermektedir. Türkiye’nin Bulgaristan’dan ithalatında ana ticaret gruplarına göre en büyük payı hammaddeler oluşturmaktadır. Ana sektörlere göre ise sanayi sektörü ilk sırayı almaktadır. Türkiye’nin ihracatında ise, ana ticaret gruplarına göre tüketim malları, ana sektörlere göre ise, sanayi ürünleri ilk sırayı almaktadır. Bulgaristan’la ticari ilişkilerimiz, siyasi ilişkilerimize paralel olarak gelişmekte ve iki ülkenin karşılıklı

olarak birbirlerinin dış ticaretindeki payı artmaktadır. Genelde sanayiye dayalı tüketim malları satmakta; hammadde ve yatırım ürünleri almaktayız.

5.4.3. Bulgaristan Türkleri

Halen Bulgaristan'da yaşayan Türk nüfusunun 1,5 milyonun üzerinde olduğu değerlendirilmektedir. Bulgaristan'da 1,5 milyonluk bir Türk kitlesinin bulunması, 1989'a kadar bu ülke ile Türkiye'nin münasebetlerinde büyük bir gerginliğe sebep olduğu gibi, bugün de Türkiye, bütün dikkatini bu soydaşlarımızın üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu yoğunlaştırılma sonucunda 1990 tarihinde, soydaşlarımızın bir kısım hakları iade edilmiş, bunun sonucunda da iki ülke arasında ilişkiler tekrar düzelmiştir. Bugün itibarıyla, Türklerin hakkettikleri etkin konuma geldikleri söylenebilir.

5.5. Değerlendirme

Karadeniz'in batı ve doğu yakalarında meydana gelen hızlı ve güncel gelişmeler, yeni yaklaşımları ve yeni değerlendirmeleri zorunlu kılmaktadır. Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya ve AB'ye üye olmaları, Montrö Sözleşmesi'ne ilişkin olarak gündeme gelebilecek muhtemel gelişmeler ve tüm bunların Türkiye'ye yansımaları bu bağlamda değerlendirilmeli, çok yönlü yaklaşımla siyasal/hukuksal hazırlıklar içine girilmelidir.

Doğu ve Güneydoğu Avrupa üzerindeki mücadele birbirine karşıt Avrasya ve Avro-Amerika stratejik konseptleri çerçevesinde cereyan etmektedir. Avro-Amerika seçeneği, Avrupa güvenliğinde Amerika'ya büyük bir rol vermekte, NATO veya diğer ikili ya da bölgesel düzenlemeler çerçevesinde bölgeye ABD'nin yakın dahlini gerektirmektedir. Avrasya seçeneği ise, Brüksel-Moskova ekseninde AB'nin Rusya ile daha yakın bir işbirliği içinde, daha büyük bir güvenlik rolü üstlenmesini öngörmektedir. Yeni demokrasiler daha çok Avro-Amerika yapılarını savunurken Belarus, Ukrayna ve Moldova Avrasyacı bir çizgi benimsemektedir. (Januzs Bugajski'den SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 81)

NATO üyesi Romanya'nın ve Bulgaristan'ın ABD'ye sağlayabileceği deniz gücüne ilişkin askeri imkan ve kolaylıklar, Montrö Sözleşmesi'ne olabilecek yansımaları kadar, NATO-Türkiye ilişkileri açısından da önem arz edecektir. Bu iki ülkenin AB'ye katılmasından AGSP bağlamında bir deniz gücünün ortaya çıkmasından sonra, bunun Karadeniz'deki dengelere olabilecek yansımaları, uzun dönemli olarak bakılması gereken Türkiye için önem arz eden bir başka konudur.

NATO toplantılarında, İtalya ve İspanya'nın, Karadeniz'in güvenliğinin çok uluslu NATO güçleri tarafından sağlanmasını talep etmesiyle gündeme gelen Karadeniz'in güvenliği konusuna; NATO içinde güçlü bir yer edinmek isteyen Bulgaristan, Romanya ve üyelik peşindeki Gürcistan katılmıştır. Ancak, "Romanya ve Bulgaristan'ın NATO üyeliklerinin özellikle ABD cephesinden teşvik görmesi, Kosova müdahalesiyle NATO'nun dolayısıyla ABD'nin öne çıkması, Balkanlar'da ABD etkinliğinin izlerini ve arzularını yansıtır. ABD için Balkanların; Karadeniz-Ege-Akdeniz uzanımları, dolayısıyla Orta Asya ve Orta Doğu bağlantıları stratejik değerdedir ve AB'nin olası mutlak egemenliğiyle çelişkiler taşımaktadır." (HACISALİHOĞLU, 148)

Yukarıda adı geçen NATO ülkelerinin talepleri, Türkiye'nin kuruluş anlaşmalarından biri olan Montrö Sözleşmesi'nin ve böylelikle, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarından Karadeniz'e çıkacak savaş gemilerine getirilen kısıtlamaların ortadan kalkmasıydı. Türkiye zaten bir NATO gücü olan Türk Donanması'nın Karadeniz'de tüm güvenliği sağladığını ve yaşanılan her olayın anında müttefiklere aktarıldığı gerekçesi ile talebi reddetmiştir. Baskıların artmış olması gösteriyordu ki, Montrö Sözleşmesi'ni ortadan kaldırıp, Karadeniz'e kalıcı donanma sokmak isteyen asıl güç ABD'dir. Bunun en önemli göstergesi, ABD'nin Bulgaristan limanlarında donanması için gerekli derin ikmal üslerini kurmaya başlamasıdır. Ancak, bu arada Türkiye de boş durmamakta, Romanya ve Bulgaristan'a ait savaş gemilerine başta Active Endeavour olmak üzere eğitim vermekte ve Active Endeavour'a alternatif olarak ortaya koyduğu Blacksea Harmony (Karadeniz Uyumu) harekatı ile de elini güçlendirmektedir.

Bulgaristan'ın Karadeniz'e yönelik politikasını temelde AB, ABD, Rusya gibi diğer güç merkezlerinin politikaları şekillendirmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasının akabinde Bulgaristan son derece büyük bir öngörü ile çabalarını Avrupa-Atlantik kurumlarına entegrasyon hedefine teksif etmiştir. Bunda da büyük ölçüde başarılı olmuş ve yukarıda da ifade edildiği gibi, Bulgaristan, 29 Mart 2004 tarihinde NATO üyesi olmuş ve 2007 yılında da AB'ye tam üye olarak girmesi beklenmektedir. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 92)

Türkiye'nin günümüz koşullarına göre Karadeniz için yeni siyasi açılımlar üretmekte geç kalması nedeniyle 2005 yılında Romanya, Ukrayna ve Gürcistan'ın Rusya Federasyonu'na karşı Karadeniz bölgesinde stratejik denge gereksinmelerinden kaynaklanan ve kurumsallaşmaya başlayan yeni işbirliği arayışları ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni işbirliği arayışlarının birincisi, Romanya'dan kaynaklanmıştır. NATO üyesi olan ve 2007'de AB üyesi olacak olan Romanya, AB üyesi olmayan Karadeniz ülkelerinin AB'ye açılan kapısı olmayı kendine misyon edinmiştir… Romanya'nın iddialarına göre hem KEİ hem de BLACKSEAFOR, bölgenin ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır... Operasyonel olmasının engellenmeye çalışıldığı BLACKSEAFOR'un Active Endeavor operasyonu ile daha ileri bir aşamaya geçmesi istenmektedir. Bükreş; Ankara ve Moskova'nın baskısı ile karşılaşmamak için Washington ve Brüksel'in desteğine ihtiyaç duymaktadır (KANBOLAT, Stratejik Analiz, Nisan 2006, 31).

Aynı Romanya 2005 yılında "Karadeniz Diyalog ve Ortaklık Forumu" önerisini açıklamıştır. Yaklaşık 700 üst düzey katılımcının davet edildiği bu forum, 5 Haziran 2006'da Bükreş'te düzenlenen bir zirveyle başlatılmıştır. Forumda Karadeniz'deki ve bölge dışındaki devletlere, düşünce kuruluşlarına, iş çevrelerine açık bir yapısının bulunması ve hemen her konunun isteyenler arasında ele alınabilmesi öngörülmektedir. Yani Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkeler de, Karadeniz'in güvenliği konusunda söz sahibi olabileceklerdir.

Tıpkı Türkiye'nin Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya'da etkili olmak, AB'nin ve ABD'nin stratejik hesaplarında yer almak istemesi gibi, Romanya da Karadeniz bölgesinde bir şeyler yaparak coğrafyasını büyük devletlere

pazarlamak için çaba harcamaktadır. Bükreş, NATO'nun deniz gücünü de bölgeye çekmeyi, bu sayede Amerika'nın Karadeniz'e ilgisini canlandırmayı hedeflemektedir. Bu gelişmeler ışığında Romanya'daki üslerle birleştirme olasılığı bulunan Bulgaristan'daki tesislerin Doğu Avrupa'daki güçlü bir Amerikan varlığı oluşturacağı yönünde yapılan görüşler yaygınlaşmaktadır. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 123)

ABD açısından bakıldığında; Moskova'nın ülkenin siyasi, ekonomik ve askeri açıdan rekabet etkisinin devam ettiği Ukrayna'nın jeopolitik oryantasyonu henüz belirsizliğini korumakta olduğu için, ve Türkiye'nin 2003 Irak krizinde kendi siyasi ve güvenlik gündemini kararlılıkla sürdürmesi, Bulgaristan, Romanya ve Gürcistan'ın, Birleşik Devletler kuvvetlerinin yeniden yerleştirilmesinde en cazip üç bölge haline gelmesini sağlamıştır. Bu üç ülke arasında Gürcistan en istikrarsız ve siyaseti belirsiz olduğundan Romanya ve Bulgaristan en rasyonel seçimler olarak gözükmektedir.

Birleşik Devletler jeostratejik ihtiyaçları, Romanya ve Bulgaristan'daki yeni elitlerin hedefleriyle paralellik göstermektedir. Bu hedefler, 2004'te NATO'ya müracaatta sunulan AB'yle hızlı bütünleşme ve muhtemel bir Rus hegemonyasının kurulması girişimine karşı çifte güvenlik garantisi sağlanmasıdır (Birleşik Devletler / NATO ve AB / ESDP). (OGAN, TURKSAM, 31.10.2006)

6. RUSYA CEPHESİ

6.1. Genel

Karadeniz'e kıyısı olan en büyük devlet Rusya'dır, bu sebeple NATO genişlemesini devam ettirirken Rusya faktörünü göz önüne almak zorundadır. NATO'nun Karadeniz'de genişleme sürecinin son noktasını Rusya'nın oluşturacağı söylenebilir.

NATO ile Rusya arasında ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında, 1997 yılında NATO-Rusya Daimi ortaklık Konseyi kurulmuştur. Bu konsey güvenlik sorunlarını düzenli bir şekilde danışmayı ve tartışmayı kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş, 11 Eylül saldırılarından sonra Rusya'nın ABD'ye tam destek sağlaması, ilişkilerin gelişmesine vesile olmuştur. Bu çerçevede 2002 yılında NATO-Rusya Ortaklık Konseyi yerine NATO-Rusya Konseyi tesis edilmiştir.

Siyasi diyalog arayışlarını derinleştiren NATO ve Rusya, terörizme karşı ortak mücadele, kriz yönetimi, askeri ve bilimsel işbirliği alanlarında ortaklık yapmaktadırlar. Fakat Rusya'nın, Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin NATO'ya üyeliği konusunda sıcak bakmadığı söylenebilir. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 129)

Rusya, Karadeniz'i ve çevresini arka bahçesi olarak görmektedir ve bölgeyi kaybetmek istemeyecektir. Çünkü Karadeniz, sadece Hazar Havzası ve Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan bir enerji koridoru değil, Rusya'nın sıcak denizlere tek çıkış noktası ve Sovyetler döneminden beri her Rus'un yaşamak istediği bir bölgedir. Rusya'da en sevilen şaraplar Karadeniz kıyısında yapılır (Kırım ve Gürcistan şarapları), en sevilen yiyecekler burada üretilir. Hemen tüm eski Politbüro üyelerinin ve zengin Rusların Karadeniz kıyısında yazlıkları vardır.[1]

---

[1] Bu bilgiler RFS PITLIVY gemisi subayları ile yapılan görüşmelerde öğrenilmiştir.

Karadeniz, AB'nin ve NATO'nun son genişlemeleri ile, jeopolitik açıdan, oldukça farklı bir coğrafya özelliğini kazanmıştır. RF için, Karadeniz'in arz ettiği önem, politik, askeri ve ekonomik açılardan, çok belirgin olarak artmıştır. Bu artış, Moskova'nın ikinci bir dağılma ihtimali ile de irtibatlandırılabilir (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 131). Bulgaristan ve Romanya'nın AB üyesi olmalarıyla Karadeniz; Avrupa ile Kafkasya, Orta Asya, Ortadoğu ve Rusya Federasyonu arasında siyasi, fiziki ve askeri açılardan bir tür geçiş coğrafyası niteliği kazanmıştır.

Karadeniz bölgesinde mevcut çatışmalar ile sorunlar ve çatışma potansiyeli, tarihi düşmanlıklardan, siyasi ve etnik gerilimlerden, karşılıklı şüphelerden ve güvensizlikten, askeri rekabetten, ekonomik zorluklardan, toprak sorunlarından, sosyal problemlerden, yabancı askeri kuvvetlerin varlığından kaynaklanmaktadır. Bunlara ilaveten, bölge üzerinde büyük güçlerin nüfuz mücadelesi de istikrarsızlık kaynağı oluşturmaktadır. Genel olarak, bölgede Rusya'nın izlediği politika şüpheyle karşılanmaktadır. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 80)

Bir devlet olarak tarih sahnesine çıktığı yıllardan bu yana devamlı olarak topraklarını genişletme stratejisi izleyen Rusya, SSCB dönemi de dahil olmak üzere, sınırları içindeki ve yakın çevresindeki ülkeleri daima baskı altında tutmuştur. Bu husus, Rusya'nın güdümündeki devletler ile komşu devletlerde bir güvensizlik ve korku ortamı yaratmıştır. Çünkü, "ilerleme halindeki Rusya'da sınır kavramı yoktu. Kendisine engel olunduğu zaman bunu hiç unutmuyor ve intikamını almak için uygun zamanı kolluyordu…" (KISSINGER, 167). Bunun doğal sonucu olarak da Rusya'nın komşuları kendilerini zayıf hissettikleri her zaman Batı'dan medet ummuşlardır.

Bulunulan döneme göre Batı'nın liderliğini yapan ülkeler de (19. yy.da Büyük Britanya, 20. yy.da ABD) bu zafiyeti sonuna kadar kullanmışlardır. Hatta, bu mecburi bağımlılığı artırmak uğruna Rusya tehlikesini olduğundan büyük göstermiş ve bu ülkelerden çeşitli imtiyazlar veya tavizler koparmışlardır. Bu süreci 19. yy. ortalarından beri yaşayan Türk Milletine benzer şekilde, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Romenler ve Bulgarlar da aynı konuma getirilmişlerdir.

Soğuk Savaş sonrasında oldukça fazla kan kaybeden RF, Putin ile birlikte, ciddi bir toparlanma içine girmiştir. RF, kendisini toparladığı oranda, ABD ile rekabet etmeye başlamış ve bu rekabet giderek daha çok fark edilmeye başlanmıştır (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 2). Paradoksal bir biçimde, ABD'nin Ortadoğu'da giriştiği savaşların petrol fiyatlarını yükseltmesi, petrol ihracatçısı olan Rusya'yı hem rahatlatmış hem de güçlendirmiştir.

Askeri ve siyasi açılardan bölgede en önemli ortak ya da rakip Rusya Federasyonu (RF)'dur. Enerji boyutunu ele alırsak, Rusya'nın 48 trilyon m^3 gaz rezervi (dünyada birinci), 50 milyar varil ham petrol rezervi (dünyada sekizinci) ve 182 milyon ton kömür rezervi bulunmaktadır. Rusya Federasyonunun petrol ve gaz ihracatı yoluyla elde ettiği döviz kazancı toplam döviz kazancının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bu devasa potansiyelin yanı sıra, Rusya Federasyonunun elinde bölgeyi kontrol etmeye ve etkin bir şekilde yönlendirmeye yarayan bir diğer araç enerji ihraç yollarına hakim olmasıdır. Türkmenistan'ın gaz ihraç hatları, Kazakistan'ın ve Azerbaycan'ın petrol ihraç hatları Rusya topraklarından geçmektedir. Bu durum sadece boru hatları ile sınırlı değildir. Demiryolu ve hatta Volga-Don kanalında olduğu gibi su yolarından yapılan taşımada da aynı durum geçerlidir. Rusya, mevcut avantajlı konumunu siyasi amaçlarına ulaşmanın bir aracı olarak kullanmaktadır." Buna Trakya geçişli Burgaz-Dedeağaç boru hattı projesini de eklenirse ne denmek istendiğinin daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte Rusya'nın Karadeniz'e erişim imkanı önemli ölçüde azalmasına rağmen, Rusya ticaretinin yaklaşık %25'lik kısmını Karadeniz yoluyla gerçekleştirmektedir. Ayrıca, Karadeniz coğrafyası ile yaptığı ticaret Avrupa Birliği ve Asya-Pasifik bölgesinden sonra 3. sırada yer almaktadır. Karadeniz'e erişim imkanı önemli ölçüde azalmış olmasına rağmen Rusya, Karadeniz'de halen baskın bir güçtür.

AB'nin, Karadeniz'in batı kıyılarına çıkması, Avrupa'nın enerji ihtiyacının karşılanmasında özel bir anlam taşıyacaktır. Yeni ve farklı enerji nakil hatları gündeme gelecektir. Yeni enerji nakil hatları, bölgede en çok önce Moskova'yı

ve arkasından da Ankara'yı etkileyecektir . Bölgedeki mevcut petrol ve doğalgaz nakil hatları EK-2'de gösterilmiştir.

Rusya, Balkanlarda ve Orta Doğuda, Sırbistan, Yunanistan, GKRY, Suriye, Irak ve İran hattında Türkiye'ye karşı bir cephe oluşturmaya ve Türkiye'yi çevrelemeye çalışmaktadır… Rusya, Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile Kafkaslardaki ve RF'deki etnik gruplara olan ilgisini sınırlamak hedefi peşindedir. Buna karşın Türkiye, Rusya ile Avrasya bölgesinde nüfuz tesis etme gibi bir rekabet içinde bulunmamaktadır. (BUTTANRI, 107)

6.2. Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkileri

6.2.1. Genel

Soğuk Savaş'tan sonra SSCB'nin yerini alan Rusya Federasyonu, 21 nci yüzyılın barış ve güvenliğinde belirleyici rollerden birini oynayacak, Avrupa ve Asya'nın politik, ekonomik ve güvenlik yönünden geleceğini etkileyecek, dünyanın önemli devletlerinden biridir. RF, içinden geçmekte olduğu transformasyon döneminin tüm zorluklarına rağmen, bölgesel ve uluslararası güç olma konumunu muhafaza etmektedir. Rusya'nın geleceği yalnız Türkiye'yi değil, tüm dünyayı ilgilendirmektedir. Yakın ve önemli komşumuz Rusya'da, demokratik sürecin ve serbest pazar ekonomisine geçiş reformlarının başarıya ulaşması ve Rusya'nın konumunun hassasiyetle göz önünde bulundurulması, tarihi bir önem taşımaktadır.

Tarihsel gelişim içinde Rusya-Türkiye ilişkileri incelendiğinde, Rusya'nın kuruluşundan itibaren, bulunduğu coğrafyanın özelliklerinden kaynaklanan ya da diğer bir deyişle, yakın kıta havzası üzerindeki var olma ve hayat alanı bulma düşüncesinden hareketle, batıya, güneye ve doğuya doğru hep bir yayılma içerisinde olduğu görülmektedir. Kuruluşundan 15 nci yüzyıla kadar olan dönem zarfında, denize çıkışı olmayan, Sibirya, Doğu Avrupa ile Moğol ve Türk hakimiyetindeki Asya arasında var olma mücadelesi veren Rusya, dönemin

siyasi konjonktürlerini kullanarak var olmayı başarmıştır. Ancak bulunduğu coğrafya, ister istemez, yakın havzası üzerindeki güçlerle çatışma alanı olmuş ve özellikle 17 nci yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı-Rus dengeleri, yakın kıta havzası mücadeleleri üzerine kurulmuştur.

Rus milliyetinin, Rus halkının asli öğesi olan Slav boyları, Rus milli kimliğinin ve Rus Devleti'nin oluşmasından önce, uzun süre Türk kavimlerinin ve Devletleri'nin yönetim ve denetimine tabi olmuşlardır. Rusluk ideolojisi, çözülen Altınordu İmparatorluğu'ndan bağımsızlık kazandıktan sonra, güneyinde, üstünlüğü tartışılmaz bir süper güç mevkiinde bulunan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı, iki yüz yıl boyunca ihtiyatlı, çekingen ve savunmaya dayalı bir politika izlemiştir. Bununla beraber Rusya, 15 nci yüzyıl sonlarında Orta Asya'da meydana gelen kuvvet boşluğundan yararlanarak, doğuya doğru yayılma, Kuzey Asya'ya sahiplenme imkanını kaçırmamıştır.

Rusya, hayat alanını genişletme politikaları izledikçe, doğuda ve güneyde Türkler ile mücadele içine girmiştir. Osmanlı Devleti'nin bir İmparatorluk olduğu dönemde, batıya doğru genişleme çabaları sonuçsuz kalmışsa da, Rusya, karşılaştığı her fırsatı değerlendirerek, kendisine kazanç sağlamayı bilmiştir.

Esas itibarıyla, Rus-Türk ilişkilerinin gelişimindeki olumlu veya olumsuz tüm unsurlar, Osmanlı ve günümüz Türkiye'sinin bulunduğu bu coğrafyanın özelliğinden kaynaklanmaktadır. Zira her iki devletin de yakın havzaları iç içe girmiştir. Rusya gelişmek istediği her dönemde, bu bölgelere hakim olan Türklerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Başlangıçta, özellikle Osmanlı, Rusya'yı önemsememişse de, yıkılışına kadar olan dönemde, hep bu devletle mücadele etmiştir. Hatta Osmanlı Devletinin yıkılışında, Rusya'nın rolü oldukça fazladır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar olan süre içerisinde de, mücadele farklı boyutlarda ama aynı esas üzerinde devam etmiştir.

Osmanlı bir İmparatorluk olarak gelişmeye devam ederken, Karadeniz'in kuzeyini ele geçirerek, Avrupa'yı her şekilde kontrol edebilecek bir avantaj elde

etmeye çalışmış, Rusya ise daha aşağılara inerek, kıtasal bir güç olmayı hedeflemiştir. Ancak gözde olan her zaman Osmanlı toprakları olmuştur. Zira, üzerinde yaşanılan Türkiye coğrafyası, karmaşık kıta havzası politikalarını gerektiren bir konumda bulunmaktadır. Bu coğrafya, aynı anda bir çok kıta bağlantısı kurabilen, bir çok deniz ve su yolu havzası ile doğrudan temas halinde olan ve son derece farklı tabii coğrafi özelliklere sahip bir konumdadır.

Bu sayede, Balkanlar bağlantısı ile Doğu Avrupa, Orta Doğu bağlantısı ile Batı Asya, Karadeniz üzerinden Doğu Avrupa ve Avrasya su yollarına hakim, Doğu Akdeniz üzerinden Kuzey Afrika ve Kafkaslar üzerinden Hazar ve Orta Asya'ya müdahil olan bir yapıdadır. Boğazlar, Avrasya ana kıtasının kuzey-güney, doğu-batı istikametindeki geçiş yollarının düğüm noktasını oluşturmaktadır.

Dolayısıyla Türkiye'nin bulunduğu coğrafi alan, Avrasya tarihinin kıtasal güçlerinin beşiği olmuştur. İşte bu coğrafi özelliklerinden dolayı, buraya sahip olan Türkler, Ruslar için daima bir engel olarak görülmüş ve Rus-Türk ilişkileri bu esaslar üzerine kurulmuştur.

Tarihsel gelişimine bakıldığında bu husus, Rusya'nın tutum ve davranışlarında değişmeyen ana esasların belirlenmesine neden olmuştur. Balkanlar ve Boğazlar üzerinde devam eden mücadelelerde, Avrupa içi dengeler söz sahibi olmuşsa da, Kafkasya ve Karadeniz projeksiyonunda, Rusya daha özgür bir politika izlemiştir.

Milli mücadele döneminde, milli hareketi, kendi rejimini yaymak ve tarihi Rus emellerine ulaşabilmek için bir araç olarak kullanma stratejisini benimsemiş olan Rusya, yakaladığı her fırsatta, kurulabilecek dostluk zeminini bozarak gerginliği artırmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi Boğazlar üzerindeki istekleri, savaş sonrası Türkiye'den toprak talebi ve yarattığı tehdit, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Batı İttifakı içerisinde yer alarak, NATO İttifakı'nın savunma güvenliğini ve Batı demokrasisini benimsemesi ve buna rağmen, sosyalist ideolojinin askeri ve siyasal baskılarının bedelini, en ağır olarak ödeyen

devletlerin başında gelmesi, bu politikaların ürünüdür. Soğuk Savaş sonrasında ise ortaya atılan askeri doktrinler, Rusya'nın bu coğrafya üzerindeki tarihsel arzularının hala devam ettiğinin ya da edebileceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Zira tarih, bunu göstermektedir.

Bugün Rusya, ülkesindeki tüm dinamikleri kapsayan yeniden yapılanma sürecini yaşamaktadır. Gerilediği bölgesel güç kimliğini, belirsizliğin ve istikrarsızlığın devam ettiği bir ortamda, yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır. Rusya, hiçbir zaman eski SSCB olamaz ancak, bugünkü gibi bir Rusya olarak da kalmayacaktır. RF'nin, sahip olduğu geniş coğrafyasında zengin doğal kaynaklarıyla, 21 nci yüzyılın ilk çeyreğinde, Avrasya'nın önemli güç merkezlerinden birisi olarak yer alması uzak ihtimal değildir.

Rusya, Türkiye'nin Azerbaycan ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile toplumsal, siyasal ve ekonomik içerikli laik ve demokratik devlet anlayışına göre ilişkiler kurmasına, ilke olarak karşı olmadığı görünümünü vermektedir. Ancak, Türkiye'nin bu politikasına, İran'ın İslam ağırlıklı yaklaşımları ile cevap vermeye kalkışması halinde, Türkiye-İran rekabeti ile nüfuz kazanma yarışı başlayabilecektir. Bu durum, bölgede istikrarsızlığa ve çeşitli risklerin oluşumlarına neden olabilecek ve Rusya'nın daha ağırlıklı olarak bölgeye müdahalelerine yol açabilecektir.

Kısaca Rusya, eski SSCB ülkeleri üzerindeki nüfuzunu sürdürmek ve bunları kontrolü altına almak amacıyla, "İlgi ve Sorumluluk Sahası" askeri doktrinini oluşturmuş ve geliştirmiş, BDT içi krizlerde etkin ve yönlendirici bir rol üstlenmiştir. Rusya halen BDT'yi, eski SSCB coğrafyası içinde, kendi güdümünde, stratejik, siyasi ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda, bölgesel bir teşkilat haline getirme çabalarına devam etmektedir.

RF'nun, 1993 yılından itibaren "yakın çevre" olarak adlandırdığı ve kendi etki sahası olarak gördüğü bölgelere, diğer güçlerin girişini ve bölge ülkeleriyle ilişki kurmalarını engellemeye çalışması, Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri'yle ilişkilerini geliştirmek isteyen Türkiye ile RF'yi, bölgede iki

rakip güç olarak konumlandırmıştır. Rusya'nın bölgede yeniden etki kazanma çabaları, giderek artan bir yoğunlukta devam etmektedir ve yakın dönemde, uluslararası gelişmelerde ve RF'nin iç politikasında önemli değişiklikler olmadığı sürece, bu durumun değişeceğini düşünmek yersiz olacaktır. Aksine, 21 nci yüzyılın ilk çeyreğine yönelik olarak, ülke içindeki tartışmalara ve pratiğe bakıldığında, bugün RF'nin dış politikasına ve güvenlik politikasına ilişkin olarak, RF'nin, eski Sovyetler Birliği topraklarında daha aktif ve baskın bir rol oynaması gerektiğini savunan görüşün, daha geniş bir çevre tarafından paylaşılan ve uygulama alanında, giderek daha fazla etkinlik kazanan bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Zira, tehditvari ve kararlı söylemler içeren 2000 yılı askeri doktrini ile RF'nin, bölgede etkinlik kazanma çabalarını artırmaya çalışacağı değerlendirilmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın izlediği dış politika kapsamında; Rusya'nın davranışında dört ana eğilim olduğu söylenebilir. ABD ve ABD liderliğindeki NATO tarafından önü kesildiğinde Rusya "geri çekilmiş" ve ABD'nin nükleer tekel haline gelmesine ilave olarak Balkanlarda, Orta ve Doğu Avrupa'da etki alanını genişletmesini kabullenmiştir. Fakat aynı zamanda Rusya, Çin'le ve daha sonra Rusya'nın en önemli ticaret ortaklarından biri haline gelecek olan AB ile yeni ekonomik ve stratejik ortaklıklar kurarak bunları idame etmiştir. Bu kapsamda, "ekonomik işbirliği" de Rusya'nın dış politika davranışında belirgin bir patern olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya tarafından daha kuvvetli yaklaşımlar da sergilenmiştir Bu, özellikle eski Sovyetler Birliği sınırları içinde geçerli olmuştur. Bu bölgede "böl ve yönet taktikleri" ile "şantaj" Rusya'nın dış politika davranışında en çok başvurulan yöntemler olmuştur. (TOFT, Rusya'nın Büyük Stratejisinin İstikrarı, Institut for Statskundskab, 2004)

2000 Ekim ayında Türkiye'ye gelen Kasyanov'un stratejik ortaklık teklifi ve Putin'in aynı tarihlerde sürpriz bir şekilde Türkiye'yi tarihsel ve önemli bir ortak olarak telaffuz etmesini, Türk Genelkurmayı, Türk savunma ihalelerinden daha fazla pay alma isteğine yorumlarken, iki taraf arasında henüz yeterli derecede güven ortamı oluşmadığı anlaşılmıştır. Bu kapsamda, 2002 Ocak ayı içerisinde

Türkiye-Rusya arasında imzalanan askeri antlaşmayı, Rusya açısından ekonomik boyutta değerlendirmek ve stratejik ortaklık çağrılarını, bir anlamda, Türkiye'nin, Rusya lehinde giderek artan enerji bağımlılığına yönelik, güven artırıcı bir gönderme olarak algılamak uygun olacaktır.

Bu hususlar göz önüne alındığında, Türk-Rus ilişkilerinin, yakın gelecekte, enerji boyutunun ağırlığı gölgesinde şekilleneceği beklenmelidir. RF, özellikle Putin döneminden itibaren, siyasal çıkar çatışmalarını ayrı tutarak, Türkiye ile ekonomik olarak ilişkilerini geliştirme politikası izlemekte ve bu politikanın önümüzdeki yıllarda da devam edeceği değerlendirilmektedir. Bunun en somut delili, iki ülke arasında dört milyar dolar civarındaki resmi ticaret hacmidir. Ancak bu rakam, Türkiye'nin aleyhine bir büyüme göstermektedir. Dolayısıyla Rusya'nın özellikle enerji ihtiyacı açısından, Türkiye'yi kendisine bağımlı kılacak ekonomik politikalar izlemeye devam edeceği göz önüne alınmalıdır.

RF-AB ilişkilerinin gelişimi göz önüne alındığında; AB'nin izlediği politikalar karşısında, batı istikametinde manevra alanını hemen hemen kaybettiğinin farkında olan RF, yakın çevre politikasının gereğine uygun olarak, kendisi için hayati öneme sahip, enerji kaynaklarının merkezi konumunda olan ve daha rahat manevra alanları bulabileceği Orta Asya ve Kafkasya'ya ağırlık vermektedir. Aynı zamanda, Avrupa'dan gelebilecek tehdit olasılığının düşük olması nedeniyle, Rusya'nın tüm ilgisini bu bölgelere kaydırması, bölgede Rusya-Türkiye-ABD ekseninde, öncelikli olarak enerji kaynakları merkezli çıkar çatışmalarını daha da artırmıştır.

Ayrıca NATO'nun genişleme politikası da göz önüne alındığında, Rusya'nın NATO'nun yeni stratejisine ve özellikle genişleme politikasına yakın ve orta gelecekte sıcak bakmadığı ve bunu, yakın çevresine bir müdahale sayarak, muhtemel oluşumları engelleme politikaları üreteceği değerlendirilmektedir. 11 Eylül sonrası ABD'nin terör kapsamında Gürcistan'a asker göndermesi bölgede, Rus-ABD mücadelesini, belirsiz ve farklı bir boyuta taşımaktadır. Sonuçta, ABD'nin bölgesel çıkarları ile Rusya'nın çıkarları orta vadede mutlaka çakışacaktır. Böyle bir durumda, jeopolitik konumu nedeniyle

Türkiye'nin, ABD'nin Kafkasya ve Hazar bölgesindeki çıkarlarında anahtar konumuyla, gerek kendi çıkarları, gerekse de ABD ve NATO'nun çıkarları açısından, Rusya tarafından tehdit olarak algılanmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

Kafkasya ve Orta Asya'daki nüfuz mücadelesinin yanı sıra, Türkiye ile RF arasında AKKA'dan, Çeçenistan ve Kürt sorunlarına, petrol boru hatlarından, Boğazlar sorununa, RF'nin Güney Kıbrıs'a ve hemen hemen Türkiye'nin tüm komşularına silah satmasına kadar, birbirleriyle ilişkili birçok sorun vardır. Ancak, bunları çözümlenemez sorunlar olarak görmek ve sürekli bir karşıtlık söylemini canlı tutmak, iki ülke için de faydalı bir yaklaşım olmayacaktır.

SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya'nın geleneksel çizgisi değişmemiştir. Sürekliliğini koruyan doktrinler, Rus milliyetçiliği ve kısmen de olsa uygulama alanı bulabilecek olan Panislavizm ve Ortodoks ideolojisi halen devam etmektedir. Ancak, hareket stratejisinde, öncelikle Kafkasya ve Orta Asya'da kontrolünü kaybetmemek ve buraya yönelik üçüncü ülkelerin müdahalelerini engellemek, enerji hatlarını kontrol altında tutmak, açık denizlere çıkmak, askeri gücünü bölge ülkelerine karşı gerektiğinde siyasal baskı aracı olarak kullanmak ve özellikle nükleer caydırıcılık gücünden yararlanmak yer almaktadır.

RF'nin son dönemde ortaya attığı Yakın Çevre Politikası ve Askeri Doktrindeki tehditkar söylemlerin, SSCB dönemindeki tehdit anlayışının 21 nci yüzyıla yansıması olarak değerlendirilebilir. Zira, Sovyet dönemindeki gücünü arayan RF, halihazırda milli güç unsurları açısından bu politikaları, kısa bir sürede uygulayabilecek konumda değildir. Gerçekte, başta ekonomik ve sosyal sorunların yanı sıra, iç siyasal çatışmaların meydana getirdiği kendi birliğini muhafaza etmeye yönelik sorunlar, coğrafyanın getirdiği etnik sorunlar, Afganistan hezimetiyle beliren, ancak Çeçenistan savaşında ve Kursk denizaltısı olayında iyice açığa çıkan askeri yetersizlik, nüfustaki azalma, teknolojik olarak Batı standartlarının gerisinde kalmanın getirdiği sorunlar, RF'nin son dönemde

ortaya attığı politik ve güvenlik söylemlerini, nasıl gerçekleştirebileceği sorusunu gündeme getirmektedir.

Rusya'nın bugünkü gerçek durumu, aslında yakın tarihin içerisinde saklıdır. Zira Rusya, Çarlık döneminin sonlarında ve SSCB döneminde, yıkılma ve dağılma durumuna gelmişse de, her zaman daha hızlı bir şekilde ve daha büyük alanlara yayılarak, Batının verdiği açık veya kapalı destekle, aslında her zaman var olan bu krizlerden kurtulmayı başarmıştır. Ancak ertelediği bu sorunlarla daha derine batan Rusya, bugün geri dönüşü olmayan bir noktada kendi geleceği açısından bir yol ayırımındadır.

Ancak, şu an için SSCB dönemindeki durumuna nazaran, ciddi bir tehdit teşkil etmekten uzak olduğu değerlendirilen RF'nin, büyük coğrafyasının sağladığı imkanlar, milli güç unsurlarının potansiyeli, Batı ile çıkarlarının uyuşabileceği ihtimali ve tarihi emelleri göz önünde bulundurularak, Türkiye açısından düşük de olsa potansiyel bir tehdit olarak daima düşünülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Önümüzdeki yirmi yıl içerisinde Rusya'nın Türkiye'ye yönelik bir tehdit olmaktan uzak olduğu değerlendirilmekle birlikte, bölgesel çıkarlar göz önüne alındığında, RF'nin sahip olduğu avantajlar, Türkiye açısından olumsuz gelişmeler gösterebilecek niteliktedir. Bu kapsamda ele alındığında; Türkiye, RF'nin bölge ülkeleri üzerinde mutlak hakimiyet kurmasını istememektedir. Ancak bölgede RF'den daha dezavantajlı bir konumdadır. Türkiye, bölge ülkelerinin çoğuna coğrafi olarak uzak olmasının yanı sıra, yeterli ekonomik güce de sahip değildir.

Ayrıca RF ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkileri çok yenidir. Bölge ülkelerinin bağımsızlıklarından önce, Türkiye ile bu Cumhuriyetler arasında hiçbir ilişki bulunmamaktaydı. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin bölgede kendisini yenik hissetmesi için bir neden yoktur, bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye devam etmelidir. Ancak, Türkiye'nin bölge ülkeleri için önemini, etnik ve kültürel yakınlıktan ötürü değil, bu ülkelerin ekonomik gelişmeleri ve güvenlik kaygıları açısından olumlu somut adımlar atabildiği ölçüde artırabileceği değerlendirilmektedir.

Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya'daki petrolü, Batı dünyasına nakledecek ulaştırma/boru hatları projelerinde, Rusya'yı dışlayacak politikalar uygulamamaya dikkate etmelidir. Zira, Rusya'nın yer almadığı bir projenin hayata geçirilmesinin zor olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, böyle bir durumda, Rusya'nın uygulayacağı saldırgan politikalar, Türkiye'yi bölgesel çıkarlarından uzaklaştırabilecektir.

Diğer yandan, gelecekte her iki ülkenin, gerek Batı, gerekse Çin faktörleri göz önüne alındığında, bu kritik coğrafyada yalnız kalma ihtimalleri her zaman mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye, Rusya'nın tarihsel emellerini göz ardı etmeden ve kendi milli menfaatlerinden taviz vermeden, belirleyeceği politikalarla, RF ile gelecekte stratejik ortaklık kurabilecek bir zemini hazırlamalı, en azından bu fikri sıcak tutmalıdır.

SSCB'nin dağılmasının dünyaya yönelik büyük bir tehdidi ortadan kaldırdığı gerçektir. Ancak bu kez de belirsizlik ve istikrarsızlıklarla dolu bir döneme girilmiştir. Rusya'daki istikrarsızlığın dünya barışına verebileceği zararlar ortadadır. Nitekim Rusya'nın son zamanlarda "Yakın Çevre" tabir edilen bir politika çerçevesinde, eski Sovyetler Birliği alanı içinde yeniden nüfuzunu artırması, bu bölgelerde askeri birlikler üslendirmesi, eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde yaşayan etnik Rus azınlıkların geleceği ile ilgilenmesi şeklinde beliren yeni girişim, bu ülkenin, SSCB'nin daha önce diğer ülkeler üzerinde hegemonya kurmak istemesine benzer bir tarzda, emperyalist bir politika izlemeye mi başladığı konusunda, tüm dünyada kaygı ve tereddütler uyandırmıştır. Ancak Çarlık Rusya'sı ve SSCB çatısı altında uzun süre bir arada yaşamış, yeni bağımsızlığına kavuşmuş ulusların, bir anda birbirlerinden kopmalarının beklenmesi mümkün değildir. Gelecekte Rus dış politikasındaki hegemonyacı eğilimler kontrol altına alınamaz ise, Rusya'daki reform hareketlerinin tehlikeye düşeceği, böylece de tarihi bir fırsatın kaçırılmış olabileceği değerlendirilmektedir.

1000 küsur yıllık tarihi boyunca, ilk kez kendi yöneticilerini seçme şansını yakalayan Rusya'nın, demokrasiyi ve pazar ekonomisini yerleştirmek

hususunda, çok zor bir dönemden geçtiği bilinmektedir. Rusya'nın dünya ile bütünleşmesini, demokrasi, insan haklarına saygı, birlikte yaşama ve çalışma, pazar ekonomisi gibi ortak değerleri benimseyerek gerçekleştirmesinin, Türkiye'nin çıkarına olduğu değerlendirilmektedir.

Rusya ile Avrupa arasında stratejik ilişkilerin geliştirilmesi, yeni Avrupa güvenlik mimarisinin temel taşlarından birisidir. Rusya'nın AB ile ilişkilerinin artması, NATO ile kurucu senet imzalaması ve G-7 ülkelerine G-8 olarak katılması gibi gelişmeler cesaret vericidir. Bir taraftan, Rusya'nın eski imparatorluğunu kurma niyetlerinden kaygı duyulurken, diğer taraftan, bu gelişmeler ferahlatıcı bir etken olmuştur.

Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile gelişen ve derinlik kazanan ilişkileri, Türkiye ile Rusya'yı birçok alanda giderek bir rekabet ortamına sürüklemektedir. Geliştirilecek ilişkilerde, bu rekabet ortamının kontrol altında tutulması ve bir cepheleşmeye sürüklenmemesi göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye'nin, kendisine yakın Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini, Rusya ile Türkiye arasında bir seçim yapmaya zorlama şeklinde bir politikası mevcut değildir.

Türkiye'nin Rusya ile olan ilişkileri büyük önem taşımaktadır. Bölgenin iki güçlü ve köklü ülkesi olarak Türkiye ve Rusya'nın, bölgede istikrar ve barışın sağlanması ve ortak refaha ulaşılması bakımından önlerine çıkan fırsatları iyi değerlendirmeleri ve bu yönde yeni sorumlulukları üstlenmeleri gerektiği düşünülmektedir. İki ülke arasındaki işbirliği olanaklarının, daha etkili ve daha geniş bir şekilde değerlendirilmesinin yollarını açacak ve ilişkilerimizde, esnekliği en çok hissedilen karşılıklı güven duygularının güçlendirilmesine hizmet edecek bir yaklaşımın benimsenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye ile Rusya, aralarındaki 500 yılı aşkın uzun tarihin engin tecrübesiyle, bulundukları coğrafyada birlikte yaşama konusunda küçümsenmeyecek bir deneyime sahip iki dost ve komşu ülkedir. Türkiye, Rusya'nın reformlarını gerçekleştirme, demokrasiyi güçlendirme ve dünya ile bütünleşme çabalarına başından itibaren her alanda destek vermektedir.

Türkiye’nin Rusya’ya ilişkin dış politikası, samimi, açık ve diyaloğa yöneliktir. Türkiye, Rusya ile ilişkilerini her türlü ön yargıdan uzak, yeni bir ortaklık ve işbirliği anlayışı içinde geliştirmek istemektedir. Bu çerçevede Türkiye, Rusya’yı, bölgemizin ortak refahı ve istikrarı doğrultusunda, karşılıklı yarar ve çıkar ilkeleri zemininde, 21 nci yüzyılda birlikte çalışacağı bir ortak olarak görmektedir. Türkiye ile Rusya arasındaki köklü ilişkilerin temeli, dürüstlük, karşılıklı güven, toprak bütünlüğüne saygı, karşılıklı çıkar ve kaygılara duyarlılık, iç işlerine karışmama gibi ilkelere dayanmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye ile Rusya'nın birbirlerini rakip, hatta hasım sayan düşüncelerin, pratik bir değeri olmayacağı mütalaa edilmektedir. Zira, tarihi perspektife bakıldığında, her iki ülkenin birbirine karşı hasmane tutumlarının çıkarlarına olmadığı görülebilecektir. İki ülke, yetmiş yılı aşkın bir zamandan beri ilişkilerinde sürekli dikkatli olmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen kısa bir dönem dışında, Soğuk Savaş’ın en zor dönemlerinde bile, iki ülke birbirlerini egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine saygı gösteren dikkatli politikalar izlemişlerdir. Bugün de, bölgede barış ve istikrar, her iki ülke açısından da önem arz etmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi gerçekler, Türkiye ve Rusya’nın bulundukları coğrafyada, aralarındaki siyasi rekabet ve hasımlık anlayışın, yerini ortaklık ve işbirliği anlayışına bırakmasını gerektirmektedir. Zira, başta Rusya olmak üzere, bu coğrafyada yer alan tüm ülkeler, dünya ile her alanda bütünleşme konusunda önemli bir fırsat yakalamışlardır. Önemli olan, bu fırsatın nasıl değerlendirileceğidir. Bu yeni dönemde, çatışmanın yerini uzlaşmanın, siyasi rekabetin yerini işbirliği ve ortaklık anlayışının, uzlaşmazlıkların yerini dayanışmanın alması ve bölgedeki ilişkilerin gelecekteki karakterini tayin edecek yeni bir işbirliği modelinin, dünya ile bütünleşme perspektifi göz önünde bulundurularak bugünden oluşturulmasının, Türkiye ve Rusya’nın ortak çıkarına olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Rusya’nın istikrarının ve refahının, Türkiye açısından da büyük önem taşıdığı ortadadır.

Bu bakımdan; Rusya ile tesis edilen üst düzey siyasi diyaloğun devam ettirilmesi suretiyle karşılıklı güven ortamının yerleşmesi ve güvenlik, ekonomik ve ticari ilişkilere yeni bir ivme ve perspektif kazandırılması önem taşımaktadır. Türkiye'nin, Rusya ile ilişkilerini, gerek ikili, gerekse uluslararası düzeyde, işbirliğini ön plana çıkararak, daha da ileri götürmesinin uygun olacağı mütalaa edilmektedir.

6.2.2. Siyasi İlişkiler

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni koşullar, Soğuk Savaş döneminde dahi, eski SSCB ile geniş bir ekonomik işbirliğine girmiş olan Türkiye açısından, ilişkilerin ve işbirliğinin yaygınlaştırılıp, derinleştirilmesi için daha müsait bir ortam hazırlamıştır.

Türk-Rus ilişkileri, 1992 yılında üst düzey temas ve ziyaretlerle dinamik bir gelişme göstermiştir. Cumhurbaşkanlığı düzeyinde Mayıs 1992 tarihinde RF'ne yapılan ziyaretle, ilişkilerimiz en üst düzeye çıkmış, "Türkiye ile Rusya Arasında İlişkilerin Esasları Hakkında Antlaşma" da, bu ziyaret sırasında imzalanmıştır.

Karşılıklı temas ve ziyaretlerin temposu, 1992 yılı sonlarından itibaren bir ölçüde azalmıştır. Ancak, Türkiye bu eksikliğin giderilmesi için çaba sarf etmiş, karşılıklı ziyaret ve görüşmeler sonucunda, Türkiye'nin Rusya politikasının esasları; İkili ilişkilerin ve işbirliğinin her alanda ileriye götürülmesi, karşılıklı anlayış ve güvenin zedelenmemesine dikkat edilmesi, bölgenin barış ve istikrarının sağlanmasında, işbirliği ve karşılıklı desteğin esas alınması, bölge ülkeleri (Kafkasya ve Orta Asya) ile ilişkilerde, iki ülkenin rekabet içinde değil dayanışma içinde olması anlayışının güç kazanması gerektiği şeklinde belirlenmiştir. Türkiye, bu esaslara bağlı kalmakta ve Rusya ile ilişkilerinin kuşkulardan arındırılmış, sağlam temellerde gelişmesinin her iki ülkenin çıkarları gereği olduğuna inanmaya devam etmektedir.

Rusya, geçirmekte olduğu transformasyonun bütün güçlüklerine, küçülen jeopolitik, askeri ve jeoekonomik önem ve imkanlarına rağmen, bir dünya gücü

olmaya devam etmektedir. Türkiye'yi birinci derecede ilgilendiren bölgesel ağırlığı, bugün için tartışılamayacak boyuttadır. Rusya, çok yakından izlenmesi ve doğru yolda ilerlemesine katkıda bulunulması gereken büyük bir komşudur.

RF'nin dış politikasında, özellikle Putin döneminde, eski SSCB ülkeleri ile daha yakın politik ve askeri bağlar kurabilme kaygısının, diğer tüm politik icraatın önüne geçtiği, Putin yönetiminin, RF'nin azalmış itibarını, küresel ve bölgesel bağlamda düzeltmekte kararlı olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, RF'nin, çabalarını, çok kutuplu dünyada büyük bir güç olarak durumunu geliştirmek maksadıyla, bölgede ve çevresinde yoğunlaştıracağı değerlendirilmektedir.

İdeolojik rekabetin ortadan kalkması, bloklar arası mücadelenin sona ermesi, Rusya'nın çoğulcu demokrasiye ve pazar ekonomisine yönelmesi ve dünyaya entegre olmaya çalışması, bir takım karşılıklı tabuların yıkılmasına yol açmış ve iki ülkeyi, iki halkı yaklaştırabilecek yeni gelişmeleri gündeme getirmiştir. Nitekim, iki ülke arasında, kitlesel ölçülerde turizm akını, iş çevreleri arasında işbirliği, askeri temaslar ve tedarik alanındaki yeni ilişkiler, enerji ve ulaştırma konuları, gündemde ağırlıklı olarak yer almaya başlamış, hatta iki ülke arasında eğitim ilişkileri de süratle gelişen bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte; iki ülke arasında, güvensizlik ortamını besleyici unsurların, tamamen izole edildiğini söylemek de mümkün değildir.

Coğrafi yakınlığın avantajı ve iki ülke ekonomilerinin büyüklüğü dikkate alındığında, Türkiye-RF ekonomik ve siyasi ilişkilerinin geliştirilmesinde büyük yarar olduğu bir gerçektir. İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla, ülkeler arası üst düzey ziyaretler büyük önem taşımaktadır. Bu ziyaretler esnasında, ikili ilişkilerin geliştirilmesi için üzerinde durulması gereken hususlar ile karşılıklı bölgesel konularla beraber, Avrasya coğrafyasında Türkiye-RF işbirliği perspektiflerini tartışacak ve öneriler sunacak müşterek çalışma grupları kurulmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

"Türkiye, RF'yi, karşıtlık içerisinde olacağı bir rakibi değil, aksine bölgemizin barış ve istikrarının kurulması, ortak gönencinin, halklarımızın yararı doğrultusunda daha da yükseltilmesi bakımından, yeni yüzyılda birlikte

çalışacağı bir ortağı olarak görmektedir. Bu anlayışla, Rusya ile aramızdaki düzenli ve yakın diyalog sürecindeki ivmenin korunmasına önem verilmekte, değişik alanlarda ortak yarara hizmet edecek işbirliğinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye, RF ile ilişkilerini, gerek ikili, gerek bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliğini ön plana çıkararak daha da ileri götürme kararlılığı içindedir. "Avrasya İşbirliği Eylem Planı"nın taraflarca imzalanmış olması, paylaşılan ortak kararlılığın göstergesini oluşturmaktadır."[2]

Üst düzey de dahil olmak üzere her düzeyde ve her alanda düzenli ve sürekli bir diyaloğun devamının; ilişkilerin ileri bir ortaklık düzeyine ulaştırılması için var olan siyasi iradeyi, somut bir atılıma dönüştürmesi bakımından büyük bir önem taşıyacağı mütalaa edilmektedir.

6.2.3. Askeri İlişkiler

Rusya'nın, merkezi ve doğu Avrupa'dan sürülerek, Asya kıtasındaki kendi hudutları içinde "tecrit" edilmek istenmesi, NATO açısından olumlu bir gelişme olmakla birlikte, diğer taraftan tesirleri, Kafkasya, Doğu Anadolu, Boğazlar ve Orta Asya'da hissedilecek önemli bir olgudur. Avrupa'nın yeni güvenlik mimarisi belirlenirken, Rusya'nın konumunun duyarlılıkla göz önünde bulundurulması gerekmektedir. NATO'nun genişlemesi olgusunun, Rusya tarafından, "yakın çevre" politikasının uygulanmasına hak kazandırdığı şeklinde yanlış yorumlanması, dikkat çekmektedir. Bölgedeki anlaşmazlık ve sorunlara kalıcı çözümler için iki ülke arasında samimi bir işbirliğine gereksinim duyulmaktadır.

Türkiye ile RF arasında "askerî, teknik konular ve savunma sanayii alanında işbirliği yapılmasına dair anlaşma 11 Nisan 1994 tarihinde Moskova'da imzalanmıştır. Ayrıca, anlaşma gereği hükme bağlanmış olan "karma komisyon" kurulması konusunda bir protokol, 15 Ekim 2000 tarihinde Türkiye'de imzalanmıştır. Türkiye ile RF arasında savunma sanayii alanında, bugüne kadar doğrudan alımlar dışında gerçekleşmiş bir işbirliği faaliyeti bulunmamaktadır. TSK'nin ihtiyaçları doğrultusunda, RF'den bugüne kadar, 40 milyon doları RF'nin

---

[2] SEZER A.Necdet, Harp Akademileri'nde Verdiği Konferans, 3 Nisan 2002.

Türkiye'ye borcuna mahsuben olmak üzere, toplam 146.5 milyon dolar tutarında muhtelif silah, araç ve malzeme tedarik edilmiştir.

Türkiye ile RF arasında imzalanan "askerî, teknik konular ve savunma sanayii alanında işbirliği yapılmasına dair anlaşma", taraflar arasındaki işbirliği faaliyetlerine hukukî zemin oluşturmaktadır. Ancak iki ülkenin kullandığı sistem ve silahlardaki standart farklılıklarının, savunma sanayindeki işbirliğini zorlaştırabileceği değerlendirilmektedir. Bu olumsuzluklara rağmen, TSK envanterinde bulunan Rus yapımı araç, silah ve malzemenin modernizasyonu ile bakım, onarım ve yedek parça konusunda işbirliği yapılabileceği mütalaa edilmektedir.

Ayrıca, Karadeniz'e kıyıdaş olmayan ülkelerin bu denize girmemesini en çok isteyen Rusya'ya göre, Deniz Kuvvetleri Komutanı Vladimir Masorin tarafından St. Petersburg'ta düzenlenen Karadeniz ülkeleri deniz kuvvetleri komutanları komisyonu toplantısında dile getirildiği üzere, "Karadeniz ülkelerine birleşik donanma lazımdır." Rus komutanın meslektaşları da bu fikri tasvip etmiştir. Toplantı, Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) çerçevesinde düzenlenmiştir… Toplantıya iştirak eden komutanlar, Karadeniz'de güvenliğin sağlanması ve terörle mücadele gibi konularda, askeri deniz işbirliğinin geleceğini ele almışlardır (Rossiyskaya Gazeta, 18.05.2006).

İki ülke Genelkurmay Başkanları arasında 20 Mayıs 1998 tarihinde imzalanan mutabakat zaptı uyarınca;

- Askeri alanda eğitim, teknik ve bilimsel işbirliği anlaşması,

- Askeri eğitim işbirliği anlaşması,

- Denizlerde kara sularının ötesinde, deniz ve hava sahasında, tehlikeli olayların önlenmesine ilişkin anlaşma müzakerelerine, karşılıklı olarak devam edilmektedir.

Ayrıca, Karadeniz'de bir Deniz İşbirliği Görev Grubu teşkili için, RF'nin de aktif katılımı ile uzmanlar düzeyinde üç yıl kadar yürütülen çalışmalar başarıyla tamamlanmıştır. BLACKSEAFOR kısa adıyla bilinen Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu; arama-kurtarma, insani yardım, çevre koruma, mayın karşı tedbirleri ve liman ziyaretleri gibi görevler icra edecektir. BLACKSEAFOR, 27 Eylül 2001'de Gölcük'te aktive edilmiştir. Bu girişim, Karadeniz ülkeleri arasında işbirliği ve diyalog ile iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek ve bölgesel istikrarı güçlendirme konusunda son derece faydalı bir girişim olarak, işbirliğini geliştirmek için en iyi modellerden birini oluşturabilir, siyasi ilişkileri tamamlayıcı mahiyette, Karadeniz'e sahildar tüm ülkelerin Deniz Kuvvetleri'ni bir araya getirecek ilk ve en önemli fırsatlardan biri olabilir ve askeri işbirliğimizi, özellikle deniz alanında güçlendirebilir.

Türkiye ile Rusya arasındaki özellikle askeri işbirliğinin, gerek iki ülke, gerekse bölgenin refah ve gelişmesine katkı sağlayacağı, karşılıklı güvenin bölgede barış ve istikrara hizmet edeceği değerlendirilmektedir. Uzun vadede milli stratejik değerlendirmelere bağlı olarak, Rusya Federasyonu ile füze ve roket sanayii, uzay bilim ve uygulamaları, hammadde savunma teçhizatı ticareti ve işbirliği alanlarının araştırılması suretiyle, Türkiye için Batı'ya karşı bir pazarlık gücü yaratılabileceği değerlendirilmektedir.

Son zamanlarda tarafların savunma sanayiinde işbirliği yapabilecekleri alanlar olduğu değerlendirilmiş ve üst seviyede mutabakatlar sağlanmıştır. Ekonomik kolaylıklar nedeniyle, yakında, ticari bazda bazı tedarik projelerinin gündeme gelebilecektedir.

Batıdan teknoloji transferi konusunda, şimdiye kadar büyük zorluklarla karşılaşılmasına rağmen, Rusya ile muhtemel bir işbirliğine gidilirken, Batının tutumunun ne olabileceği merak konusu olup, Rusya'dan alınacak ucuz teknoloji ile Türk Savunma Sanayii gelişme kaydedebilir.

AR-GE faaliyetleri, zaman alan ve para isteyen faaliyetlerdir. RF'deki AR-GE potansiyeli göz önüne alındığında, tarafların işbirliği yapabilecekleri pek çok konu ve saha ile yeni projeler bulunabileceği değerlendirilmektedir.

6.2.4. Ekonomik İlişkiler

1992 yılından bu yana Rusya ile ticaretimiz sürekli artmış ve 1997 yılında dört milyar doları aşmıştır. Rusya, BDT ülkeleri içinde en önemli ticaret ortağımızdır. Ancak, Ağustos 1998 yılında Rusya'da başlayan ekonomik kriz neticesinde, ikili ticarette önemli gerileme yaşanmıştır. Bu eğilim, daha da artarak, 1999 yılında da devam etmiştir. Son yıllarda Rusya'dan ithalatta tekrar canlanma görülmesine karşılık, Rusya'ya ihracattaki artış düşük düzeydedir. (www.deik.gov.tr)

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren SSCB ile temeli 1937 yılında akdedilen anlaşmalarla atılan ekonomik ve ticari ilişkiler, SSCB'nin resmen dağıldığı 1992 yılının başından itibaren, RF'nin kurulması ve bölgede yaşanan piyasa ekonomisine geçiş süreci ile birlikte daha da önem kazanmıştır. Türkiye ile Rusya Federasyonu'nun, iki komşu ülke olarak, tarihin derinliklerine inen ekonomik ilişkileri, Rusya Federasyonu'nun komünist sistemi terk edip, liberal ekonomi sistemine geçişini müteakip, giderek artan bir ivme kazanmıştır. Bu gelişmenin, iki tarafın menfaatine uygun olarak artması beklenmektedir.

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki başlıca ekonomik işbirliği alanları şunlardır:

- İskenderun Demir Çelik Tesisleri'nin modernizasyonu,
- Orhaneli Termik Santrali'nin işletmeye alınması,
- Seydişehir Alüminyum Tesisleri'nin modernizasyonu,
- Zonguldak Taşkömürü Ocakları'nın modernizasyonu ve kömür sanayi alanında işbirliği,

- Türkiye'deki bazı demiryollarının elektrifikasyonu,
- Ankara çevre yolunda köprü inşaatı,
- Gemi inşa, tamir ve bakımı,
- Türkiye'de yeni enerji santralleri, nakil hatları, demiryolları ve metro inşası,
- Türkiye'de madencilik alanındaki projelerin gerçekleştirilmesi,
- Karadeniz'deki limanların altyapı projelerinin gerçekleştirilmesi,
- Petrol ve doğal gaz araması, işletilmesi ve nakliyesi,
- Rusya'da mevcut üretim tesislerinin modernizasyonu ve hafif gıda sanayi tesislerinin kurulması,
- Rusya'da Türk müteahhitlerince inşa edilmekte olan sosyo-kültürel tesislere ilaveten, aynı nitelikte yeni tesisler kurulması,
- Rusya'daki askeri amaçlı üretim tesislerinin, sivil amaca yönelik üretime dönüştürülmesi.

SSCB'nin çöküşünden sonraki Türk-Rus ilişkileri incelendiğinde, Soğuk Savaş şartlarının her iki ülkenin önüne çıkardığı güçlüklerin, aşılmaya başlandığı görülmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi için uygun bir ortam belirmiştir. 1999 Duma seçimleri de, Türk-Rus ilişkileri açısından olumlu bir ortam yaratmıştır. Ekonomi, turizm, iş çevreleri arasındaki işbirliği, sanayi, ulaştırma, enerji, savunma sanayiinde işbirliği ve eğitim alanlarında, süratle gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır. Karşılıklı ekonomik ve ticari ilişkiler, genel anlamda Rusya ile ilişkilerin itici gücünü teşkil etmektedir.

Türkiye'nin bu ülke ile toplam ticaret hacmi, kayıt dışı bavul ticareti da dahil edildiğinde, yaklaşık olarak on milyar dolara ulaşmıştır. İki taraf, Rusya'daki

ekonomik kriz atmosferine rağmen, ekonomik ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi ve krizin ekonomik ilişkiler üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi konusunda, mutabakata varmış durumdadırlar. Her iki ülke, birbirlerinin dış ticaret sıralamalarında ikinci sırayı almaktadırlar. Her yıl bir milyonun üzerinde Rus turist Türkiye'yi ziyaret etmektedir.

Bu hususla ilgili olarak, RF Başbakan Yardımcısı Viktor Hristenko, "Türkiye, Rus turistler sayesinde, yılda ortalama olarak 1.5 milyar dolar kazanmaktadır. İki ülke arasındaki "bavul turizmi", 1.5-2 milyar dolar olarak gerçekleşmektedir. Halen Rusya'da inşaat hizmetlerinin çoğu, Türk firmaları tarafından yapılmakta ve inşaat sözleşmelerinin toplam bedeli 7.5 milyar dolara ulaşmaktadır. 2000 yılında Rusya ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi 4.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir." (STRANA.RU Gazetesi, 10 Haziran 2002) demiştir. Rusya Başbakanı Mihail KASYANOV ise, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 3.5 milyar dolardan 5 milyar dolara çıkması gerektiğini söylemiştir. (Milliyet, 24 Aralık 2002)

Türk müteahhitlerinin Rusya'daki portföyü 8,5 milyar doların üzerine çıkmıştır. Binlerce Türk mühendis ve işçisi, Rusya'da çalışmaktadır. Rusya'da, bini aşkın Türk üniversite öğrencisi vardır. Rusya, önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin başlıca ticari ortaklarından biri olmaya adaydır.

Rusya ile doğal gaz konusundaki büyük projelerde işbirliği yapılmaktadır. Türkiye'nin enerji ihtiyacını gidermek için büyük umut bağladığı Mavi Akım projesi, 29 Aralık 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2010 yılında tam kapasiteye ulaşacak boru hattıyla Türkiye, Rusya'dan yılda 16 milyar metreküp doğalgaz alacaktır. (Milliyet Gazetesi, 30 Aralık 2002)

Tartışmalara yol açan 2.3 milyar dolar değerindeki proje, Türkiye ile Rusya arasında 1997 tarihinde imzalanmıştır. Rusya bölümü 376 km., Türkiye bölümü 500 km. ve Karadeniz geçişi 376 km. olmak üzere toplam uzunluğu 1252 km. olan Mavi Akım ile dünyada ilk kez denizin iki km. derinliğine boru hatları döşenmiştir. Hat, Rusya'nın Karadeniz kıyısındaki Djugba bölgesinden

başlayarak, Ankara'ya kadar uzanmaktadır. Bugün itibarıyla, Ukrayna-Bulgaristan yoluyla 14 milyar metreküp doğalgaz alan Türkiye'nin, Mavi Akım'la beraber Rusya'dan sağladığı toplam miktar, yılda 30 milyar metreküp olacaktır. Önümüzdeki 25 yılda Rusya'nın Mavi Akım yoluyla Türkiye'ye toplam 365 milyar metreküp gaz vereceği ve 22-25 milyar dolar gelir elde edeceği hesaplanmaktadır.

AB ile Gümrük Birliği anlaşmasının, Türk dış politikasında temel konu olduğu ve diğer bölgesel faaliyetlerin gerilediği bir dönemde, Türkiye, ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Anlaşmanın, Türkiye lehine Orta Asya, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar'a yönelik teşvikler (AB'nin bu bölgelere yönelik fonlarından ve programlarından yararlanma, Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarının Türk firmalarının bu bölgedeki faaliyetlerini desteklemesi gibi) içermemesi, söz konusu bölgelerde, Almanya, Yunanistan gibi topluluk üyelerine, Türkiye'ye karşı avantajlar sağlamaktadır. Bu durumun, yeni müzakerelerle düzeltilmesi, söz konusu bölgelerde iddialı olan gıda, deri, tekstil, kimya gibi sektörlerimiz ve özellikle bu bölgelerde tecrübe kazanıp büyüyecek küçük ve orta ölçekli işletmelerimiz açısından çok önemli olacağı değerlendirilmektedir. Bu konudaki müspet gelişmelerin, Türkiye–Rusya ekonomik ilişkilerine de yansıyacağı mütalaa edilmektedir. Türkiye'nin dış politika gündeminde olan diğer büyük ekonomik sorun durumundaki, yaklaşan enerji krizine çözüm arayışları da, Türkiye'yi, Rusya ve İran politikaları açısından zor sınavlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Karadeniz ve Hazar havzalarının gelişmesinde ve zenginleşmesinde her iki ülke çıkarlarının çelişmediği, aksine birleştiği değerlendirilmektedir. Siyasi ilişkilerin, ekonomik ilişkiler düzeyine çıkarılması konusunda, her iki ülke de görüş birliği içerisindedir. Rusya ile karşılıklı işbirliği ruhunun ve ortaklık anlayışının, büyük önem verilen ikili siyasi ilişkilerin gelişmesine de yapıcı etkilerinin olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye, Avrasya'nın geleceğinde, Rusya ile rakip değil, stratejik bir ortak olarak hareket etmek istemekte ve bu ülke ile her alanda işbirliğine açık

bulunmaktadır. RF, 150 milyonluk dev bir pazar olarak ülkemiz açısından ihmal edilemeyecek, hatta vazgeçilemeyecek bir ekonomik ve ticari ortak durumundadır.

Rusya'daki ekonomik kriz ve bu nedenle alınan bazı tedbirler, iki ülke arasındaki dört-altı milyar dolarlık kayıt dışı ticarete, özellikle bavul ticaretine bazı olumsuz etkiler getirmiş bulunmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün, bu tür ticarete son verilmesi isteği doğrultusunda, ancak aynı zamanda gümrük vergisi gelirlerini de artırmak amacıyla Rusya, kayıt dışı ticareti resmi kanala çekmeye çalışmaktadır.

"Türkiye'nin, RF'den ithalatında, ana ticaret gruplarına göre en büyük payı, hammaddeler oluşturmaktadır. Ana sektörlere göre ise, sanayi ürünleri ilk sırayı almaktadır. (BSEC Coordination Center, 22)" Türkiye'nin ihracatında ise, ana ticaret gruplarına göre tüketim malları, ana sektörlere göre ise sanayi ürünleri ilk sırayı almaktadır. RF'ye, sanayiye dayalı tüketim malları satılmakta, hammadde ve tüketim ürünleri ithal edilmektedir.

6.2.5. Türkiye'nin Uyguladığı Rusya Politikasının Esasları :

Türkiye'nin, Rusya'ya karşı oluşturacağı temel politikanın tespit ve tayininde;

- Rusya ile ilişkilerimizi sürtüşme ortamından mümkün olduğu kadar uzak tutmak, Türkiye ve Rusya'yı karşı karşıya getirilebilecek durumlara ihtiyatla yaklaşmak,

- Rusya ile ciddi bir ikili çıkar çatışmasına girilmesi ve çatışma ortamına sürüklenme ihtimalinin olduğu durumlarda, müttefik ülkeleri yanımıza alacak bir tutum içinde olmak,

- Bölgede ortaya çıkan yeni fırsatların değerlendirilmesinde, Rusya'ya rağmen değil, Rusya ile birlikte ve işbirliği içinde bulunmak,

- Rus menfaatlerine açıkça zarar vermeden, Rusya'yı tecrit etmeden bölgede barış, istikrar, güvenlik ve refahı olumlu etkileyecek, Türk-Rus işbirliğini güçlendirmeye çalışmak,

- Türkiye ile Rusya arasında ortak menfaat anlayışının oluşmasını kolaylaştırmak üzere, dini fanatizme karşı işbirliği yapmak,

- İki ülkenin yakınlaşmasına katkıda bulunarak, Rusya'nın güvenlik ve istikrar endişelerine yapıcı bir yaklaşım sergilemek hususları, daima göz önünde bulundurulmalıdır.

6.3. Değerlendirme

RF ile son dönemde ivme ve süreklilik kazanan üst düzey siyasi diyalog, gerekli mesajların zamanında ve doğru şekilde verilmesini sağlamak suretiyle, iki ülke arasında yanlış anlama olasılıklarını asgariye indirerek, yapıcı bir rol oynamakta, ayrıca ilişkilerin muhtelif alanlarında da olumlu somut adımların atılmasına yardımcı olmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, son dönemde, RF'de gerek parlamento, gerek basın ve kamuoyu çevrelerinde, Türkiye ile ilişkilere bakış açısında, göreceli bir iyileşme ve müspet duyarlılığın oluştuğunu söylemek mümkündür.

Türkiye-RF ilişkilerinin, nitelik itibarıyla, karşılıklı güven duygusuna, doğrudan veya dolaylı yollardan menfi etkileri olabilecek gelişmelere, fazlasıyla duyarlı olduğu bilinmektedir. RF ile ilişkilerimizin, karşılıklı çıkar dengesi üzerinde müspet planda yürütülebilmesi, her şeyden evvel bu duyarlılıkların göz ardı edilmemesini gerektirmekte, aksi halde "kırılgan" sayılabilecek zemin, bundan hemen etkilenmekte ve bu tür gelişmeler Rusların geleneksel keskin köşeli yaklaşım ve tepkileriyle birleştiğinde, ortam kolaylıkla olumsuz bir çehreye bürünebilmektedir.

Nihai tahlilde, ihracat ve yatırımlar açısından önemli bir pazar olmanın yanı sıra, Türkiye'nin en başta gelen doğalgaz tedarikçisi konumunda bulunan, ayrıca, müteahhitlik hizmetleri, turizm ve ulaştırma alanlarında da, ilgili sektörlere önemli olanaklar sunabilecek konumda bulunan RF ile ilişkilerin, mümkün olduğu kadar, potansiyel rekabet ve güvensizlik mülahazalarından etkilenmeyecek şekilde istikrarlı bir hale getirilmesi önem taşımaktadır.

Ayrıca, jeopolitik konumu, bölge genelindeki tarihsel ve kültürel bağlarının yanı sıra, Batı kurumlarıyla işbirliği ve ortaklık ilişkilerini tam entegrasyon sürecine taşımakta olan, ekonomik ve ticari ağırlığıyla birlikte satın alma gücü, enerji ve hammadde gereksinimleri de artan bir Türkiye gerçeği, RF tarafından giderek daha fazla kabul görmektedir.

Diğer taraftan, askeri alandaki ilişkilerin giderek gelişmesi de, Türk-Rus ilişkilerine olumlu katkıda bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanlarının, her iki ülkede yaptıkları görüşmelerle bu alanda da karşılıklı güven duygusunun gelişmekte olduğu kanıtlanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takiben, Orta Asya ve Kafkasya, her iki ülke için de bir nüfuz alanı olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğinin, RF'nin belli kesimlerinde ciddi rahatsızlık yarattığı görülmektedir. Bununla birlikte, bu ülkenin, son dönemde özellikle Kafkasya bölgesindeki gelişmeler üzerinde, Türkiye ile görüş alış verişinde bulunma isteği dikkat çekicidir. Bu husus, bölgede Türkiye'nin kaçınılmaz varlığının ve öneminin, artık RF tarafından kabul edilmekte olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

7. TÜRKİYE CEPHESİ

Türkiye'yi çevreleyen Karadeniz, Ege ve Akdeniz'in Soğuk Savaş sonrasında siyasal ve ekonomik anlamı, geçmişle farklılaşarak, son derece dinamik ve çok yönlü bir boyut kazanmıştır. her şeyden önce 'jeopolitik boşlukların' enerji potansiyeli düşünüldüğünde, stratejik değerleri her zamankinden çok fazladır. Ayrıca enerji kaynakları ulaşımının güvenliği açısından bu üç denizin önemi artmıştır… Türkiye, bu üç denize birden uzanabilen ve etkinlik kurabilecek coğrafi konumuyla, bölgede hiçbir ülkeye ait olmayan ayrıcalıklı bir kimliğe sahiptir. (HACISALİHOĞLU, 183) Bunun içindir ki kavimler göçünün en önemli düğüm bölgelerinden biri olan Anadolu yarımadası sürekli olarak bir siyasi güç merkezi olmaya aday olmuştur. (DAVUTOĞLU, 116)

Yukarıda açıklanan sebepler bile ABD'nin neden bölgeye yerleşmek istediğini açıklamaya yeterlidir. Eskiden SSCB'ye kalkan olan Türkiye, şimdi de ABD'ye kalkan olma konumuna gelmiştir. Nitekim bugüne kadar Yakın ve Orta Doğu konusunda ABD ve Türkiye arasındaki ortaklık, her zaman 'dengesiz karşılıklılık' ilkesine dayanmıştır. Türkiye, ABD'nin ekonomik, askeri ve politik desteği karşılığında çok büyük ödüller sunmuştur (FOUSKAS, 123).

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Türkiye'nin alışılagelmiş ulaşım ve strateji yapılanmasında ve Karadeniz'in bu yapılanma içindeki konumunda önemli değişiklikler yapmış bulunmaktadır. Her şeyden önce Varşova Paktı ve SSCB'nin dağılması ile Türkiye ilk defa Karadeniz'de kendi dışında kalan kıyıdaş unsurların ortak bloku karşısında yalnızlaşma konumundan kurtulmuştur… Yeni aktörlerin Karadeniz'in kuzeyindeki merkezi güç olan Rusya ile yaşadığı çelişkiler, Türkiye-Ukrayna ve Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin gelişmesine ivme kazandırmış ve Türkiye'yi Karadeniz'in en geniş kıyıya sahip ülkesi konumuna getirerek önemli bir diplomatik avantaj sağlamıştır. (DAVUTOĞLU, 160)

Ancak, sağlanan avantajlar beraberinde bazı dezavantajları da getirmektedir. SSCB döneminde Karadeniz'in güvenliği gündemde değilken, bugün biraz da suni olarak yaratılan güvenlik sorununun, Karadeniz'de en istikrarlı ve güçlü ülke görünümü veren Türkiye'nin omuzlarına ilave bir yük getirdiği değerlendirilmektedir.

BOP coğrafyasının büyük kısmı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan ve şimdilik bir türlü huzur bulamamış bir alandır. Ortadoğu'da barış misyonunda kilit ülke… dünyanın en sorunlu bölgelerinin arasında bir istikrar adası olan büyük çınar ağacı Türkiye'dir (EVCİOĞLU, 421). İşte bunun için Türkiye, Bilgi Harbinin, dolayısıyla da içinde ekonomik ve psikolojik harbin yer aldığı post-modern bir Haçlı Seferinin odağında ve 1815 Viyana Kongresi'nden bu yana resmen seslendirilen 'Şark Meselesi'nin hedefindedir (EVCİOĞLU, 425).

Emelleri nedeniyle bu coğrafyada kendilerinden başka güçlü ülkelerin bulunmasını istemeyen ülkeler her fırsatta Türkiye'yi yıpratmaya çalışmaktadır. Bunun için genelde izlenen yolun, önce teorik bir zemin hazırlamak ve ardından satın alınan medya yoluyla girişilen yoğun psikolojik harekat ile yapılan/yapılması planlanan uygulamalara meşruiyet kazandırmak olduğu görülmektedir.

Karadeniz bölgesindeki mevcut denge ve bu dengeyi temsil eden ikili ve çok taraflı yapılanmalar bölge dışı aktörlerin girişimleri ile sorgulanmak ve değiştirilmek istenmektedir. Bu nedenle bölgenin nasıl şekilleneceği hususundaki belirsizliğin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği beklenmektedir (KINIKLIOĞLU, Stratejik Analiz, Mayıs 2006, 51). Ancak, Karadeniz'de Rusya Federasyonu'ndan doğan boşluk ancak Türkiye tarafından doldurulabilecek iken Türkiye, "uyuyan dev" konumunu korumaya devam etmektedir. Karadeniz'de en uzun sınırı olan Türkiye'nin önümüzdeki on yıllarda bölgedeki ağırlığının ne olacağı belirsizliğini korumaktadır. (KANBOLAT, Stratejik Analiz, Nisan 2006, 34)

7.1. Türkiye’nin Çokuluslu Çabaları

7.1.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ):

KEİ'nin ilk kurucu üyeleri Karadeniz'e kıyısı olan Türkiye, eski Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan'dır. Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine, Bağımsız Devletler Topluluğu olarak Rusya Federasyonu, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan ve Ermenistan kurucu üye sıfatıyla katılmışlardır. Daha sonra Karadeniz'de kıyısı olmayan Yunanistan ve Arnavutluk’un kurucu üye olarak katılmalarıyla üye sayısı 11’e ulaşmıştır.

KEİ Anlaşması, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'nda dokuz üye ülkenin yanı sıra, Yunanistan ile Arnavutluk'un da kurucu üye olarak katıldığı 11 ülkenin devlet veya hükümet başkanları tarafından imzalanarak, resmen işlerlik kazanmıştır.

KEİ, bundan böyle hükümetler boyutu yanında parlamenterler, özel sektörler, belediyeler ve hatta hükümet dışı kuruluşlar boyutuyla; çalışma organları, usulleri ve yöntemleriyle; bankası, İstatistik Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Koordinasyon Merkezi'yle somut projeleri sonuçlandırabilecek temel öğelere sahip olmuş bulunmaktadır. KEİ'nin uluslararası kimliği de giderek ağırlık kazanmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ni uluslararası bir örgüte dönüştüren KEİ Anlaşması, 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da imzalanmıştır. KEİ, imzalanan anayasa ile bölgesel bir ekonomik teşkilata dönüşerek adı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı olmuştur.

KEİ Örgütü ile AB arasındaki ilişkiler asimetrik bir nitelik göstermiştir. Mayıs 2004 itibarıyla Avrupa entegrasyonunun doğuya doğru genişleşmesi, yakın çevresine karşı, bu bağlamda tam üyelik perspektifi henüz verilmemiş Karadeniz ülkelerine (Gürcistan, Moldova, Rusya ve Ukrayna) karşı yeni stratejiler gerektirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, KEİ-AB ilişkilerini yoğunlaşmasına sebep olacaktır. Söz konusu gelişme tam üyelik perspektifine sahip olmayan Karadeniz ülkeleri ile AB arasındaki ilişkilerin gelişmesini

kolaylaştırıcı bir rol oynayacaktır. Enerji kaynaklarının temini ve denetimi uluslararası aktörlere küresel ekonomiye ve dolaysıyla küresel politikayı belirleme gücü sağladığından AB, geçiş güzergahı konumunda bulunan Karadeniz'i denetimi altında tutmak istemektedir. Bunun için AB, yumuşak güç araçlarını kullanarak Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle birçok politika alanında işbirliği yoluna gitmiştir. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 72)

Sözleşme kapsamında, üye devletler, kabul edilen ilkelere uygun olarak ve halklarının sosyal refahı ile ulusal ekonomilerinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla beşeri, tabii ve diğer kaynaklarını daha etkin biçimde kullanma hedefine yönelik olarak ticaret ve ekonomik kalkınma; bankacılık ve finansman, iletişim, enerji, ulaşım, tarım ve tarımsal sanayi, sağlık ve eczacılık, çevre koruması, turizm, bilim ve teknoloji, istatistiki veri ve ekonomik bilgi değişimi, gümrükler ve diğer sınır yetkilileri arasında işbirliği, insan ilişkileri, örgütlü suçlar ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığı, her türlü terör hareketi ve yasadışı göçle mücadele alanlarında veya Konseyin alacağı kararlar doğrultusunda ilgili diğer herhangi bir alanda işbirliği yapacaklardır. (Bkz. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi Md.4)

Ancak, son zamanlarda KEİT etkisizliğinden dolayı eleştirilir olmuştur. KEİT Genel Sekreteri ifadesi ile; “Belki de bizlerin KEİT’te Avrupalı ve Amerikalı stratejistlerle oturup, ABD ve AB’nin Karadeniz’e olan ilgisini tartışmamızın artık zamanı geldi. Beğensek de beğenmesek de, ABD ve aynı şekilde AB, bölgenin çok ötesine yönelen stratejik rotalarıyla şimdiden Karadeniz sahnesinin aktörleri konumundadır. (JAPARIDZE, Stratejik Analiz, Mayıs 2006, 47)”

7.1.2. Uluslararası Karadeniz Kulübü :

Uluslararası Karadeniz Kulübü, Karadeniz bölgesindeki şehirlerin oluşturduğu ve bunların belediye başkanları tarafından temsil edildiği, tüzel kişiliği olan, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur ve bu girişim Temmuz 1992'de Varna'da yapılan toplantıda ortaya atılmıştır. Üye şehirler; Bulgaristan'dan Varna ve Burgaz, Yunanistan'dan Selanik ve Pire, Romanya'dan Köstence ve Galatz,

Rusya Federasyonu'ndan Tagarog, Türkiye'den İstanbul, Samsun ve Trabzon, Ukrayna'dan Odessa, Kherson ve Nikolaev'den ibarettir.

7.1.3. Karadeniz Gücü (BLAKSEAFOR):

Karadeniz'in sahildar devletleri arasında dostluğun, iyi ilişkilerin ve karşılıklı güvenin daha da güçlendirilmesini, işbirliği ve birlikte çalışabilirliğin geliştirilmesine katkıda bulunarak bölgede barış ve istikrarı artırmak olacağı hususunda görüş birliği tesis edilerek oluşturulan BLACKSEAFOR'un temelleri, Türkiye öncülüğünde atılmıştır.

Karadeniz'de 1990'lı yılların başından itibaren siyasi ve ekonomik alandaki gelişmeler paralelinde, Karadeniz'e sahildar ülke Deniz Kuvvetleri'nin de işbirliği içinde hareket etmesi fikri, ilk olarak 1994-1995 yıllarında oluşturulmuştur. Bu fikir daha sonra, 1998 yılında Varna'da icra edilen Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Toplantısı'nda Türk Deniz Kuvvetleri Komutanı tarafından diğer ülkelere önerilmiş ve tüm üyelerin geniş desteğini almıştır. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Salim DERVİŞOĞLU tarafından ortaya atılan BLACKSEAFOR fikri; Türkiye, Bulgaristan, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Romanya ve Ukrayna olmak üzere 6 ülkeyi kapsamıştır.

Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu ya da kısa adıyla BLACKSEAFOR'un kuruluşu yönündeki çabalar, 1998 yılından itibaren diplomat, deniz subayları ve yetkili uzmanların katılımı ile bir Türk Amirali başkanlığında icra edilen Uzmanlar Grubu (EXPERTS GROUP) toplantıları ile sürdürülmüştür.

Bu toplantılarda, BLACKSEAFOR kuruluş anlaşması ve ekleri ile, Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC) ve Planlama Grubu (PG) görev talimatları hazırlanmıştır. Uzmanlar Grubu seviyesinde Türkiye'de dört, Romanya'da iki, Ukrayna, Gürcistan, Bulgaristan ve Rusya Federasyonu'nda birer kez olmak üzere toplam 10 toplantı icra edilmiştir.

BLACKSEAFOR kuruluş sürecindeki önemli aşamalardan birisi olan ve devletlerin siyasi irade, kararlılık ve desteğini gösteren "Niyet Mektubu",

Karadeniz'e sahildar devletlerin büyükelçileri tarafından 28 Haziran 2000 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

BLACKSEAFOR girişiminin en önemli aşaması olan "Kuruluş Anlaşması" ise; 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul Çırağan Sarayı'nda Karadeniz devletlerinin dışişleri bakanları ve yetkilendirdikleri üst düzey temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Anılan imza törenine, Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları da iştirak etmişlerdir. Bu anlaşmanın imzalanması ile, bölge tarihinde ilk kez Karadeniz'e sahildar devletlerin temsilcileri bir araya gelerek, Deniz Kuvvetleri'ni insani yardım, arama kurtarma ve çevre koruma gibi maksatlarla ortak bir oluşum içine sokma kararlılığını göstermişlerdir.

Ülkelerin Deniz Kuvvetleri Temsilcileri, oluşturulacak görev grubu ile ilgili planlamaları yapmak üzere son olarak 20 Nisan 2001 tarihinde Tiflis'te (Gürcistan) toplanmışlar ve bu toplantıda, hazırlanmış olan "Görev Grubu Kullanım Konsepti", "Daimi Harekat Emri" ve "Görev Talimatı" komutanlar arasında görüşülmüştür.

BLACKSEAFOR anlaşmasını imzalayan bakanlar ve yetkili temsilciler, bu girişimin amacının, sahildar devletler arasında bölgesel istikrarın, dostluğun, iyi ilişkilerin ve karşılıklı anlayışın daha da geliştirilmesi olduğunu beyan etmişlerdir.

İlk aktivasyon faaliyetlerinin icra edilebilmesi ve bu faaliyetlere iştirak edecek bir harp gemisinin tefrik edilebilmesi için mevzuatımıza uygun olarak BLACKSEAFOR Kuruluş Anlaşması (Tam metni için bkz. EK-3) 21 Haziran 2001 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanı'nın onaylamasını müteakip, 26 Haziran 2001 tarihinde 2444 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.

Karadeniz Gücü'nün merkez karargâhının ise İstanbul'da olması kararlaştırılmıştır. Karargâhta, acil müdahale biriminin yanı sıra bir izleme merkezinin de oluşturulması planlanmıştır. Acil müdahale birimine belli sayıda denizci tahsis edecek olan kıyıdaş ülkeler, normal dönemlerde kendi

donanmalarında da Karadeniz Gücü için hazır bir birlik oluşturacaktır. Söz konusu birlikler İstanbul'daki karargâhtan gelecek bir emirle yaşanacak herhangi bir olaya anında müdahale edecektir. Karadeniz Gücü ülkeleri her yıl ayrıca iki kere tatbikat yapacaktır.

Karadeniz Gücü'nün son toplantısında kıyıdaş ülkelerin temsilcileri her konuda anlaşmış, toplantıda sadece bu güce isteyen başka ülkelerin de katılmasına ilişkin esaslarda anlaşmazlık yaşanmıştır. Tartışmalarda ABD ve Yunanistan'ın da bu güce katılmak istediğine dikkat çekilmiştir. Toplantı sonucunda her üyenin veto hakkı olması kararlaştırılmıştır. Herhangi bir ülkenin bu güce katılmayı resmen talep etmesi halinde üye ülkelerin dışişleri bakanlarının bir araya gelmesi ve oybirliği ile karar vermesi gerektiği görüşü benimsenmiştir.

Bu gücün oluşturulmasının ve görev alanının belirtildiği şekilde genişletilmesinin bölge dışı aktörleri (özellikle ABD'yi) Karadeniz'den uzak tutma amacına yönelik olduğu söylenebilir. Bu şekilde, NATO'nun ve NATO üzerinden ABD'nin Karadeniz'de görev üstlenme girişimlerinin muhtemel gerekçeleri boşlukta bırakılacaktır.

BLACKSEAFOR'a ilişkin diğer ayrıntılar aşağıda olduğu gibidir:

- Kuruluş Anlaşması :

BLACKSEAFOR'a yön veren en önemli dokümandır. Anlaşma; genel prensipler, görevler, kuvvet yapısı, politik ve askeri süreç, komuta kontrol konuları ile kuvvetin idaresi için gerekli diğer hususları içermektedir. BLACKSEAFOR için çalışma lisanı İngilizce olacaktır.

- Görevler **:**

Bahse konu antlaşmada BLACKSEAFOR'un görevleri;

* Arama ve kurtarma harekatı,

* İnsani yardım harekatı,
* Mayın karşı tedbirleri harekatı,
* Çevre koruma harekatı,
* İyi niyet ziyaretleri,
* Taraflarca kararlaştırılan diğer görevler,

olarak belirlenmiştir. Bu görevlerin icrasındaki yeterliliğini ve karşılıklı kullanılabilirliği artırmak maksadıyla, BLACKSEAFOR'un deniz eğitimleri ve tatbikatlar icra etmesi kararlaştırılmıştır.

BLACKSEAFOR, Kara veya Hava Kuvvetleri'nden doğrudan bir katılım olmadan, sadece Deniz Kuvvetleri unsurlarından oluşacak, gerektiğinde ise diğer kuvvetlerin unsurları ile desteklenebilecektir. Kuvvete tahsis edilen unsurlar, kendi ülkelerindeki daimi ana üslerinde bulunacaklar ve planlama grubu toplantılarında hazırlanmış aktivasyon programlarına uygun olarak, tatbikat ve eğitim faaliyetlerine iştirak edeceklerdir. Bununla birlikte, beklenmedik durumlar için, taraflarca karar alınması halinde, gerekli uygun kuvveti teşkil etmek üzere BLACKSEAFOR unsurları bir araya getirilecektir.

BLACKSEAFOR, Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) kapsamındaki harekatlarda da görevlendirilebilecek, bununla birlikte kuvvet, görev ve amaçlarına uygun olarak, diğer uluslararası faaliyetlere de iştirak edebilecektir. Taraflar, bu tür faaliyetlere BLACKSEAFOR içinde iştirakte bulunma yönünde, kendi ulusal mevzuatlarına uygun olarak onay alacaklardır.

Aktivasyon sırasında herhangi bir anda, her bir taraf devletin, kuvvetlerini ve/veya personelini geri çekme hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda, kuvvetlerini ve/veya personelini geri çekmeyi öngören taraf, diğer tarafları önceden bilgilendirecektir.

BLACKSEAFOR Karadeniz'de kullanılmak amacıyla tesis edilmiş olup, gerektiğinde tarafların oybirliği ile alacağı karar uyarınca başka bir bölgede de görevlendirilebilecektir. BLACKSEAFOR'un Karadeniz dışında görevlendirilmesi halinde, kuvvetlerin statüsü her bir durum için özel bir düzenlemeyle belirlenecektir.

- Lojistik Hususlar :

Lojistik, ilke olarak ulusal bir sorumluluktur. Anlaşma ile tüm devletlerin kendi unsurlarının lojistik desteğinden sorumlu oldukları ve karşılıklı kullanılabilirlik için kendi unsurlarını teşkilatlandırıp donatacakları kararlaştırılmıştır.

BLACKSEAFOR faaliyetlerine ilişkin tüm harcamalar, aşağıda belirtilen maddelerde belirtilen durumlar hariç ulusal bir sorumluluktur:

* Aktivasyon sırasında OPBLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı) karargahında çalışacak ve normalde her devletten bir temsilci şeklinde olacak irtibat subaylarının iaşe ve ibate masrafları, OPBLACKSEAFOR'un bağlı bulunduğu devlet tarafından karşılanmaktadır.

* BLACKSEAFOR karargah personelinin iaşe ve ibatesi, komuta gemisindeki görevleri süresince ücretsiz karşılanmaktadır.

* BLACKSEAFOR komutanının tüm sosyal faaliyetlerine ve büro malzemelerine ilişkin masraflar, BLACKSEAFOR'un komutasını üstlenen devlet tarafından karşılanmaktadır.

- Liman Ziyaretleri :

Liman ziyaretlerinde, aşağıda belirtilen masraflar, ev sahibi devlet tarafından karşılanmaktadır:

* Demirleme, şamandıraya bağlama veya sahile aborda/kıçtankara olma,

* Kılavuz, çekici vasıta temini ve bunlarla ilgili hizmetler,

* Çöp toplama,

* İskelelerin ve kreyn hizmetlerinin kullanılması.

Bunların dışında; yakıt, su, yağ, elektrik, yiyecek ve telefon gibi masraflar, varsa mevcut ikili mutabakatlara göre ya da taraflar arasındaki düzenlemelere göre tarafların kendilerince karşılanmaktadır.

- Tahsis Edilecek Gemiler :

BLACKSEAFOR, biri komuta kontrol gemisi olmak üzere, taraflarca tahsis edilecek olan en az 4-6 gemilik bir kuvvetten müteşekkil olacaktır. BLACKSEAFOR'a tahsis edilebilecek gemilerin ana sınıfları şunlardır:

* Fırkateyn/muhripler,

* Korvet/karakol botları,

* Mayın karşı tedbirleri gemileri,

* Amfibi gemiler,

* Yardımcı sınıf gemiler.

- Komuta Yapısı (Political Control and Chain Of Command) :

Siyasi kararlar, Dışişleri/Savunma Bakanları'nın veya onların yetkili kıldıkları temsilcilerin yapacakları toplantılar vasıtasıyla alınmaktadır. Dışişleri veya Savunma Bakanları'nın ya da onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin toplantıları, siyasi konulara, BLACKSEAFOR'un faaliyetlerinin siyasi yönlerine ve Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi için genel siyasi yönlendirmeye odaklanacaktır. Bakanlar toplantılarında, BLACKSEAFOR'a

girmeye istekli devletlerin taraf olma talepleri dikkate alınabilecektir. Bakanlar gerektiğinde, özel konularda çalışmada bulunmak maksadıyla, Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'ndan üst düzey uzmanlardan oluşacak geçici alt grupları görevlendirebilmektedir.

Siyasi istişareler, tarafların yetkili hükümet temsilcileri, üst düzey askeri istişareler ise, Genelkurmay Başkanları veya onların temsilcileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bakanların, Genelkurmay Başkanlarının veya temsilcilerinin toplantıları, normalde yılda bir kez icra edilecektir. Bu toplantılar, taraflardan birinin daveti üzerine de düzenlenebilmektedir.

Kuvvetin harekat komuta makamı olan Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi (BSNC), tarafların Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Rusya Federasyonu için Karadeniz Donanma Komutanı'ndan oluşmaktadır. Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi, BLACKSEAFOR'un konuşlandırma, görevlendirme ve diğer faaliyetlerinde genel yönlendirme ve kontrolüne yönelik icra makamı olarak tesis edilmiştir. Kuvvetin harekat komutası (OPCON), Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları komitesinde bulunmaktadır.

Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi, kuvvetin harekat kontrolünü (OPCON), OPBLACKSEAFOR (BLACKSEAFOR Harekat Kontrol Makamı) adı verilen ve BLACKSEAFOR Komutanı (COMBLACKSEAFOR)'nın ülkesi tarafından tayin edilen bir başka amirale devreder. BLACKSEAFOR'un taktik komutası (TACOM) ise, BLACKSEAFOR Komutanı'ndadır.

Taraflar, BLACKSEAFOR'a tahsis ettikleri gemilerinin tam komutası (FULL COMMAND)'nı kendileri muhafaza ederler. Bu nedenle, gemiler herhangi bir zamanda, diğer taraflara bilgi verilmek kaydıyla, ulusal nedenlerle geri çekilebilir.

- Aktivasyona İlişkin Faaliyetler (Follow On Activities) :

Kuruluş Anlaşmasının imzalanmasını müteakip, ilk olarak 19 Nisan 2001 tarihinde Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te toplanan Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi (BSNC), Planlama Grubu (PG)'na;

* BLACKSEAFOR Konsepti ile daimi emirlerin mümkün olan en kısa sürede tamamlanması,

* BLACKSEAFOR ilk aktivasyon töreninin, Deniz Kuvvetleri günü olan 27 Eylül 2001 tarihinde ilk komutanlık görevini alacak ülke olan Türkiye'de icra edilmesi,

* İlk aktivasyon törenini müteakip, tüm ülkelerin ikişer gün süreyle ziyareti ve çeşitli deniz ve liman eğitimlerini kapsayan ilk aktivasyonun icrasına yönelik planlamanın yapılması emrini vermiştir.

Planlama Grubu, bir Türk Amiral başkanlığında ilk toplantısını 10-11 Nisan 2001 tarihlerinde Tiflis/Gürcistan'da, ikinci toplantısını 14-16 Mayıs 2001 tarihleri arasında Köstence/Romanya'da yapmıştır. Bu toplantılarda; BLACKSEAFOR konsepti ve görev yönergeleri ile daimi emirleri nihai hale getirilerek, 29 Haziran 2001 tarihine kadar sessizlik süreci ile Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi'nin onayına sunulmuştur. Sessizlik sürecinin kırılmaması neticesinde, bahse konu dokümanlar onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı basımevinde hazırlanan dokümanlar, 03-05 Eylül 2001 tarihlerinde İstanbul'da yapılan üçüncü planlama grubu toplantısında, diğer beş devletin temsilcilerine dağıtılmıştır. Toplantıda, altı adet taktik alt konseptin son durumunu görüşülmüştür.

Taktik alt konseptler ve bunları hazırlamaktan sorumlu devletler aşağıda olduğu gibidir:

* Suüstü Arama Kurtarma (SAR) Harekatı Alt Konsepti - Romanya,

* Denizaltı Kurtarma Harekatı Alt Konsepti - Türkiye,

* İnsani Yardım Harekatı Alt Konsepti - Bulgaristan,

* Mayın Karşı Tedbirleri Harekatı Alt Konsepti - Ukrayna,

* Çevre Koruma Harekatı Alt Konsepti - Gürcistan,

* Barışı Destekleme Harekatı Alt Konsepti - Rusya Federasyonu.

- Aktivasyon Süreci :

İlk aktivasyon, 27 Eylül 2001 günü Gölcük'te yapılan töreni müteakip, 28 Eylül-16 Ekim 2001 tarihleri arasında İstanbul, Varna, Köstence, Odessa, Novorossisk ve Poti limanlarının ziyaret edilmesiyle icra edilmiştir. BLACKSEAFOR'un ilk komutanı olarak Kuzey Görev Grup Komutanı tefrik edilmiş ve uluslararası karargahı ile birlikte ilk aktivasyonun sancak gemisi olan TCG FATİH'te görev yapmıştır. İlk aktivasyon süresince, Bulgaristan Deniz Kuvvetleri'nden bir albay, Rusya Federasyonu ve Romanya Deniz Kuvvetleri'nden birer yarbay ve Ukrayna'dan bir binbaşı, bir Türk subayı ile birlikte, OPBLACKSEAFOR Amirali olarak tefrik edilen Deniz Kuvvetleri Harekat Başkanı emrinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargahında, OPBLACKSEAFOR irtibat subaylığı görevi icra etmişlerdir.

İrtibat subayları, OPBLACKSEAFOR karargahında bulundukları süre içinde, denizdeki BLACKSEAFOR Komutanı'ndan OPBLACKSEAFOR/ DENKOM adresine gönderilen mesajlardan aldıkları çeşitli rapor ve bilgileri, telefon ve internet imkanlarını kullanarak milli makamlarına iletmişlerdir. Bunun dışında, özellikle liman ziyaretleri esnasında ve seyir periyotlarında koordine edilmesi gereken hususlar, irtibat subayları vasıtası ile yerine getirilmiştir.

BLACKSEAFOR komutanı ve karargah subayları bir yıl süre için atanmakta ve dönüşümlü olarak üye devletlerin temsilcilerinden seçilmektedir. BLACKSEAFOR komutanının rütbesi, ülkenin tercihine bağlı olarak albay veya tuğamiral olabilmektedir. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu sancak gemisinde, kurmay başkanı, harekat subayı, muhabere subayı, halkla ilişkiler subayı ve lojistik subayı aktivasyon periyodu süresince görev yapmaktadır.

Karadeniz'e tarihte ilk defa sahildar tüm devletlerin Deniz Kuvvetleri arasında işbirliği açısından bir ilki oluşturan bu girişimin, Türkiye'ye, başta

Avrupa Birliği ve NATO ile olmak üzere dış ilişkilerinde yeni açılımlar, yeni ufuklar kazandıracağı ve özellikle Baltık Bölgesi olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde de bölgesel işbirliği açısından örnek teşkil edeceği değerlendirilmektedir. Karadeniz'de başlatılan bu girişim, ulusların birbiri ile kaynaşmasını, halkların yakınlaşmasını sağlayacak ve bölgeye huzur ve güven ortamını aşılayacak tarihi bir olaydır.

BLACKSEAFOR girişiminin önümüzdeki yıllarda da aynı heyecanla yaşatılması, Atatürk'ün "yurtta barış, dünyada barış" deyişinde özetlenen ve bölgesel işbirliğine önem veren dış politikamızın desteklenmesini ve bölgede karşılıklı güven ortamının geliştirilmesini sağlayacaktır.

BLACKSEAFOR'un tarihi gelişimi aşağıda olduğu gibidir:

TARİH	FAALİYET
20-21 Ekim 1998	Ankara'da ilk uzmanlar toplantısı yapılmış, katılımcılar tarafından taslak konsept dokümanı üzerinde anlaşmaya varılmıştır.
16-18 Aralık 1998	Köstence/Romanya'da ikinci uzmanlar toplantısı yapılmış, taslak kuruluş anlaşması, Planlama Grubu (PG) ve Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi için referans terimler (TOR) konuları incelenmiştir.
24-26 Şubat 1999	İstanbul'da üçüncü uzmanlar toplantısı yapılmış, taslak anlaşma ve referans terimler üzerinde çalışılmıştır.
4-8 Ekim 1999	Köstence/Romanya'da dördüncü uzmanlar toplantısı yapılmıştır.
6-10 Aralık 1999	İstanbul'da beşinci uzmanlar toplantısı yapılmış, kuruluş anlaşmasının tamamlanması ile ilgili ilerleme sağlanmıştır.
15-17 Mart 2000	Varna/Bulgaristan'da altıncı uzmanlar toplantısı yapılmış, niyet mektubu taslak metni üzerinde anlaşma sağlanmış ve bu metnin yüksek kademelerce onaylanmasına karar verilmiştir.
17-18 Nisan 2000	İstanbul'da koordinasyon toplantısı yapılmış, taraflar, anlaşmanın nihai halini alması için çabaların yoğunlaştırılmasına yönelik duydukları isteği dile getirmiştir.
15-17 Mayıs 2000	Odessa/Ukrayna'da yedinci uzmanlar toplantısı yapılmış, kuvvetlerin durumu (SOF) metni üzerinde prensipte anlaşma sağlanmış, niyet mektubunun Haziran ayında Ankara'da imzalanabilmesi imkanı değerlendirilmiştir.

28 Haziran 2000	Karadeniz ülkelerinin Ankara büyükelçileri tarafından niyet mektubu imzalanmıştır.
5-7 Temmuz 2000	Tiflis/Gürcistan'da sekizinci uzmanlar toplantısı yapılmış, taslak anlaşma üzerinde önemli ilerleme sağlanmıştır. Bu kapsamda anlaşmanın "giriş" bölümünün son hali belirlenmiş, bir bayrak ve logo üzerinde mutabakata varılmış ve anlaşmaya mali konuları içeren bir ek konulmasına karar verilmiştir.
26-28 Temmuz 2000	Moskova/RF'de dokuzuncu uzmanlar toplantısı yapılmış, toplantıda kuvvetlerin durumu (SOF), mali konular, bayrak ve logo hususları karara bağlanmıştır.
31 Ocak 2001	BLACKSEAFOR anlaşması ve ekleri ilgili ülkeler tarafından sessizlik yöntemiyle kabul edilmiştir.
10-11 Mart 2001	Birinci planlama grubu toplantısı Tiflis/Gürcistan'da icra edilmiştir.
2 Nisan 2001	BLACKSEAFOR anlaşması, ilgili bakanlar ve yetkili temsilcileri tarafından İstanbul'da törenle imzalanmıştır.
19 Nisan 2001	Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi (BSNC) ilk toplantısı Tiflis/Gürcistan'da yapılmış, BLACKSEAFOR'un 27 Eylül 2001 tarihinde bir törenle aktive edilmesine karar verilmiştir.
14-16 Mayıs 2001	İkinci Planlama Grubu toplantısı Köstence/Romanya'da icra edilmiştir. Bu toplantıda BLACKSEAFOR konsepti ve görev yönergesi -TORS- (BSN-01) ve daimi emri (BSN-02) nihai hale getirilmiştir.
21 Haziran 2001	Antlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair 4687 sayılı kanun TBMM'de kabul edilmiştir.
10 Ağustos 2001	Antlaşmanın onaylanmasına ilişkin 2001/2782 sayılı bakanlar kurulu kararı resmi gazetede yayınlanmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal onay süreci tamamlanmıştır.
3-5 Eylül 2001	BLACKSEAFOR üçüncü Planlama Grubu (PG) ve harekat planlama toplantısı (OPC), İstanbul'da icra edilmiştir. Aktivasyon harekat emri ACTOPORD-01, nihai hale getirilerek yayınlanmıştır.
27 Eylül 2001	Gölcük-Kocaeli/Türkiye'de BLACKSEAFOR aktivasyon töreni icra edilmiştir.
28 Eylül-16 Ekim 2001	BLACKSEAFOR ilk aktivasyon periyodu icra edilmiştir.
13-14 Şubat 2002	BLACKSEAFOR-02 birinci planlama ve Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi (BSNC) koordinasyon toplantısı (Sivastopol/Ukrayna) icra edilmiştir.
13 Şubat	BLACKSEAFOR Planlama Grubu başkanlığı, Türk Deniz Kuvvetleri'nden

2002	Ukrayna Deniz Kuvvetleri'ne devredilmiştir.
15-16 Nisan 2002	Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi koordinasyon toplantısı (Yalta/Ukrayna) yapılmıştır.
18 Nisan 2002	Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi toplantısı (Yalta / Ukrayna) icra edilmiştir.
5-6 Haziran 2002	BLACKSEAFOR ikinci aktivasyon son planlama grubu toplantısı (Sivastopol / Ukrayna) yapılmıştır.
8 Ağustos 2002	BLACKSEAFOR komuta devir teslim töreni (Sivastopol / Ukrayna) yapılmıştır.
5-28	BLACKSEAFOR ikinci aktivasyon periyodu icra edilmiştir.
25-26 Kasım 2002	BLACKSEAFOR üçüncü aktivasyon planlama grubu ilk toplantısı (Varna/BULGARİSTAN) yapılmıştır.
30 Aralık 2002	Rusya Federasyonu Parlamentosu BLACKSEAFOR anlaşmasını onaylamıştır.
27-28 Şubat 2003	BLACKSEAFOR üçüncü aktivasyon planlama grubu ikinci toplantısı ve 2003 yılı birinci planlama grubu toplantısı (Varna/BULGARİSTAN)
1-4 Nisan 2003	Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi toplantısı (Varna/ BULGARİSTAN) icra edilmiştir.
5-30	BLACKSEAFOR üçüncü aktivasyon periyodu icra edilmiştir.
17-18 Kasım	2003 yılı ikinci planlama grubu toplantısı (Tiflis/Gürcistan) yapılmıştır.
20-21 Ocak	2004 yılı ilk planlama grubu toplantısı (Tiflis/Gürcistan) yapılmıştır.
07-12	2004 yılı ikinci planlama grubu toplantısı (Tiflis/Gürcistan) yapılmıştır.
12-14	2004 yılı üçüncü planlama grubu toplantısı (Tiflis/Gürcistan) yapılmıştır.
22-24 Kasım	2004 yılı dördüncü planlama grubu toplantısı (Tiflis/Gürcistan)
21-25 Şubat	2005 yılı ilk planlama grubu toplantısı (Tiflis/Gürcistan) yapılmıştır.
14-16	2005 yılı ikinci planlama grubu toplantısı (Köstence/Romanya)
11-13	2005 yılı ikinci planlama grubu toplantısı (Köstence/Romanya)

BLACKSEAFOR, bir çağrı gücü olarak kurulmakta ve bu kapsamda, katılımcı ülkelerin Deniz Kuvvetleri unsurlarının katılımıyla bir görev gücü oluşturularak, bu gücün, ihtiyaç duyulduğunda, çağrı üzerine (on-call) aktive edilmesi öngörülmektedir. BLACKSEAFOR, Karadeniz'deki sahildar ülkeler arasında bölgesel işbirliğini teşvike yönelik çabalara katkı sağlamak doğrultusunda, bölge ülkeleri Deniz Kuvvetleri arasında işbirliğini ve birlikte

çalışabilirliğini (interoperability) geliştirerek, Karadeniz'de dostluk, iyi ilişkiler ve karşılıklı anlayışı daha da güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Oluşturulacak Çağrı Gücü, üçüncü bir tarafa karşı bir birlik niteliği taşımamakta, diğer bir deyişle, üçüncü bir ülkeyi hedef almamakta, bir ülke veya bir ülkeler grubuna karşı bir askeri birlik niteliği taşımamaktadır.

Bir deniz kazasının meydana gelmesi durumunda, BLACKSEAFOR unsurları, bir çevre felaketini önlemek maksadıyla, derhal olay yerine giderek müdahale edecektir. Ancak, Türk Boğazları, bu müdahale alanının dışında bırakılmıştır.

Üye ülkelerce Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi ve bir planlama grubu oluşturulacak, Karadeniz Gücü'nün dönem başkanlığı, üye ülkelerin isim sırasına göre bir yıl süre ile yürütülecek ve sadece acil durum ikazı yapıldığında ya da özel olarak belirlenmiş tarihlerde yapılacak tatbikatlar sırasında faaliyet gösterecektir.

BLACKSEAFOR içinde kararlar, katılımcı ülkelerin tümünün kabul etmesiyle alınabilecek, başkanlığı ülke isimlerinin alfabetik sırasına göre bir yıllığına her ülke tarafından yürütülecek olmasına karşın, ilk dönem faaliyetler Türkiye tarafından yürütülmüştür.

BLACKSEAFOR, sabit personel, malzeme ve kuvvete sahip bulunmayacak, ancak acil durumlarda katılımcı ülkeler, yapılacak harekat tipine göre malzeme, personel ve uygun tipteki gemileri görevlendirecektir. Bu güce tahsis edilecek kuvvetlerin, Karadeniz’de yılda en az bir tatbikat yapması planlanmakta, yapılacak liman ziyaretleri ile işbirliği ve dostluğun pekiştirilmesi hedeflenmektedir.

- BLACKSEAFOR'da Karşılaşılabilecek Zorluklar :

Çokuluslu bir Görev Kuvveti oluşturmanın getireceği zorluklar, yapılacak hassas planlamalar ve eğitim yoluyla çözümlenebilecektir. Böyle bir kuvvetin oluşturulmasında ortaya çıkabilecek belli başlı zorluklar şöyle sıralanabilir:

* Lojistik konular,
* Finans ve bütçeleme,
* Sağlık hizmetleri,
* Hukuk danışmanlığı,
* Halkla ilişkiler,
* Komuta kontrol,
* Angajman kuralları,
* Eğitim,
* Standardizasyon,
* Dil,
* Kültür.

BLACKSEAFOR gücünü oluşturan ülkeler için bu konulara yönelik olarak hazırlanan dokümanlarla, sorunun aşılması mümkün olmaktadır.

Karadeniz Gücü (BLACKSEAFOR) yüzeysel alınırsa, 'insancıl boyutu' ağır basan, bir 'iyi komşuluk' anlaşması izlenimi vermektedir. Karadeniz ülkeleri arasında işbirliği ve diyaloğu geliştirmek, bölgesel istikrarı ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmek amacıyla; arama/kurtarma, insani yardım, çevre koruma, mayın karşı tedbirleri ve liman ziyaretleri gibi, 'insani boyutu' önem kazanan görevlerde rol alacaktır.

'Karadeniz Gücü'nün hayli uzun süren hazırlık çalışmaları sırasında, sık sık gündeme gelen soru şuydu: daha önce 'Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nde

olduğu gibi, 'Karadeniz Gücü'ne, Karadeniz sahili olmayan 'mücavir' ya da 'methaldar' ülkeler de katılabilecek mi, katılamayacak mı? Yunanistan'ın (mücavir) ve ABD'nin (methaldar) böyle bir niyeti olduğu biliniyor; hatta kulislerde 'talep' olduğu fısıldanıyordu. Sonuçta 'Karadeniz Gücü'nün, Atina ve Washington'suz oluşturulması; onu, Karadeniz coğrafyasının 'mantığını' çiğnemekten kurtardığı kadar; NATO üyesi bir ülkenin, eski Doğu Bloku üyesi ülkelerle, ilk ciddi 'askeri' anlaşması da olmuştur. 'Karadeniz Gücü' üyesi ülkeler, Yunanistan'ı ve ABD'yi Karadeniz'e sokmadılar. Bu 'tespit'in, 'Soğuk Savaş' ertesi gelişme sürecinin önemli dönüm noktalarından birisi olduğunu inkar etmek, mümkün değildir. (İLHAN, Cumhuriyet, 20 Nisan 2001)

Moskova, tek kutuplu dünyaya artık inanmıyor; Avrasya'da, yeni bir kutup oluşturma çabaları içindedir: bunun ilk 'ayağını', Doğu Asya ülkelerinin (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Çin ve Rusya) katılımıyla örgütlenen, 'Şanghay Beşlisi' oluşturuyor; ikinci 'ayağı', 'Karadeniz Gücü' (BLACKSEAFOR), başka bir deyişle, 'Avrasya'nın NATO'sudur. (Cumhuriyet, 23 Şubat 2001) 'Karadeniz Gücü'nün önemi, Rusya Dışişleri Bakanı Steyanof'un ülkemize geldiği sırada, Ankara'ya yaptığı 'stratejik ortaklık' önerisi hesaba katılırsa, büsbütün artmaktadır.

Batılı ülkelerin 'dışlandığı' Karadeniz Gücü Anlaşması da, 'Şanghay Beşlisi' anlaşması kadar; Avrasya'da 'tek kutuplu Dünya' rüyasının, artık 'görülmediğini'; bu yüzden de, yeni ve ilginç değişmeler beklenebileceğini göstermektedir.

Dünyadaki küreselleşmenin aynı anda bölgeselleşme ile birlikte yürütüldüğü de dikkate alındığında, Türkiye ve Rusya'nın Avrasya bölgesinin en önemli ülkelerinden ikisi olması nedeniyle, jeopolitik değerlendirmelerde birbirleri ile ilişkilerini geliştirmeleri gereği bir zorunluluk gibi görülmektedir. Öte yandan, Rusya ile olan sorunlarımız aşılamaz sorunlar olarak değerlendirilmemelidir. Belki, beklenilen sonuçlar yeterince elde edilmiş olmasa bile Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve BLACKSEAFOR Anlaşması olumlu bir rol üstlenebilir.

Bu anlaşma, Avrupa Birliği'ne alternatif bir gruplaşmanın müjdecisi olmayıp, sınırlı ve pratik hedefleri bulunmaktadır. Eskiden farklı kamplarda bulunan ülkeler arasında askeri işbirliği yönünde mütevazı, ama önü açık bir adım oluşturmaktadır.

BLACKSEAFOR, bir tanker kazasının ardından yapılabilecekler açısından umut verici bir adım olmakla birlikte, asıl önemli olan husus, felakete yol açacak bir tanker kazasından önce neler yapılması gerektiğidir. (ŞAHİN, Radikal, 01 Nisan 2001)

7.1.4. Karadeniz Uyumu (Blacksea Harmony) Harekatı

Türkiye, 1 Mart 2004 tarihinden itibaren, muhtemel terör ve yasadışı faaliyetlerin caydırılmasını sağlamak, Türk Boğazlarının güvenliğine katkıda bulunmak ve NATO ülkelerinin Karadeniz'de kuvvet bulundurma girişimlerinin gerekçelerinin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak maksadıyla Karadeniz Uyumu Harekatını başlatmıştır. Harekat kapsamında, Karadeniz'de fırkateynler, hücumbotlar, deniz karakol uçakları ve helikopterler tarafından keşif, gözetleme, karakol ve izleme faaliyetleri icra edilmekte ve toplanan bilgiler titizlikle NATO'ya iletilmektedir.

Karadeniz'e kıyısı olan Rusya Federasyonu dışındaki ülkeler NATO'ya ve AB'ye üye olmak istemektedir. Bu tabloya karşın Türkiye'nin, fiziki ve siyasi olarak Avrupa kıtası içinde yer alan Karadeniz'in NATO-AB gölü haline gelmesine ve ABD'nin Karadeniz girişimlerine gönülsüz davrandığı; Karadeniz'de bu denize kıyıdaş olmayan yeni oyuncular (ABD, NATO, AB gibi) istemediği; Karadeniz'de mevcut durumu savunduğu; KEİ ve BLACKSEAFOR dışında bir örgütün oluşmasına olumlu bakmadığı; Rusya Federasyonu ile Türkiye'nin Karadeniz'in demokratikleşmesine engel olduğu; Ukrayna ile Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliğine karşı olduğu; ABD'nin batıdan (Balkanlar), doğudan (Kafkasya), güneyden (Orta Doğu-Irak) Türkiye'yi çevirdiği ve tek açık yön olan kuzeyden de (Karadeniz) çevirerek Türkiye'yi çember içine alacağı ileri sürülmektedir (KANBOLAT, Stratejik Analiz, Nisan 2006, 29). Ancak bunları ileri

sürenler daha en başta kendileriyle çelişkiye düşmekte; Avrupa coğrafyasına bu kadar çok önem veriyorken Doğu Akdeniz'de olan ve hukuken Türkiye'nin üye olmadığı bir kuruma üye olamayan Güney Kıbrıs Rum Yönetimini AB'ye almakta; Türkiye'yi bölgenin demokratikleşmesine engel olarak gösterirken Suudi Arabistan gibi ülkeleri desteklemekte; hiçbir ülkenin kabul etmeyeceği çevrilmeye karşı Türkiye'nin sessiz kalmasını beklemektedirler.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Avrupa ve Avrasya'dan sorumlu üst düzey yetkililerinden Kurt Volker, Washington'da yaptığı bir konuşmada, söz konusu NATO gücünün Karadeniz'de de görev yapmasını istediklerini, ancak Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkeler arasında buna ilişkin görüş ayrılığı olduğunu söyledi. Volker, "Bu konuda özellikle Türkiye gibi bir NATO ülkesine karşı NATO üzerinden baskı yapmak istemiyoruz. İlgili ülkelerle bu işi nasıl çözebileceğimizi konuşuyoruz" demiştir. Ancak ABD'nin asıl amacının Karadeniz'deki güvenlik işbirliğine fiilen katılmak ve bu işbirliğini NATO şemsiyesi altına sokmak olduğu bilinmektedir.

Ankara bu girişimin, Boğazlar ile ilgili Türkiye'ye haklar tanıyan Montrö Konvansiyonu'nu yeniden tartışmaya açmasından endişe duymaktadır. Halen Karadeniz'de güvenlik işbirliği ile görevli kuruluşlar mevcuttur. Bunlar "BLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu)" ve "Black Sea Harmony (Karadeniz Uyumu)" dir. Bu sebeple de Ankara, Karadeniz ülkelerinin üyesi bulunduğu Karadeniz Gücü (BLACKSEAFOR) adlı teşkilatça yapılabileceğini ve ayrıca bir NATO girişimine gerek olmadığını belirtmektedir. ABD'nin asıl isteğinin 11 Eylül 2001'den sonra NATO güdümünde Akdeniz'de vücuda getirilen ve Türkiye'nin de katıldığı 'Active Endeavor' (Etkin Çaba) harekatını Karadeniz'e taşımak olduğu değerlendirilmektedir. Ekin Çaba'nın görevi, deniz ulaşım yollarını izleme altında tutmak ve gerekirse şüpheli gemilere karşı eyleme geçmektir. Halen Karadeniz'de bu işlevi Türkiye tek başına 'Black Sea Harmony' harekatı adı altında yerine getirmektedir. Rusya da buna katılma kararı almıştır.

7.2. Türkiye'nin Bölgeye Yaklaşımı

Türkiye'nin bölgeye yaklaşımı, bölge dışı aktörlerin bölgeye nüfuz etmesine karşıdır. Türkiye özellikle kendisi için özel önemi haiz Montrö Boğazlar rejiminde herhangi bir değişikliğe yol açmayacak arayışlar içindedir. Ankara, geçmiş yıllarda uzunca bir süredir hazırlıkları yapılan ve temelde bölgedeki dengeleri revize etmek isteyen… oluşumları ya dikkate almamıştır ya da doğrudan reddetmiştir. Bu siyasetin bir parçası olarak da Rusya Federasyonu ile bölgedeki statükonun değişmemesi üzerine kurulu bir konsensüs sağlamıştır." (KINIKLIOĞLU, Stratejik Analiz, Mayıs 2006, 54)

Çok iddialı bir söylem olmakla birlikte, artık Türkiye için, Soğuk Savaş döneminde alışılandan çok farklı, yeni tipte bir stratejik önem söylemi vardır. 20nci yüzyıla yön veren SSCB ve Türkiye ikilisinden SSCB, 20nci yüzyıl kapanmadan 'hal' edilmiş, sıra Türkiye'ye gelmiştir. Çabalar şimdilik başarı getirmiş, işbirlikçi iktidarlar yoluyla Türkiye'nin dış politikası ABD, iç politikası AB, ekonomisi IMF'ye bağlanmıştır (EVCİOĞLU, 411) Ancak, Türkiye'nin en zor zamanlarda bile kendini kurtarma potansiyeli nedeniyle dolaylı çabaların hala doğrudan çabalara dönüştürülmediği değerlendirilmektedir.

Diğer yandan, özellikle 2003 Irak Savaşı ve sonrasında yaşananlar Türkiye'nin gözünü açmıştır. Hiçbir iktidarın, ne kadar işbirlikçi olursa olsun, giderek ABD aleyhine dönen bir kamuoyuna rağmen ABD güdümünde yürüyemeyeceği düşülmektedir. Benzer şekilde, AB'nin hiçbir AB adayına reva görmediği muameleyi Türkiye'ye yapması, Türkiye'nin adaylığını ve müzakere sürecini Kıbrıs ve Ermeni meselelerine endekslemesi, bu kuruma verilen kamuoyu desteğinin de hızla düşmesine neden olmaktadır.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken NATO'nun genişlemesi ve Karadeniz'e ulaşması sonucu, Montrö sayesinde oluşan Karadeniz'in nispeten kapalı ve sakin konumunun değiştirilmek istenmesi de gündeme gelebilmektedir. Bu avantajlara sahip olmasının yanında hakimiyet mücadelesine sahne olacağa benzeyen Karadeniz'i kontrol eden bu denizin tüm avantajlarından

yararlanacaktır. Türkiye burada kendine düşen payı fazlasıyla almalıdır, nihayetinde giriş ve çıkışlar Türkiye'nin elindedir. Bu avantajın kaybedilmemesi Türkiye açısından hayati önem arz etmektedir. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 133)

2002 yılında Harp Akademileri Komutanlığında düzenlenen ve 7 nci Cumhurbaşkanı Kenan EVREN ile 9 ncu Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL'in, birçok akademisyenin, eski ve o günkü Genelkurmay Başkanları ile Kuvvet Komutanlarının katıldığı "Türkiye'nin Etrafında Barış Kuşağı Nasıl Oluşturulur?" konulu sempozyumda söz alan o günkü Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Tuncer KILINÇ'ın yurt içinde ve dışında uzun süre tartışma yaratan şu sözleri bugün anlamını daha iyi bulmaktadır: "Kendisini her şeye rağmen bugün Amerika'ya biraz yakın göstermeye çalışan ve bir yalnızlık içerisinde bulunan Rusya ile birlikte, Amerika'yı göz ardı etmeksizin, mümkünse İran'ı da içine alacak şekilde, Türkiye'nin bir arayış içerisinde olmasında fayda umduğumu belirtmek istiyorum."

Bu sözlerden Rusya ve İran'la ittifak kurulmak istendiği anlaşılmamalıdır. Burada kastedilen şey, Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında kilit ülke rolünü kabullenmesi ve vazgeçilmezliğini kabul ettirmesi gerektiğidir. Türkiye, Doğu ile ne kadar yakın olursa Batı'ya da o kadar yaklaşır. Türkiye, özellikle AB için, Çin'e kadar uzanan coğrafyanın kilidi konumundadır. Bunu er ya da geç herkes anlayacaktır. Önemli olan bunu önce Türkiye'nin anlaması ve buna göre çok boyutlu stratejiler geliştirmesidir. Diğer yandan; "Türkiye'nin, Karadeniz çevresinde yer alan ülkeler üzerinde ve Kafkaslar üzerinde etkinleşecek ABD ve AB nüfuzunun, kendi kabiliyetini sınırlandırıcı sonuçları olabileceğini de öngörmesi gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin, Batı nüfuzunun bölgenin tarihsel olarak başat gücü olan Rusya tarafından dengelenebilir bir düzeyde kalmasını teşvik edici politikalara da yer vermesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye-Rusya arasında gelişen ekonomik ilişkilerin siyasal düzeyde de yansımasını bulmasına olanak sağlanmalıdır. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 180)"

Önceki bölümlerde açıklanan Rusya-Türkiye ilişkilerinin tarihsel boyutu dikkate alındığında, tavsiye edilen bu yakınlaşmanın o kadar da kolay olmadığı

anlaşılmaktadır. Ancak, iyimser olmak için de sebepler vardır; Türk-Rus ilişkilerinin tarihte hiç olmadığı kadar çok boyutlu ve derin bir hale geldiği söylenebilir. Artan ekonomik ve askeri işbirliğinin Batı karşısında kendini göreceli olarak yalnız hisseden bu iki ülkeyi birbirine giderek yaklaştırdığı ve bu gidişatın gerçek bir stratejik ortaklığa dönüşebileceği değerlendirilmektedir.

ABD'nin Karadeniz'e yönelik girişimlerine karşın Türkiye'nin Montrö anlaşmasını tartışmaya açacak bu girişime sıcak bakmaması ve bu konuda tavizsiz tutumu ABD'nin bu yöndeki planlarını şimdilik askıya almasına sebep olmuştur. Ancak ABD'nin Karadeniz'e bu geri adımının 'şimdilik' kaydıyla olduğu ve yakalayacağı ilk fırsatta şansını yeniden deneyeceği unutulmamalıdır. Türkiye'nin Karadeniz'deki üstünlüğüne son verecek ABD girişimine karşın Türkiye ve Rusya'nın ortak çabası da ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur. ABD'nin 'şimdilik' Karadeniz'e girmeyeceğinin açıklamasının ardında yatan gerekçelerden birisi de Türkiye ile Rusya'nın ABD'ye karşı ortak tutumunun derinleşmesini engellemektir. (OGAN, TURKSAM, 31.10.2006)

Türkiye, kuzeyinden yaklaşan tehlikeyi görmek durumundadır... Türkiye, Karadeniz ve dolayısıyla Montrö üzerinden ülke ve ulus bütünlüğünü tehdit eden yeni riskler ve tehditler ile karşı karşıya kalabilir. Bu itibarla, bölgesel koşullardaki değişimi yakından takip etmek ve yeni koşullarda kendisi lehine yeni dengeler oluşturmak, bunlara öncülük etmek durumundadır. NATO ve ABD, bu bağlamda özellikle şüpheci bir yaklaşımla masaya yatırılmalıdır. Kıyıdaş ülkeler ile ilgili güncel bir durum değerlendirmesine ihtiyaç vardır. (SARIKAYA ve ÖZTÜRK, 9)

7.3. Değerlendirme

Başta ABD olmak üzere Karadeniz dışı aktörlerin bu bölgeye olası müdahalelerinden en çok etkilenecek ülke kuşkusuz Türkiye'dir. Jeostratejik önemi Montrö ile pekişen Boğazları elinde tutan Türkiye'nin, bazılarınca "komplo teorisi" olarak algılansa da eskiden beri hedef ülke konumunda olduğu söylenebilir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı dünyası tarafından

Türkiye'ye verilen sözler ile yapılanlar karşılaştırıldığında, Türkiye'nin çevresindeki her türlü faaliyete şüpheyle yaklaşmanın daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü CHURCHILL'in de dediği gibi "uluslar arası ilişkilerde dostluklar değil menfaatler vardır". Bu bağlamda Türkiye'nin ayağını yere sağlam basması, her türlü olasılığa karşı bir "B" planına sahip olması, yani alternatiflerini artırması zorunlu bir yaklaşım olarak görülmektedir.

8. SONUÇ

20 nci yüzyıla kadar dışarıya kapalı bir deniz olan Karadeniz, bu özelliğini Soğuk Savaştan kaynaklanan küresel denge sayesinde korumuş, ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle ortaya çıkan diğer küçük aktörlerin gerek kendilerini güvenceye alma gerekse bölgesel etkinliklerini artırma gayretleri yüzünden, Rusya'nın çabalarına rağmen, uzun zamandır burada yer edinmeye çalışan başta ABD olmak üzere batılı güçlerin oyun alanı haline gelmiştir.

Karadeniz, son on yılda tarihinde hiç yer almamış iki yeni dünya gücü (ABD ve AB) ile karşı karşıya kalmıştır. Bugüne kadar Karadeniz'e sahili olmayan ülkelerin bölgeye müdahil olamamaları ve dolayısıyla uzun süredir bölge ülkeleri arasında var olan sorunları kendi içinde çözme stratejisi büyük oranda Montrö Sözleşmesi ile mümkün olmuştur. ABD'nin Karadeniz'de konuşlanmasının Karadeniz'de uzun yıllardır var olan dengenin değişmesine neden olacağı değerlendirilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası bölgede oluşan boşluğu doldurmaya en istekli aktör olan ABD'nin Küresel Konuşlanma Stratejisi kapsamında Karadeniz'de Bulgaristan ve Romanya'da sabit üsler tesis etmeye yönelmesinin, özellikle bazı üslerden ev sahibi ülkenin bilgisi olmadan saldırı başlatabileceği de dikkate alındığında, Montrö Sözleşmesinin uygulanmasında ve uluslararası ilişkilerde önemli sorunlar gündeme getireceği değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, bölgenin geleceğine yönelik olarak çeşitli senaryolar üretilebilir. En iyi senaryo, ABD'nin Bulgaristan ve Romanya'da kurduğu/kuracağı küçük üslerle yetinerek deniz gücünü Karadeniz'e sokmaması, dolayısıyla Montrö'yü delmemesidir. En kötü senaryo ise ABD'nin bu iki ülkeyi ve kendisine müzahir olan diğer Karadeniz ülkelerini kullanarak ve AB ülkelerini de yanına alarak Montrö'yü tartışmaya açtırması, Türkiye için çok yıpratıcı olacak bir sürecin ardından Karadeniz'e gemilerini sokması ve buraya yerleşmesidir.

Montrö Sözleşmesi, olası ABD üslerinde daimi olarak yüzer birlik konuşlandırılmasına izin vermemektedir. Montrö Sözleşmesinin Türk Boğazları üzerinde özellikle harp gemilerinin geçişlerine ilişkin getirdiği yetkilerin elde tutulmaya devam edilmesi milli menfaatlerimiz gereğidir. Nitekim Boğazlar Türkiye'nin en önemli stratejik avantaj kaynaklarından birisidir. Bu stratejik avantaj kaynağının tutarlı bir strateji, akılcı bir diplomasi ve iyi bir zamanlama ile kullanılabilmesi sadece Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemin şartlarına intibakı açısından değil, uzun dönemli stratejik kaderi açısından da büyük önem taşımaktadır. Yani ABD Karadeniz'e girerse bu, Montrö rejiminin ve dolayısıyla da Türkiye'nin bu stratejik avantajının sonu olacaktır.

ABD'nin çabaları ekonomik çıkarlara dayalı bir jeopolitik yaklaşım da olabilir, daha önce eski süper güçlerde olduğu gibi bir "hükmetme kıskançlığı" veya "büyük güç kompleksi" de olabilir. Ne olursa olsun durum vahimdir ve Türkiye'nin duruşunu çok iyi belirlemesi ve uygulaması gerekmektedir.

Türkiye, dış politikada en fazla alternatifi olma potansiyeline sahip bir ülke iken, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşananlar ve giderek artan ABD bağımlılığı bu avantajı ortadan kalkma noktasına getirmiştir. AB'nin tarihi boyunca adaylık sürecindeki ülkelere uyguladığından çok farklı bir Türkiye yaklaşımı ve ABD'nin dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirme hedefi Türkiye'nin 150 yıllık Batılılaşma macerasının "Ne pahasına?" anlayışıyla sorgulanmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle Türkiye'nin, yüzünü artık Doğu'ya da çevirmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Alternatifleri çok olan bir ülkeye yaptırımlarda bulunmak çok zordur. Bu bilinçle oluşturulacak stratejiler doğrultusunda olayların arkasından giden değil, olaylara yön veren bir ülke olmak gerekir. Örneğin; bir çağrı kuvveti olan BLACKSEAFOR oluşumunu NATO'nun SNMG oluşumu gibi bir daimi deniz kuvveti haline getirmek ve ACTIVE ENDEAVOR harekatını Karadeniz'de bu kuvvetle yapmak iyi bir yaklaşım olabilir. Bu sayede, Karadeniz'de bir güvenlik zafiyeti olduğuna ilişkin söylemlerin de önü kesilmiş olacaktır. Diğer yandan Karadeniz'de buna benzer oluşumları devamlı olarak

gündeme getirmek ve gündemde tutmak suretiyle Montrö'nün tartışmaya açılması önlenmiş olacaktır. ABD tarafından baskılar artırılırsa ve AB buna seyirci kalırsa Şangay İşbirliği Örgütü'ne girmek de dahil olmak üzere alternatif açılımlar yapılabilir. Türkiye'de bu açılımları yapabilecek potansiyelin olduğu ve iyi idare edildiğinde her türlü sorunun üstesinden rahatlıkla gelinebileceği kıymetlendirilmektedir.

Yapılacak müteakip çalışmalarda, Karadeniz'e yine Bulgaristan ve Romanya sayesinde kıyıdaş olan AB cephesinden de konunun incelenmesinin, ayrıca bu konudaki kaynak yetersizliği nedeniyle yurt dışında da arşiv araştırması yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

1. AKŞİN Abdülahat, Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

2. BARNETT Thomas, Pentagon'un Yeni Haritası, 1001 Kitap, İstanbul, 2005.

3. BUTTANRI Bilge, Bölgesel Güç Karadeniz, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2005.

4. DAVUTOĞLU Ahmet, Stratejik Derinlik, Küre Yayınevi, İstanbul, 2001.

5. ELEKDAĞ Şükrü, Balkanlardaki Son Gelişmeler ve Türkiye'ye Olan Etkileri, 2000.

6. EVCİOĞLU Kemal, Büyük Ortadoğu Projesi, Umay Yayınları, İzmir, 2005.

7. FOUSKAS Vassilis, Balkanlar-Ortadoğu-Kafkasya "Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları", Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004.

8. HACISALİHOĞLU Yaşar, Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001.

9. JACKSON Bruce Pitcairn, Kongre Konuşması, 8 Mart 2005, (http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_27.pdf).

10. KISSINGER Henry, Diplomasi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

11. LOZAN ANTLAŞMASI, MONTREUX SÖZLEŞMESİ VE PARİS SÖZLEŞMESİ, Harp Akademileri Basımevi, Yenilevent-İSTANBUL, 1987.

12. OGAN Sinan, Makale: "Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı: Karadeniz", (http://www.turksam.net/tr/yazilar.asp?kat=31&yazi=907).

13. ÖYMEN Onur, NATO'nun geleceği AB, AGSK ve Türkiye ilişkilerinin değerlendirilmesi, Harp Akademileri komutanlık konferansı, 13 MART 2002.

14. SARIKAYA Yalçın, ÖZTÜRK Osman Metin, KARADENİZ, Platin Yayınları, 2005.

15. SÜKAN Özer, 21 nci Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye, HAK Yayınları, 2001.

16. TEFFT John F., Kongre Konuşması, 8 Mart 2005, (http://www.senate.gov/~foreign/testimony/2005/TefftTestimony050308.pdf).

17. UÇAROL Rifat, Siyasi Tarih, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

18. UNAT F.Reşit , Tarih Atlası, Kanaat Yayınları, İstanbul, 1995.

19. Stratejik Analiz Dergisi Nisan 2006 sayısı.

20. Stratejik Analiz Dergisi Mayıs 2006 sayısı.

21. www.avsam.org.tr web sitesi

22. http://usinfo.state.gov/is (International Security - US Department of State) web sitesi.

23. www.mfa.gov.tr : Türkiye Dışişleri Bakanlığı web sitesi (BLACKSEAFOR Anlaşma Metni).

24. www.mae.ro : Romanya Dışişleri Bakanlığı web sitesi.

25. www.tsk.mil.tr : TSK Genelkurmay Başkanlığı web sitesi.

26. www.tusam.net web sitesi.

27. www.isn.ethz.ch (International Relations and Security Network) web sitesi.

28. http://www.heritage.org web sitesi.

29. Akşam gazetesi, 08.11.2004.

30. Cumhuriyet gazetesi, 18.11.2005.

31. Cumhuriyet gazetesi, 20.04.2001.

32. Cumhuriyet gazetesi, 23.02.2001.

33. Milliyet gazetesi, 24.12.2002.

34. Milliyet gazetesi, 30.12.2002.

35. Radikal gazetesi, 09.03.2006.

36. Radikal gazetesi, 01.04.2001.

37. Yeniçağ gazetesi, 30.06.2006.

38. Rossiyskaya gazetesi, 18.05.2006.

39. Strana.ru gazetesi, 10.06.2002.

ÖZGEÇMİŞ

Enver AKSOY, 1968 yılında Bursa'da doğmuş, babasının memuriyetinden dolayı ilk öğrenimini değişik okullarda yaptıktan sonra 1983 yılında Ankara Atatürk Anadolu Lisesi orta bölümünden mezun olarak Deniz Lisesi'ne girmiştir. 1986 yılında Deniz Harp Okulu'na başlayan Enver AKSOY, 1990 yılında Türk Deniz Kuvvetlerinde göreve başlamıştır. 2000-2002 yıllarında Deniz Harp Akademisi tahsilini müteakip üç yıl Genelkurmay Başkanlığı Strateji Daire Başkanlığında görev yapmış, 2005 yılında Silahlı Kuvvetler Akademisi tahsilini tamamlayarak Donanma Komutanlığına geri dönmüştür.

İyi seviyede İngilizce ve orta seviyede Almanca bilen Enver AKSOY, Bayan İpek AKSOY ile evli olup Bengü adında bir kızı ve H.Bartu adında bir oğlu vardır.

MONTREUX SÖZLEŞME METNİ

MAJESTE BÜYÜK-BRİTANYA, İRLANDA VE DENİZLER ÖTESİ BRİTANYA ÜLKELERİ KRALI, HİNDİSTAN İMPARATOBU :

Büyük - Britanya, Kuzey İrlanda ve Britanya İmparatorluğunun bireysel olarak Milletler Cemiyeti'ne üye olmayan bütün parçaları için :

Çok Sayın Lord STANLEY, P.C., M.C., M.P., Amirallik Dairesinde Parlamento Üyesi Müsteşar;

Avustralya Commonwealth'i için :

Çok Sayın Stanley Melbroune BRUCE, C.H., M.C., Avustralya Conımen-wealth'inin Londra'da Yüksek Komiseri.

Majeste Elenler Kralı:

B. Nicolas POLİTÎS, Yunanistan'ın Paris'de Olağanüstü Temsilcisi ve Tamyetkili Ortaelçisi, eski Dışişleri Bakanı;

B. Raoul BÎBÎCA - ROSETTİ, Yunanistan'ın Milletler Cemiyeti'nde Sürekli Temsilcisi.

Majeste Japonya İmparatoru :

B. Naotake ŞATO, Judammi, Doğan-Güneş nişanının Büyük-Kordon rütbesi, Paris'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Büyükelçi:

B. Massa-aki HOTTA, Jushii, Doğan-Güneş nişanının ikinci Sınıf rütbesi, Bern'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi.

Majeste Romanya Kralı:

B. Nicolas TİTULESCO, Dışişleri Bakanı;

B. Constantin CONTZESCO, Tamyetkili Ortaelçi, Tuna ve Avrupa Uluslararası Komisyonlarında Romanya Temsilcisi;
B. Vespasien PELLA, La Haye'de Olağanüstü Temsilci ve Tamyetkili Ortaelçi.

Türkiye Cumhuriyeti Başkanı:

Dr. Tevfik Rüştü ARAŞ, Dışişleri Bakam, İzmir Milletvekili;

B. Suad DAVAZ, Türkiye Cumhuriyeti'nin Paris'de Olağanüstü ve Tamyetkili Büyükelçisi;

B. Numan MENEMENCİOĞLU, Türkiye Büyükleçisi, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri;

B. Asım GÜNDÜZ, Korgeneral, Genelkurmay İkinci Başkanı;

B. Necmeddin SADAK, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'nde Sürekli Temsilcisi, Sivas Milletvekili, Dışişleri Komisyonu Raportörü.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Merkez Yürütme Komitesi:

B. Maxime LİTVİNOFF, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Merkez Yürütme Komitesi Üyesi, Dışişleri Halk Komiseri.

Majeste Yugoslavya Kralı:

B. İvan SOUBBOTİTCH, Yugoslavya'nın Milletler Cemiyeti'nde Sürekli Temsilcisi.

TEMSİLCİLER, yetki belgelerini gösterdikten ve bu belgeler usulüne uygun ve geçerli

kabul edildikten sonra, aşağıdaki hükümler üzerinde .anlaşmaya varmışlardır :

Birinci Madde

Bağıtlı Yüksek Taraflar, Boğazlar'da denizden geçiş ve gidiş - geliş (ulaşım) özgürlüğü ilkesini kabul ederler ve doğrularlar.

Bu özgürlüğün kullanılışı bundan böyle işbu Sözleşme hükümleriyle düzenlenmiştir.

KESİM I. — TİCARET GEMİLERİ

Madde 2.

Barış zamanında, ticaret gemileri, gündüz ve gece, bayrak ve yük ne olursa olsun, aşağıdaki 3. madde hükümleri saklı kalmak üzere, hiçbir işlem (formalite) olmaksızın, Boğazlar'dan geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım), tam özgürlüğünden yararlanacaklardır. Bu gemiler, Boğazların bir limanına uğramaksızın transit geçerlerken, Türk makamlarınca, alınması işbu Sözleşmenin I sayılı Ek'inde öngörülen vergilerden ve harçlardan başka, bu gemilerden hiçbir vergi ya da harç alınmayacaktır.

Bu vergilerin ya da harçların alınmasını kolaylaştırmak üzere, Boğazlar'dan geçecek ticaret gemileri 3. maddede belirtilen istasyonun görevlilerine adlarını, uyruklarını, tonajlarını, gidecekleri yeri ve nereden geldiklerini bildireceklerdir.

Kılavuzluk ve yedekçilik (römorkörcülük) isteğe bağlı kalmaktadır.

Madde 3.

Ege Denizi'nden ya da Karadeniz'den Boğazlarca giren her gemi uluslararası sağlık kuralları çerçevesinde Türk yasalarıyla konulmuş olan sağlık denetimi için, Boğazların girişine yakın bir sağlık istasyonunda duracaktır. Bu denetim, bir temiz sağlık belgesi (patentesi) ya da işbu maddenin 2. fıkrasındaki hükümlerin kapsamına girmediklerini doğrulayan bir sağlık bildirisi gösteren gemiler için, gündüz ve gece, olabilen en büyük hızla yapılacak ve bu gemiler Boğazlar'dan geçişleri sırasında başka hiçbir duruş zorunda bırakılmayacaklardır.

İçinde veba, kolera, sarı humma, lekeli humma (typhus exanthema-tique) ya da çiçek hastalığı olayları bulunan ya da yedi günden az bir süre önce bu hastalıklar bulunmuş olan gemilerle, bulaşık bir limandan beş kez yirmi-dört saatten az bir süreden beri ayrılmış olan gemiler,, Türk makamlarının gösterebilecekleri sağlık koruma görevlilerini gemiye almak üzere, sağlık istasyonunda duracaklardır. Bu yüzden, hiçbir vergi ya da harç alınmayacaktır; sağlık koruma görevlileri Boğazlar'ın çıkışında bir sağlık istasyonunda gemiden indirileceklerdir.

Madde 4.

Savaş zamanında Türkiye savaşan değilse, ticaret gemileri, bayrak ve yük ne olursa olsun, 2. ve 3. maddelerde öngörülen koşullar içinde Boğazlar'dan geçiş ve gidiş-geliş ulaşım özgürlüğünden yararlanacaklardır.

Kılavuzluk ve yedekçilik (römorkörcülük) isteğe bağlı kalmaktadır.

Madde 5.

Savaş zamanında, Türkiye savaşansa, Türkiye ile savaşta olan bir ülkeye bağlı olmayan ticaret gemileri düşmana hiçbir biçimde yardım etmemek koşuluyla, Boğazlar'da geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım) özgürlüğünden yararlanacaklardır.

Bu gemiler Boğazlar'a gündüz girecekler ve geçiş, her seferinde, Türk makamlarınca gösterilecek yoldan yapılacaktır.

Madde 6.

Türkiye'nin kendisini pek yakın bir_savaş tehlikesi tehdidi karşısında sayması durumunda, 2. madde hükümlerinin uygulanması yine de sürdürülecektir; ancak gemilerin Boğaz'a gündüz girmeleri ve geçişin her seferinde, Türk makamlarınca gösterilen yoldan yapılması gerekecektir.

Kılavuzluk, bu durumda, zorunlu kılınabilecek, ancak ücrete bağlı olmayacaktır.

Madde 7.

«Ticaret gemileri» terimi, işbu Sözleşmenin II. Kesiminin kapsamına girmeyen bütün gemilere uygulanır.

KESİM II. - SAVAŞ GEMİLERİ

Madde 8.

İşbu Sözleşme bakımından, savaş gemilerine ve bu gemilerin nitelikleriyle tonajlarının hesabı için uygulanacak tanımlama, işbu Sözleşmenin II sayılı Ek'inde yer alan tanımlamadır.

Madde 9.

Deniz Kuvvetlerinin, sıvı olsun ya da olmasın, yakıt taşımak için özellikle yapılmış olan yardımcı gemileri, 13. maddede belirtilen ön-bildirim koşuluna bağlı tutulmayacaklar ve Boğazlar'1 tek başlarına geçmek koşuluyla, 14. ve 18. maddeler gereğince sınırlamaya bağlı tonajlar hesabına katılmayacaklardır. Bununla birlikte, bu gemilerin, öteki geçiş koşullan bakımından, savaş gemileriyle bir tutulmaları süregidecektir. Bir önceki fıkrada belirtilen yardımcı gemiler, öngörülen kuraldışılıktan, ancak silahlan; yüzer hedeflere karşı en çok 105 milimetre çapında iki toptan, hava hedeflerine karşı en çok 75 milimetre çapında iki silahtan çok değilse yararlanabileceklerdir.

Madde 10.

Barış zamanında, hafif suüstü gemileri, küçük savaş gemileri ve yardımcı gemiler, ister Karadeniz'e sahildar olan ister olmayan Devletlere bağlı bulunsunlar, bayrakları ne olursa olsun, Boğazlar'a gündüz ve aşağıdaki 13. ve sonraki maddelerde öngörülen koşullar içinde girerlerse, hiçbir vergi ya da harç ödemeksizin, Boğazlar'dan geçiş özgürlüğünden yararlanacaklardır.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen sınıflara giren gemiler dışında kalan savaş gemilerinin ancak 11. ve 12. maddelerde öngörülen özel koşullar içinde geçiş haklan olacaktır.

Madde 11.

Karadeniz'e sahildar Devletler, 14. maddenin 1. fıkrasında öngörülen tonajdan yüksek bir tonajda bulunan hattı harp gemilerinin (1) Boğazlar'dan geçirilebilirler; şu koşulla ki, bu gemiler Boğazlar'ı ancak tek başlarına ve ençok iki torpide(2) eşliğinde geçerler.

Madde 12.

Karadeniz'e sahildar Devletler, bu deniz dışında yaptırdıkları ya da satın aldıkları denizaltılarını, tezgâha koyuştan ya da satın alıştan Türkiye'ye vaktinde haber verilmişse,

deniz üslerine katılmak üzere Boğazlar'dan geçirme hakkına sahip olacaklardır.

Sözü edilen Devetlerin denizaltıları, bu konuda Türkiye'ye ayrıntılı bilgiler vaktinde verilmek koşuluyla, bu deniz dışındaki tezgâhlarda onarılmak üzere de Boğazlar'dan geçebileceklerdir.

Gerek birinci gerek ikinci durumda, denizaltıların gündüz ve su üstünden gitmeleri ve Boğazlar'dan tek başlarına, geçmeleri gerekecektir.

Madde 13.

Savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçmesi için, Türk Hükümetine diplomasi yoluyla bir ön-bildirimde bulunulması gerekecektir. Bu ön-bildirimin olağan süresi sekiz gün olacaktır; ancak Karadeniz sahildar olmayan Devletler için bu sürenin onbeş güne çıkartılması istenmeğe değer sayılmaktadır. Bu ön-bildirimde gemilerin gidecekleri yer, adı, tipi, sayısı ile gidiş için ve gerekirse, dönüş için geçiş tarihleri belirtilecektir. Her tarih değişikliğinin üç günlük bir ön-bildirim konusu olması gerekecektir.

Gidiş için geçişte Boğazlar'a girişin, ilk ön-bildirimde belirtilen tarihten başlayarak beş günlük bir süre içinde yapılması gerekecektir. Bu sürenin bitiminden sonra, ilk ön-bildirim için olan aynı koşullar içinde yeni bir ön-bildirimde bulunulması gerekecektir.

Geçiş sırasında, deniz kuvvetinin komutanı, durmak zorunda olmaksızın, Çanakkale Boğazı'nın ve Karadeniz Boğazı'nın girişindeki bir işaret istasyonuna, komutası altında bulunan kuvvetin tam kuruluşunu bildirecektir.

Madde 14.

İşbu Sözleşmenin 11. maddesinde ve IH sayılı Ek'inde öngörülen koşullar dışında, Boğazlar'da transit geçişte bulunabilecek bütün yabancı deniz kuvvetlerinin en yüksek (tavan) toplam tonajı 15.000 tonu aşmayacaktır.

Bununla birlikte, bir önceki fıkrada belirtilen kuvvetler dokuz gemiden çok gemi içermeyeceklerdir.

Karadeniz'e sahildar olan ya da olmayan Devletlerin, 17. madde hükümleri uyarınca Boğazlardaki bir limanı ziyaret eden gemileri bu tonaja katılmayacaktır.

Geçiş sırasında bir avaryaya uğramış olan savaş gemileri de bu tonaja katılmayacaktır; bu gemiler, onarım sırasında, Türkiye'ce yayımlanan özel güvenlik hükümlerine bağlı tutulacaklardır.

Madde 15.

Boğazlar'da transit olarak bulunan savaş gemileri taşımakta olabilecekleri uçakları (1), hiçbir durumda, kullanamayacaklardır.

Madde 16.

Boğazlar'da transit olarak bulunan savaş gemileri, avarya (2) ya da geminin teknik yönetimine bağlı olmayan bir aksaklık (3) durumları dı-

(1) Fransızca metinde «bâtiments de ligne», İngilizce metinde «Capital Ships» 1936 Türkçe çevirisinde «hattıharp gemileri». (Çevirenler)
(2) Fransızca metinde «torpilleurs», İngilizce metinde «destroyers», 1936 Türkçe çevirisinde «torpido». (Çevirenler)

(1) Fransızca metinde «aeronefs», İngilizce metinde «aircrafts», 1936 Türkçe çevirisinde «hava sefineleri». (Çevirenler)
(2) Fransızca metinde «avarie», İngilizce metinde «damage», 1936 Türkçe çevirisinde «hasar» (Çevirenler)
(3) Fransızca metinde «förtüne de mer», İngilizce metinde «peril of the sea», 1936 Türkçe çevirisinde «deniz arızası». (Çevirenler)

şında, geçişleri için gerekli süreden daha uzun süre Boğazlar'da kalamayacaklardır.

Madde 17.

Yukarıdaki maddelerin hükümleri, herhangi bir tonajda ya da kuruluşta olan bir deniz kuvvetinin, Türk Hükümetinin çağrısı üzerine, Boğazlar'daki bir limana sınırlı bir süre için bir nezaket ziyaretinde bulunmasına hiçbir biçimde engel olamayacaktır. Bu kuvvet, 10., 14. ve 18. maddeler hükümleri uyarınca, Boğazlar'dan transit olarak geçmek için istenilen koşular içinde bulunmuyorsa, Boğazlar'dan, giriş için izlediği yoldan ayrılacaktır.

Madde 18.

1. Karadenize sahildar olmayan Devletlerin barış zamanında bu denizde bulundurabilecekleri toplam tonaj aşağıdaki gibi sınırlandırılmıştır :

a) Aşağıda b) paragrafında öngörülen durum dışında, sözü geçen Devletlerin toplam tonajı 30.000 tonu aşmayacaktır;

b) Herhangi bir anda, Karadeniz'in en güçlü donanmasının (filosunun) tonajı işbu Sözleşmenin imzalanması tarihinde bu denizde en güçlü olan donanmanın (filonun) tonajım en az 10.000 ton aşarsa, a); paragrafında belirtilmiş olan 30.000 tonluk toplam tonaj aynı ölçüde ve ençok 45.000 tona varıncaya değin arttırılacaktır. Bu amaçla, kıyıdaş her Devlet, işbu Sözleşmenin IV sayılı Ek'i uyarınca, Türk Hükümetine her yılın l Ocak ve l Temmuz tarihlerinde, Karadeniz'deki donanmasının (filosunun) toplam tonajını bildirecektir; Türk Hükümeti de, bu bilgiyi, öteki Bağıtlı Yüksek Taraflara ve Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine ulaştıracaktır.

c) Karadeniz'e sahildar olmayan Devletlerden herhangi birinin bu denizde bulundurulabileceği tonaj, yukarıdaki a) ve b) paragraflarında öngörülen toplam tonajın üçte ikisiyle sınırlandırılmış olacaktır.

d) Bununla birlikte, Karadeniz kıyıdaşı olmayan bir ya da birkaç Devlet, bu denize, insancıl bir amaçla deniz kuvvetleri göndermek isterlerse, toplamı hiçbir varsayımda 8.000 tonu aşmaması gerekecek olan bu kuvvetler, işbu Sözleşmenin 13. maddesinde öngörülen ön-bildirime gerek duyulmaksızın, aşağıdaki koşullar içinde Türk Hükümetinden alacakları izin üzerine, Karadeniz'e girebileceklerdir: Yukarıdaki a) ve b) paragraflarında öngörülen toplam tonaj dolmamışsa ve gönderilmesi istenilen kuvvetlerle bu toplam tonaj aşılmayacaksa, Türk Hükümeti, kendisine yapılmış olan istemi aldıktan sonra en kısa süre içinde bu izni verecektir; sözü geçen toplam tonaj daha önce kulanılmış bulunuyorsa ya da gönderilmesi istenilen kuvvetlerle bu toplam tonaj aşılacaksa, Türk Hükümeti, bu izin isteminden, Karadeniz sahildar Devletleri hemen haberli kılacak ve bu Devletler, haberli kılındıklarından yirmidört saat sonra bir karşı görüş öne sürmezlerse ilgili Devletlere istemlerine ilişkin olarak verdiği karan en geç kırk-sekiz saat içinde bildirecektir.

(Karadeniz'e) sahildar olmayan Devletler deniz kuvvetlerinin, Karadeniz'e bundan sonraki her girişi ancak yukarıdaki a) ve b) paragraflarında öngörülen kullanılabilir toplanı tonajın sınırlan içinde yapılacaktır.

2. Karadeniz'de bulunmalarının amacı ne olursa olsun, kıyıdaş olmayan Devletlerin savaş gemileri bu denizde yirmi-bir günden çok kalamayacaklardır.

Madde 19.

Savaş zamanında, Türkiye savaşan değilse, savaş gemileri 10. maddeden 18. maddeye kadar olan maddelerde belirtilen koşullarla aynı koşullar içinde, Boğazlarda tam bir geçiş ve gidiş-geliş (ulaşım) özgürlüğünden yararlanacaklardır.

Bununla birlikte, savaşan herhangi bir Devletin savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçmesi yasak olacaktır; şu kadar ki, işbu Sözleşmenin 25. maddesinin uygulama alanına giren durumlarla, saldınya uğramış bir Devlete, Milletler Cemiyeti Misakı çerçevesinde içinde yapılmış, bu Mi-

sak'ın 18. maddesi hükümleri uyarınca kütüğe yazılmış (tescil edilmiş) ve yayınlanmış, Türkiye'yi bağlayan bir karşılıklı yardım andlaşması gereğince yapılan yardım durumlan bunun dışında kalmaktadır.

Yukarıdaki fıkrada öngörülen kuraldışı durumlarda, 10. maddeden 18. maddeye kadar olan maddelerde belirtilen kısıtlamalar uygulanamayacaktır.

Yukarıdaki *2.* fıkrada konulmuş geçiş yasağına karşın, Karadeniz'e sahildar olan ya da olmayan savaşan Devletlere ait olup da bağlama limanlarından ayrılmış bulunan savaş gemileri, bu limanlara dönebilirler.

Savaşan Devletlerin savaş gemilerinin Boğazlarda herhangi bir elkoymaya(l) girişmeleri, denetleme (ziyaret) hakkı (2)' uygulamaları ve başka herhangi bir düşmanca eylemde bulunmaları yasaktır.

Madde 20

Savaş zamanında, Türkiye savaşan ise, 10. maddeden 18. maddeye kadar olan maddelerin hükümleri uygulanamayacaktır; savaş gemilerinin geçişi konusunda Türk Hükümeti tümüyle dilediği gibi davranabilecektir.

Madde 21

Türkiye kendisini pek yakın bir savaş tehlikesi tehdidi karşısında sayarsa, Türkiye'nin işbu sözleşmenin 20. maddesi hükümlerini uygulamaya hakkı olacaktır.

Yukarıdaki fıkranın Türkiye'ye tanıdığı yetkinin Türkiye'ce kullanılmasından önce Boğazlar'dan geçmiş olan, böylece bağlama limanlarından ayrılmış bulunan savaş gemileri, bu limanlara dönebileceklerdir. Bununla birlikte, şu da kararlaştırılmıştır ki, Türkiye, davranışıyla işbu maddenin uygulanmasına yol açmış olabilecek devletin gemilerini bu haktan yararlandırmayabilecektir.

Türk Hükümeti, yukarıdaki birinci fıkranın kendisine verdiği yetkiyi kullanırsa, Bağıtlı Yüksek Taraflara ve Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine bu konuyla ilgili bir bildiri gönderecektir.

Milletler Cemiyeti Konseyi, üçte iki çoğunlukla, Türkiye'nin böylece almış olduğu önlemlerin haklı olmadığına karar verirse ve işbu sözleşmenin imzacıları Bağıtlı Yüksek Tarafların çoğunluğu da aynı görüşte olursa, Türk Hükümeti, söz konusu önlemlerle, işbu sözleşmenin 6. maddesi uyarınca alınmış olabilecek önlemleri kaldırmayı yükümlenir.

Madde 22

İçinde veba, kolera, sarı humma, lekeli humma (typhus exanthema-tique) ya da çiçek hastalığı olayları bulunan, ya da yedi günden az bir süre önce bu hastalıklar bulunmuş olan savaş gemileriyle, bulaşık bir limandan beş kez yirmi dört saatten az bir süreden beri ayrılmış

(1) Fransızca ve İngilizce metinlerde «capture», 1936 Türkçe çevirisinde «Zapt ve müsadere». (Çevirenler)
(2) Fransızca metinde «droit de visite», İngilizce metinde «rght of visit and search», 1936 Türkçe çevirisinde «muayene hakkı». (Çevirenler)

olan savaş gemileri, Boğazlar'ı karantina altında geçecekler ve Boğaz-lar'ın bulaştırılmasına hiçbir olanak bırakmamak için gerekli korunma önlemlerini gemideki araçlarla uygulamak zorunda olacaklardır.

KESİM III —

UÇAKLAR (1) Madde 23

Sivil uçakların Akdeniz ile Karadeniz arasında geçişini «ağlamak amacıyla, Türk Hükümeti, Boğazlardın yasak bölgeleri dışında, bu geçişe ayrılmış hava yollarını gösterecektir; sivil uçaklar, Türk Hükümetine, ara sıra (tarifesiz) yapılan uçuşlar için üç gün öncesinden bir ön-bildirim ile, düzenli (tarifeli) servis uçuşları için geçiş tarihlerini belirten genel bir ön-bildirimde bulunarak, bu yolları kullanabileceklerdir. Öte yandan, Boğazlardın yeniden askerleştirilmiş olmasına bakılmaksızın, Türk Hükümeti, yine de Türkiye'de yürürlükte olan hava ulaşımı yönetim kuralları uyarınca Avrupa ile Asya arasında Türk ülkesi üzerinden uçmalarına izin verilmiş o lan sivil uçaklara, tam bir güvenlik içinde geçmeleri için gerekli kolaylıkları sağlayacaktır. Bir uçuş izninin verilmiş olduğu durumlarda, Boğazlar bölgesinde izlenecek yol belirli dönemlerde gösterilecektir.

KESİM IV —

GENEL HÜKÜMLER Madde 24

Boğazlar rejimine ilişkin 24 Temmuz 1923 tarihli sözleşme gereğince kurulmuş olan Uluslararası Komisyonun yetkileri Türk Hükümetine aktarılmıştır.

Türk Hükümeti, 11., 12., 14. ve 18. maddelerin uygulanmasına ilişkin istatistikleri toplamayı ve gerekli bilgileri vermeyi yükümlenir.

Türk Hükümeti, işbu sözleşmenin, savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçişine ilişkin her hükmünün yürütülmesine göz kulak olacaktır.

Türk Hükümeti, yabancı bir deniz kuvvetinin yakında Boğazlar'dan geçeceği kendisine bildirilir bildirilmez, bu kuvvetin kuruluşunu, tonajını, Boğazlar'a giriş için öngörülen tarihi ve gerekirse olası dönüş tarihini, Bağıtlı Yüksek Tarafların Ankara'daki temsilcilerine bildi-recektir.

Türk Hükümeti, Boğazlar'da yabancı savaş gemilerinin gidiş - gelişini gösteren, ayrıca ticarete ve işbu sözleşmede öngörülen deniz ve hava ulaşımına yararlı bütün bilgileri kapsayan yıllık bir raporu Milletler Cemiyeti Genel Sekreterine ve Bağıtlı Yüksek Taraflara sunacaktır.

Madde 25

İşbu sözleşmenin hiçbir hükmü, Türkiye için ya da Milletler Cemiyeti'ne üye herhangi bir başka Bağıtlı Yüksek Taraf için, Milletler Cemiyeti Misakından doğan haklara ve yükümlülüklere halel vermemektedir.

KESÎM V — SON HÜKÜMLER

Madde 26

İşbu sözleşme olabilen en kısa süre içinde onaylanacaktır. Onama belgeleri, Paris'de Fransa Cumhuriyeti Hükümetinin arşivlerine konulacaktır.

Japon Hükümeti, onamanın yapılmış olduğunu, Paris'deki diplomatik temsilcisi aracılığıyla, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine bildirmekle yetinebilecek ve bu durumda, onama belgesini olabilen en kısa süre içinde gönderecektir.

(1) Fransızca metinde «Aéronefs», İngilizce metinde «Aircrafts», 1936 Türkçe çevirisinde

«Hava sefineleri». (Çevirenler)

Türkiye'nin onama belgesini de içermek üzere, altı onama belgesi sunulur sunulmaz, bir sunuş tutanağı (proc6s - verbal de depöt) düzenlenecektir. Bundan önceki fıkrada öngörülen bildiri, bu bakımdan, onama belgesi sunuşu ile eşdeğerde olacaktır.

İşbu sözleşme, bu tutanak tarihinden başlayarak yürürlüğe girecektir. Fransız Hükümeti, bundan önceki fıkrada öngörülen tutanakla, sonradan sunulacak onama belgelerinin sunuş tutanaklarının doğruluğu onaylanmış birer örneğini bütün Bağıtlı Yüksek Taraflara verecektir.

Madde 27

İşbu sözleşme, yürürlüğe girişinden başlayarak, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşmasını imzalamış her devletin katılmasına açık olacaktır.

Her katılma, diplomasi yoluyla Fransız Cumhuriyeti Hükümetine, onun aracılığıyla da, bütün Bağıtlı Yüksek Taraflara bildirilecektir.

Katılma, Fransız Hükümetine yapılan bildiri tarihinden başlayarak geçerli olacaktır.

Madde 28

İşbu sözleşmenin süresi, yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak, yirmi yıl olacaktır.

Bununla birlikte, işbu sözleşmenin 1. maddesinde doğrulanan geçiş ve gidiş - geliş (ulaşım) özgürlüğü ilkesinin sonsuz bir süresi olacaktır. Sözü edilen yirmi yıllık sürenin bitiminden iki yıl önce, hiçbir Bağıtlı Yüksek Taraf, Fransız Hükümetine Sözleşmeyi sona erdirme önbildirimi vermemişse, işbu sözleşme, bir sona erdirme ön - bildirimin gönderilmesinden başlayarak, iki yıl geçinceye kadar yürürlükte kalacaktır. Bu ön-bildirim, Fransız Hükümetince, Bağıtlı Yüksek Taraflara iletilecektir.

İşbu sözleşme, işbu madde hükümlerine uygun olarak sona erdirilmiş olursa, Bağıtlı Yüksek Taraflar, yeni bir sözleşmenin hükümlerini saptamak üzere kendilerini bir konferansta temsil ettirmeyi kabul etmektedirler.

Madde 29

İşbu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden başlayarak her beş yıllık dönemin sona ermesinde, Bağıtlı Yüksek Taraflardan herbiri, işbu sözleşmenin bir ya da birkaç hükmünün değiştirilmesini önerme girişiminde bulunabilecektir.

Bağıtlı Yüksek Taraflardan birince yapılacak değiştirme isteminin kabul edilebilmesi için, bu istem 14. ya da 18. maddelerin değiştirilmesini amaçlamaktaysa, başka bir Bağıtlı Yüksek Tarafça; başka herhangi bir maddenin değiştirilmesini amaçlamaktaysa, bşk iki Bğıtlı Yüksek Tarafça desteklenmesi gerekir.

Böylece desteklenmiş değişiklik istemi, içinde bulunulan beş yıllık dönemin sona ermesinden üç ay önce, Bağıtlı Yüksek Taraflardan herbirine bildirilecektir. Bu bildiri, önerilen değişikliğin niteliğini ve gerekçesini kapsayacaktır.

Bu öneriler üzerinde diplomasi yoluyla bir sonuca varmak olanağı bulunamazsa, Bağıtlı Yüksek Taraflar, bu konuda toplanacak bir konferansda kendilerini temsil ettireceklerdir.

Bu konferans, ancak oybirliğiyle karar alabilecektir; 14. ve 18. maddelere ilişkin değişiklik durumları bu hükmün dışında kalmaktadır; bu durumlar için Bağıtlı Yüksek Tarafların dörtte üçünden oluşan bir çoğunluk yeterli olacaktır.
Bu çoğunluk, Türkiye'yi de içine alarak Karadeniz sahildar Bağıtlı Yüksek Tarafların dörtte üçünü kapsamak üzere hesaplanacaktır.

BU HÜKÜMLERE OLAN İNANÇLA, aşağıda adları yazılı Tamyetkili Temsilciler, işbu

sözleşmeyi imzalamışlardır.

MONTREUX'de, yirmi Temmuz bin dokuz yüz otuz altı tarihinde on-bir nüsha olarak düzenlenmiştir; bu nüshalardan, temsilcilerce mühürlenmiş olan birincisi, Fransa Cumhuriyeti Hükümeti arşivlerine konulacak, öteki nüshalar da imzacı devletlere teslim olunacaktır.

P. P. NİCOLAEV
Pierre NEİCOV
J. PAUL-BONCOUR
H. PONSOT
STANLEY
S. M. BRUCE
N. POLÎTİS
Raoul BİBÎCA-ROSETTİ

Aşağıda imzalan bulunan Japonya Temsilcileri, işbu sözleşme hükümlerinin, Milletler Cemiyeti üyesi olmayan bir devlet sıfatıyla, Japonya'nın durumunu, gerek Milletler Cemiyeti' Misakına göre, gerek bu Misak çerçevesi içinde yapılmış karşılıklı yardım andlaşmalarına göre, hiçbir biçimde değiştirmediğini ve Japonya'nın özellikle 19. ve 25. maddeler hükümleri içinde bu Misak ve bu andlaşmalar konuşunda tam bir değerlendirme özgürlüğünü elinde tuttuğunu, hükümetleri adına bildirirler.

N. SATO
Massaaki HOTTA
N. TİTULESCO
Cons. CONTZESCO
V.V. PELLA
Dr. R. ARAŞ
Suad DAVAZ
N. MENEMENCİOĞLU
Asım GÜNDÜZ
N. SADAK
Maxime LİTVİNOFF
Dr. İ.V. SOUBBOTÎTCH.

EK I.

1. İşbu Sözleşmenin 2. maddesi uyarınca alınabilecek olan vergiler *ve* harçlar aşağıdaki çizelgede gösterilenler olacaktır. Türk Hükümetinin bu vergilerde ve harçlarda kabul edebileceği indirimler, bayrak ayırımı gözetilmeksizin uygulanacaktır.

Yapılan hizmetin niteliği	Kütüğe yazılı darasız tonajın (jauge nette net register tonnage) herbir tonu üzerinden alınacak vergi ya da harçlar tutarı **Altın-Frank (1)**
1 a) Sağlık denetimi	0.075
b) Fenerler, ışıklı şamandıralar ve geçit şamandıraları ya da başka şamandıralar : 800 tona kadar	0.42
800 tonun üstünde	0.21
c) Kurtarma hizmeti: Kurtarma sandallarını, palamar taşıyan roket istasyonlarını, sis düdüklerini, radyo farları ve b) paragrafına girmeyen ışıklı şamandıralarla, aynı türden başka döşemleri (tesisleri) kapsamak üzere	0.10

2. İşbu EK'in, 1. paragrafına ekli çizelgede belirtilen vergiler ve harçlar, Boğazlar'dan bir gidiş-dönüş geçişine uygulanacaktır (başka bir deyimle, Ege Denizi'nden Karadeniz'e bir geçiş ve Ege Denizi'ne doğru dönüş yolculuğu ya da Karadeniz'den Ege Denizi'ne Boğazlar'dan bir geçiş, bunun ardından da Karadeniz'e dönüş); bununla birlikte, bir ticaret gemisi, gidiş yolculuğu için Boğazlar'a girdiği tarihten başlayarak altı aydan çok bir süre sonra, duruma göre, Ege Denizi'ne ya da Karadeniz'e dönmek üzere Boğazlar'dan yeniden geçerse, bu gemi, bayrak ayırımı yapılmaksızın, bu vergileri ve harçları ikinci kez ödemekle yükümlü tutulabilecektir.

3. Bir ticaret gemisi, gidiş geçişinde, dönmeyeceğini bildirirse, işbu EK'in birinci paragrafının b) ve c) fıkralarında öngörülen vergiler ve harçlar bakımından yalnız tarifenin yarısını ödemesi gerekecektir.

4. İşbu EK'in birinci paragrafına ekli çizelgede tanımlanan ve konusu hizmetlerin gerektirdiği giderlerin karşılanmasına ve yedek akçe ya da aşırı olmayan bir döner sermaye fonu elde etmek için gerekli miktardan yüksek olmayacak olan vergiler ve harçlar, ancak işbu sözleşmenin 29. maddesi hükümleri uygulanarak arttırılabilecek ya da tamamlanabilecektir. Bunlar altın-Frank ya da ödeme tarihindeki kambiyo değerine göre Türk parası olarak ödenecektir.

5. Ticaret gemileri, kılavuzluk ve yedekçilik (römorkörcülük) gibi isteğe bağlı hizmetler karşılığı vergileri ve harçları, böyle bir hizmet, sözkonusu geminin acentasının ya da kaptanının istemesi üzerine, Türk makamlarınca gereği gibi yerine getirilmişse, ödemek zorunda tutulabileceklerdir. Türk Hükümeti, isteğe bağlı bu hizmetler için alınacak vergilerin ve harçların tarifesini vakit vakit yayınlayacaktır.

6. Bu tarifeler, söz konusu hikmetler 5. maddenin uygulanmasıyla zorunlu kılındığı durumlarda arttırılmayacaktır.

EK II

(1) A. STANDARD SUTAŞIRIMI (MÂİMAHREC) (2) :

1. Bir suüstü gemisinin standard sutaşırımı (mâimahreci), bütün gemi adamlarıyla,

makineleri ve kazanlarıyla, denize açılmaya hazır olan ve —makinelerinin ve kazanlarının beslenmesine özgü yakıtla yedek yakıt dışında— bütün silahlarını ve her türlü cephanesini, döşemlerini (tesisatını), donatımını, gemi adamlarının komanyasını, tatlı suyunu, çeşitli yiyeceklerini ve savaş sırasında taşıyacağı her çeşit araç ve gereçlerini ve yedek parçalarını bulunduran, yapımı tamamlanmış bir geminin sutaşırımıdır.

2. Bir denizaltının standard sutaşırımı, bütün gemi adamlarıyla, yürütücü makineleriyle, denize açılmaya hazır olan ve —yakıtı, yağlama yağı, tatlı suyu ve her çeşit balast suyu dışında— bütün silahlarını, her türlü cephanesini, döşemlerini (tesisatını) donatımını, gemi adamlarının komanyasını ve savaş sırasında taşıyacağı çeşitli araç ve gereçlerini ve her çeşit yedek parçalarını taşıyan (dalma sarnıçlarının suyu dışında) yapımı tamamlanmış geminin su üstündeki sutaşırımıdır.

3. «Ton» (tonne) sözcüğü, «metrik ton» (tonnes mâtriques) teriminde kullanılışı dışında, 1.016 kilogramlık (2.240 librelik) bir ton anlamına gelmektedir.

B. SINIFLAR:

1. Hattıharp gemileri (1), aşağıdaki iki alt-sınıf tan birine giren su-üstü savaş gemileridir:

a. Uçak - gemileri, yardımcı gemiler ya da b) alt-sınıfına giren hattıharp gemileri dışında, standard sataşırımı (mâimahreci) 10.000 tonun (10.160 metrik tonun) üstünde olan ya da 203 milimetre (8 pus) çajından büyük çaplı bir top taşıyan, suüstü gemileri;

b. Uçak - gemileri dışında, standard sutaşırımı (mâimahreci) 8.000 tonun (8.128 metrik tonun) üstünde olmayan ve 203 milimetre (8 pus) çajından büyük çaplı bir top taşıyan suüstü savaş gemileri.

2. Uçak - gemileri (2), sutaşırımı (mâimahreci) ne olursa olsun, başlıca uçak taşımak ve bu uçakları denizde harekete getirmek için yapılmış ya da buna göre düzenlenmiş suüstü savaş gemileridir. Bir savaş gemisi başlıca uçak taşımak ve bunları denizde harekete getirmek için yapılmamışsa ya da buna göre düzenlenmemişse, bu gemiye bir inme ya da havalanma güvertesinin konulması, bu geminin, uçak - gemisi sınıfına sokulması sonucunu vermez.

Uçak - gemileri sınıfı iki alt - sınıfa ayrılır; şöylece :

a. Uçakların havalanabilecekleri ya da konabilecekleri bir güverte ile donatılmış olan gemiler;

b. Yukarıda (a) paragrafında tanımlanan bir güverteyle donatılmış olan gemiler.

.3. Hafif suüstü gemiler (3), uçak - gemileri, küçük savaş gemileri ya da yardımcı gemiler dışında, standard sutaşırımı (mâimahreci) 10.000 tonu (10.160 metrik tonu) geçmemek üzere, 100 tonun (102 metrik

(1) İşbu Ekin metinleri, 25 Mart 1936 tarihli Londra Deniz Kuvvetleri Antlaşmasından alınmıştır.
(2) Fransızca metinde «deplacement-type», İngilizce metinde «standard displacement» 1936 Türkçe çevirisinde «maimahreç esası». (Çevirenler)

(1) Fransızca metinde «Bâtiments de ligne», İngilizce metinde «Capital Ships», 1936 Türkçe çevirisinde «Hattıharp gemileri». (Çevirenler)
(2) Fransızca metinde «bâtiments porte-aeronefs», İngilizce metinde «Aircraft-Carriers», 1936 Türkçe çevirisinde «Tayyare ana gemileri». (Çevirenler) 43) Fransızca metinde «bâtiments legers de surface», İngilizce metinde «Light Surface Vessels», 1936 Türkçe çevirisinde «hafif su üstü gemileri». (Çevirenler)

tonun) üstünde olan ve 203 milimetre (8 pus) çapından büyük çaplı top taşımayan suüstü savaş gemileridir.

Hafif suüstü savaş gemileri üç alt - sınıfa ayrılır; şöylece :

a. 155 milimetre (6.1 pus) çapından büyük çaplı bir top taşıyan: gemiler;

b. 155 milimetre (6.1 pus) çapında büyük çaplı top taşımayan ve-Standard sutaşırımı (mâimahreci) 3.000 tonun 3.048 metrik tonun) üstünde olan gemiler;

c. 155 milimetre (6.1 pus) çapından büyük çaplı top taşımayan ve standard sutaşırımı (mâimahreci) 3.000 tonun 3.048 metrik tonun) üstünde olmayan gemiler.

4. Denizaltılar(1), denizin yüzeyi altında gidip-gelmek üzere yapılmış bütün gemilerdir.

5. Küçük savaş gemileri (2), yardımcı gemiler dışında, standart sutaşırımı (mâimahreci) 2.000 tonu (2.023 metrik tonu) geçmemek üzere, 100 tondan (102 metrik tondan) büyük olan, ancak aşağıdaki niteliklerden hiçbirini kendilerinde bulundurmayan suüstü savaş gemilerdir :

a. 155 milimetre (6.1 pus) çapında büyük çaplı bir topla donatıl-mis olmak;;

b. Torpil atmak için yapılmış ya da donatılmış bulunmak; c. 20 milden çok hız

sağlamak üzere yapılmış olmak.

6. Yardımcı gemiler (3), askerî donanmaya bağlı olup, standard sutaşırımı (mâimahreci) 100 tondan (102 metrik tondan) büyük olan, olağanlıkla donanma hizmetinden ya da asker taşıma ya da savaşan gemilerin kullanıldıkları hizmetten başka herhangi bir hizmette kullanılan, savaşan gemi olmak üzere yapılmamış olan ve aşağıdaki niteliklerden hiçbirini kendinde bulundurmayan suüstü gemileridir;

a. 155 milimetre (6.1 pus) çapından büyük çaplı bir topla donatılmış olmak;

b. 76 milimetreden (3 pustan) büyük çapta sekiz toptan çok topla donatılmış olmak;

c. Torpil atmak üzere yapılmış ya da donatılmış olmak;

d. Zırhlı kaplamalarla korunmak üzere yapılmış olmak;

e. 28 mili aşan bir hıza erişmek üzere yapılmış olmak;

f. Uçakları denizde harekete geçirmek üzere özellikle yapılmış ya da düzenlenmiş olmak;

g. Uçak fırlatmak için, ikiden çok-araçla donatılmış bulunmak.

C. YAŞINI DOLDURMUŞ GEMİLER :

Aşağıdaki sınıflara ve alt - sınıflara giren gemiler, yapımlarından başlayarak, aşağıda sayıları gösterilen yıllar geçince, «yaşını doldurmuş» (1) sayılacaklardır:

a. Bir hattıharp gemisi için ..... 26 yıl;

b.Bir uçak-gemisi için ..... 20 yıl;

c. (a) ve (b) alt - sınıflarından bir hafif suüstü gemisi için :

(1) Fransızca metinde «sous-marins», İngilizce metinde «Submarines», 1936 Türkçe çevirisinde «denizaltı gemileri». (Çevirenler)

(2) Fransızca metinde «petits navires de combat»,, İngilizce metinde «Minör War Vessels»,. 1936 Türkçe çevirisinde «küçük muharebe gemileri». (Çevirenler)

(3) Fransızca metinde «bâtiment auxilliaires», İngilizce metinde «Auxilary Vessels»,

1036 Türkçe çevirisinde «Muavin gemiler». (Çevirenler)

(I) 1 Ocak 1920'den önce kızağa konulmuşsa ..... 16 yıl;

(II) 31 Aralık 1919'dan sonra kızağa konulmuşsa ... 20 yıl;

d. (c) alt - sınıfından bir hafif suüstü gemisi için ..... 16 yıl;

e. Bir denizaltı için ..... 13 yıl;

EK III

Japon donanmasının aşağıda belirtilen, yaşını doldurmuş üç okul gedisinden ikisinin Boğazlar'daki limanları birlikte ziyaretine izin verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu iki geminin toplam tonajı, bu durumda, 15.000 tona eşdeğerde sayılacaktır.

	Kızağa Konuş Tarihi	Hizmete Giriş Tarihi	Standard (Maimahreci) (Ton)	Silahlar
Asama	20.10.1896	18.3.1899	9.240	4 × 200 mm. 12 × 150 mm.
Yakumo	1.11.1898	20.6.1900	9.010	4 × 200 mm. 12 × 150 mm.
İwate	11.11.1898	18.3.1901	9.180	4 × 200 mm. 14 × 150 mm.

(1) Fransızca metinde «hors d'âge», İngilizce metinde «over-age», 1936 Türkçe çevirisinde «yaşını doldurmuş». (Çevirenler)

EK IV.

1. İşbu sözleşmenin 18. maddesinde öngörülen, Karadeniz kıyıdaşı devletlere bağlı donanmaların toplam tonajı hesabına katılacak gemilerin sınıfları ve alt - sınıfları şunlardır :

Hattıharp gemileri;

Alt - sınıf a);
Alt - sınıf b);
Uçak - gemileri:
Alt - sınıf a);
Alt - sınıf b);
Hafif su üstü gemileri:
Alt-sınıf a);
Alt - sınıf b);
Alt - sınıf c);
Denizaltılar :

İşbu sözleşmenin II sayılı EK'indeki tanımlamalara göre.

Tonaj toplamının hesaplanmasında gözönünde tutulması gereken sutaşırımı (mâimahreç), III sayılı EK'de tanımlanan standard sutaşırımıdır. Sözü edilen EK'te tanımlanmış oldukları biçimde, ancak «yaşını doldurmuş» olmayan gemiler gözönünde tutulacaktır.

2. 18. maddenin b) fıkrasında öngörülen bildirinin ayrıca işbu EK'in birinci paragrafında belirtilen sınıflarla alt - sınıflardaki gemilerin tonaj toplamını kapsaması gerekir.

PROTOKOL :

Bugünkü tarihli «sözleşmeyi imza ettikleri sırada, aşağıda imzaları bulunan Tamyetkili Temsilciler, herbiri kendi hükümetlerini bağlamak üzere, aşağıdaki hükümleri kabul ettiklerini bildirirler :

1. Türkiye, işbu sözleşmenin başlangıç (Preambule) kesiminde tanımladığı biçimde Boğazlar bölgesini hemen yeniden askerleştirebilecektir.

2. Türk Hükümeti, 15 Ağustos 1936 tarihinden başlayarak işbu sözleşmede belirlenen rejimi geçici olarak uygulayacaktır.

3. İşbu protokol bugünkü tarihten başlayarak geçerli olacaktır. MONTREUX'de, yirmi Temmuz bin dokuz yüz otuz altı tarihinde düzenlenmiştir.

N.B. NİCOLAEV
Pierre NEİCOV
J. PAUL-BONCOUR
H. PONSOT
STANLEY
S. M. BRUCE
N. POLİTİS
Raoul BİBİCA - ROSETTİ
N. ŞATO (ad referendum)
Massa aki HOTTA (ad referendum)
N. TİTULESCO
Cons. CONTZESCO
V.V. PELLA
Dr. R. ARAŞ
Suad DAVAZ
N. MENEMENCİOĞLU
Asım GÜNDÜZ
N. SADAK

Bölgedeki Petrol ve Doğalgaz Nakil Hatları

Kaynak: www.energy.er.usgs.gov/pruducts/paper/world_oil/oil/meast_map.htm.

Haritada yer alan petrol boru hatlarının başlangıç ve bitiş noktalarıyla diğer özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

No	Başlangıç/BitişGüzergah	Kapasite (Bin varil/Gün)	Uzunluk (km)	Tahmini	Maliyet (Milyon$)	Durum
1	**Bakü-Tiflis-Ceyhan**	Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye	1.000	1.770	4.000	2006'nın ilk aylarında ilk tankerin yüklenmesi bekleniyor.
2	**Atyrau-Samara**	Kazakistan-Rusya Rus sistemine bağlı	310	690	37,5*	Kurulu hattın kapasitesi arttırılıyor.
3	**Bakü-Supsa**	Azerbaycan-Gürcistan	145	829	600*	600 bin varil/gün'e çıkarılması planlanıyor.
4	**Bakü-Novorosisk**	Azerbaycan-Rusya	100	1.396	600*	300 bin varil/gün'e çıkarılması planlanıyor.
5	**Tengiz- Novorosisk**	Kazakistan-Rusya	560	1.592	4.200*	
6	**Neka-Tahran**	İran petrollerini Hazar Denizi'ne ulaştırıyor	175	335	500	1,3 milyon varil/gün'e çıkarılması planlanıyor.
7	**Kerkük-Ceyhan**	Irak-Türkiye	1.500	986		Irak'taki istikrarsızlık nedeniyle verimli değil.

* Hattın kapasitesinin arttırılması durumunda yapılacak yatırım miktarı.

Up

KARADENİZ DENİZ İŞBİRLİĞİ GÖREV GRUBU TEŞKİLİNE DAİR ANLAŞMA

Bundan sonra Taraflar olarak anılacak; Bulgaristan Cumhuriyeti, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti, Ukrayna, Birleşmiş Milletler Anlaşmasında belirtilen amaç ve ilkelere bağlılıklarını yineleyerek; Karadeniz Sahildar Devletleri arasındaki işbirliği ve diyaloğun daha da geliştirilmesi gereğine inanarak; Bölgesel güvenlik ve istikrara katkıda bulunmayı ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmeyi isteyerek; Karadeniz Sahildar Devletleri arasında işbirliği için bir çerçeve oluşturmayı arzulayarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE I

KURULUŞ

Taraflar Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)'nu kurarlar.

MADDE II

İLKELER

1. Taraflar BLACKSEAFOR faaliyetlerinin Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaçları ve ilkeleri ile uyumlu olduğunu taahhüt ederler.

2. BLACKSEAFOR faaliyeti ne herhangi bir devlete karşı bir harekettir, ne de herhangi bir devlete veya devlet grubuna karşı bir askeri ittifak oluşturmayı hedefler.

3. BLACKSEAFOR faaliyeti uluslar arasında işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmeyi hedefleyen gayretlere katkıda bulunur.

4. BLACKSEAFOR bölgesel, müstakil ve aynı zamanda şeffaf bir düzenlemedir.

5. Bu Anlaşmanın hükümleri, Tarafların diğer uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini hiçbir şekilde etkilemez.

6. BLACKSEAFOR'a ilişkin tüm kararlar taraflarca oydaşmayla alınacaktır.

7. BLACKSEAFOR, kural olarak en az yılda bir kez Çağrı Kuvveti olarak aktive edilecektir.

8. Taraflar çevre koruma gereklerine saygı duyacak ve BLACKSEAFOR faaliyeti sırasında çevreyi korumak için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır.

MADDE III

TANIMLAR

Bu Anlaşma için geçerli olmak üzere bazı terimler, tanımlar ve kısaltmalar kullanılmıştır. Bu terimlerin, tanımların ve kısaltmaların listesi işbu Anlaşmanın Ek-F sıralı Ekinde kayıtlıdır.

MADDE IV

HEDEFLER VE GÖREVLER

1. BLACKSEAFOR, Karadeniz'e sahildar devletler arasında dostluğun, iyi ilişkilerin ve karşılıklı güvenin daha da güçlenmesine katkıda bulunmak ve Deniz Kuvvetleri arasında karşılıklı kullanılabilirlik ve işbirliğinin güçlendirilmesiyle bölgede barış ve istikrarı geliştirmek maksadıyla kurulmuştur.

2. BLACKSEAFOR'un görevleri:

a. Arama ve Kurtarma Harekatı;

b. İnsani Yardım Harekatı;

c. Mayın Karşı Tedbirleri;

d. Çevre Koruma Harekatı;

e. İyi Niyet Ziyaretleri;

f Tüm Taraflarca kararlaştırılacak diğer görevler.

3. BLACKSEAFOR yukarıda bahsedilen görevlerin icrasındaki yeterliliğini ve karşılıklı kullanılabilirliği arttırmak maksadıyla tatbikatlar icra edecektir.

MADDE V

KURULUŞ YAPISI

1. BLACKSEAFOR, Kara veya Hava Kuvvetlerinden doğrudan bir katılım olmadan sadece Deniz Kuvvetleri unsurlarından müteşekkildir. Gerektiğinde diğer kuvvetlerin unsurları ile desteklenebilecektir.

2. Kuvvete tahsis edilen unsurlar, kendi ülkelerindeki daimi ana üs mevkilerinde kalacaklar ve müştereken hazırlanmış programlara uygun olarak tatbikat ve eğitim faaliyetleri ile Taraflarca karar alınması halinde, beklenmedik durumlar için gerekli uygun gücü teşkil etmek üzere biraraya geleceklerdir.

3. BLACKSEAFOR, biri Komuta Kontrol Gemisi olmak üzere, Tarafların tahsis edeceği en az 4-6 gemiden müteşekkildir.

4 BLACKSEAFOR'a tahsis edilebilecek harp gemilerinin ana sınıfları:

a. Fırkateyn/Muhrip,

b. Korvet/Karakol Botu,

c. Mayın Tarama Gemisi,

d. Amfibi Gemiler,

e. Yardımcı gemiler ve tekneler.

5. Bu Anlaşma maksatları için, BLACKSEAFOR'un bayrağı ve amblemi belirlenmiştir. Bayrağın tanımı ve resimleri ile BLACKSEAFOR amblemi bu Anlaşmanın EK-E sıralı

Ekinde kayıtlıdır.

MADDE VI

SİYASİ VE ASKERİ İSTİŞARELER VE KARAR VERME

1. Siyasi karar alma Dışişleri/Savunma Bakanlarının veya onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin toplantıları marifetiyle gerçekleştirilir.

2. Dışişleri veya Savunma Bakanlarının ya da onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin toplantıları, gerektiği şekilde, siyasi konulara, BLACKSEAFOR'un faaliyetlerinin siyasi yönlerine ve Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC) için genel siyasi yönlendirmeye odaklanacaktır. Dışişleri/Savunma Bakanları toplantılarında, ehil ve istekli ülkelerin BLACKSEAFOR'a Taraf olma talepleri oydaşma esasına göre dikkate alınabilir. Bakanlar gerektiğinde özel konularda çalışmada bulunmak maksadıyla Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığından üst düzey uzmanlardan oluşacak geçici alt gruplar görevlendirebilirler.

3. Siyasi istişareler Tarafların yetkili hükümet temsilcileri tarafından gerçekleştirilir. Üst düzey askeri istişareler Genelkurmay Başkanları veya onların temsilcileri tarafından gerçekleştirilir.

4. Bakanların, Genelkurmay Başkanlarının veya temsilcilerinin toplantıları, ilke olarak, yılda bir kez toplanır. Bu toplantılar ayrıca Taraflardan birinin daveti üzerine de düzenlenebilir.

5. Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi(BSNC), BLACKSEAFOR'un konuşlandırma, görevlendirme ve diğer faaliyetlerinde genel yönlendirme ve kontrolüne yönelik icra makamı olarak tesis edilmiştir. BSNC'nin görev yönergesi bu Anlaşmanın EK-A sıralı Ekinde kayıtlıdır.

MADDE VII

KONUŞLANDIRMA VE GÖREVLENDİRME

1. BLACKSEAFOR Karadeniz'de kullanılmak amacıyla tesis edilmiş olup, gerektiğinde Tarafların oydaşma ile alacağı karar uyarınca başka bir yerde de görevlendirilebilir.

2. Takip eden yılın aktivasyon programı Dışişleri/Savunma Bakanlarının veya onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin katılacakları toplantılarda veya toplantı olmadığı takdirde, sessizlik süreci yöntemiyle onaylanır.

3. Taraflardan herhangi biri BLACKSEAFOR'un daha önce öngörülmemiş bir aktivasyonu için talepte bulunabilir. Bu durumlarda, BLACKSEAFOR'un aktivasyonu için Tarafların oydaşma ile alacakları karar gereklidir. Taraflarca görevlendirme kararı verilmesini müteakip, Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Komutanı (COMBLACKSEAFOR)'nın veya Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı (OPBLACKSEAFOR)'nın teklif ettiği zaman zarfı içerisinde Tarafların, Kuvvete olan katkılarının hazır hale getirilmeleri gerekmektedir. Belirli bir plansız harekata özel bir unsurla iştirakte bulunmak her bir Tarafın kendi takdirindedir.

4. BLACKSEAFOR ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) mandasındaki harekatlarda da görevlendirilebilir. BLACKSEAFOR, görev ve amaçlarına uygun olarak, diğer uluslararası faaliyetlere de iştirak edebilir. Taraflar böyle faaliyetlere BLACKSEAFOR içinde iştirakte bulunma yönünde kendi ulusal mevzuatlarına uygun olarak onay alırlar.

5. BLACKSEAFOR kapsamında BM veya AGİT mandasındaki harekatlara iştirak etmeye karar veren Taraflar, BM veya AGİT düzenlemelerinin gerektirdiği tüm resmi işlemleri tamamlayacaklardır.

6. Aktivasyon sırasında herhangi bir anda her bir Taraf ülkenin kuvvetlerini ve/veya

personelini geri çekme hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda kuvvetlerini ve/veya personelini geri çekmeyi öngören Taraf diğer Tarafları önceden bilgilendirmelidir.

MADDE VIII

KOMUTA-KONTROL

1. Taraflar BLACKSEAFOR'a tahsis ettikleri gemilerinin Tam Komutasını kendileri muhafaza ederler. Bu nedenle, gemiler herhangi bir zamanda, diğer Taraflara bilgi vermek kaydıyla ulusal nedenlerle geri çekilebilirler.

2. BLACKSEAFOR, BLACKSEAFOR faaliyetlerinin genel planlamasından sorumlu makam olan Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC)'nin Harekat Komutasındadır.

3. BSNC harekat kontrolünü, OPBLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı) adı verilen ve BLACKSEAFOR Komutanı (COMBLACKSEAFOR)'nın ülkesi tarafından tayin edilen bir başka Komutana devreder.

4. COMBLACKSEAFOR'un herhangi bir nedenden dolayı, BM ve AGİT mandasındaki harekatlar dahil, herhangi bir harekattan devleti tarafından geri çekilmesi durumunda, rotasyon ilkesine göre bir sonraki Tarafın temsilcisi BLACKSEAFOR'un Harekat Kontrolünü devralacaktır.

5. BLACKSEAFOR'un Taktik Komutası, BLACKSEAFOR Komutanındadır.

6. BLACKSEAFOR'un Komuta Yapısı ile Yıllık Çalışma Programı Çizelgesi bu Anlaşmanın EK-D'sinde gösterilmiştir.

MADDE IX

COMBLACKSEAFOR(KARADENİZ DENİZ İŞBİRLİĞİ GÖREV GRUBU KOMUTANI) VE KARARGAH PERSONELİ

1. COMBLACKSEAFOR, Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC)'nin onayladığı ve bir Taraf ülkenin Tuğamiral veya Albay rütbesindeki bir deniz subayıdır. Planlama ve harekat için komuta sürekliliğinin sağlanması amacıyla COMBLACKSEAFOR

normalde bir yıllık bir süre için atanacaktır. Bu makam, Saklayıcı Devlet ile başlayarak Kuvvete gemi tahsis eden Taraflar arasında alfabetik sıraya göre devredecektir. COMBLACKSEAFOR, OPBLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı)'a karşı doğrudan sorumlu olacaktır.

2. COMBLACKSEAFOR'un uluslararası bir Karargahı vardır. COMBLACKSEAFOR'a BLACKSEAFOR Kurmay Başkanı (COS) olarak bir deniz subayı yardımcı olur. Taraflarca aksine karar verilmezse, COS normalde, BLACKSEAFOR Komutanının bulunduğu Taraf devleti, alfabetik sıra ile takip eden Taraf devlet tarafından belirlenir. Görev süresi bir yıldır. Geri kalan karargah personeli, normalde, diğer Taraf devletlerin her birinden birer subaydır.

MADDE X

LİSAN VE BELGELER

1. BLACKSEAFOR için çalışma lisanı İngilizce olacaktır.

2. BSNC ve Planlama Grubu Görev Yönergeleri hariç, diğer tüm Görev Yönergeleri gerektiğinde, Planlama Grubu tarafından geliştirilecek ve BSNC tarafından onaylanacaktır.

3. Planlama Grubu tarafından hazırlanan ve BSNC tarafından onaylanan taktik neşriyatlar, tatbikatların, eğitim faaliyetlerinin ve harekatların planlama ve icrasında kullanılacaktır. Planlama Grubu'nun Görev Yönergesi Ek-B sıralı Ektedir.

MADDE XI

HABERLEŞME GÜVENLİĞİ

1. Özel bilgiler yalnızca diplomatik kanallarla ya da Tarafların Yetkili Makamlarınca onaylanmış kanallar vasıtasıyla aktarılabilir. Böyle bir bilginin gizlilik derecesi bilgiyi yayımlayan Tarafın belirlediği gizlilik seviyesinde olacaktır.

2. Bu Anlaşma ile ilgili olarak değişilen ya da üretilen tüm özel bilgiler, yayımlayan Tarafın belirlediği sınıflandırmaya uygun olarak, bilgiyi alan Tarafın ulusal kuralları ve düzenlemelerine göre kullanılacak, iletilecek, muhafaza edilecek, işlenecek ve korunacaktır.

3. Taraflar, tüm Tarafların yazılı onayı olmadan üçüncü bir Tarafa bu Anlaşma altında takas edilen ve/veya üretilen özel bilgileri ifşa etmeyeceklerdir.

4. Bu Anlaşmanın son bulması veya herhangi bir Tarafın Anlaşmadan çekilmesi halinde, bu Anlaşma çerçevesinde değişilen ve/veya üretilen tüm özel bilgiler bilgiyi yayımlayanın belirlediği süre boyunca, her bir Taraf ülkenin ulusal mevzuatına göre korunacaktır.

MADDE XII

LOJİSTİK

Lojistik, ilke olarak, ulusal bir sorumluluktur. Taraflar kendi unsurlarının lojistik desteğinden sorumludur. Taraflar, karşılıklı kullanılabilirlik için kendi unsurlarını teşkilatlandırıp donatacaklardır.

MADDE XIII

HUKUKİ KONULAR

1. Kuvvetlerin Statüsü bu Anlaşmanın Ek-C sıralı Ekindedir.

2. BLACKSEAFOR'un Karadeniz dışında görevlendirilmesi halinde, kuvvetlerin statüsü her bir durum için özel bir düzenlemeyle belirlenecektir.

MADDE XIV

MALİ KONULAR

1. BLACKSEAFOR faaliyetine ilişkin tüm harcamalar, bu maddenin 3-6 paragraflarında belirtilen durumlar hariç ulusal bir sorumluluktur.

2. Yakıt, su, yağ, yiyecek ve telefon masrafları, varsa mevcut ikili mutabakatlara göre ya da Taraflar arasındaki düzenlemelere göre Tarafların kendilerince karşılanacaktır.

3. Aktivasyon sırasında OPBLACKSEAFOR Karargahında çalışacak ve normalde her devletten bir temsilci şeklinde olacak irtibat subaylarının iaşe ve ibate masrafları OPBLACKSEAFOR'un bağlı bulunduğu devlet tarafından karşılanacaktır.

4. COMBLACKSEAFOR personelinin iaşe ve ibatesi, Komuta Gemisindeki görevleri süresince ücretsiz karşılanacaktır.

5. COMBLACKSEAFOR'un tüm sosyal faaliyetlerine ve büro malzemelerine ilişkin masraflar BLACKSEAFOR'un komutasını üstlenen devlet tarafından karşılanacaktır.

6. Liman ziyaretlerinde ev sahibi Taraf aşağıda belirtilen masrafları karşılayacaktır:

a. Demirleme, şamandıraya bağlama veya sahile aborda/kıçtankara olma,

b. Kılavuz, çekici vasıta temini ve bunlarla ilgili hizmetler,

c. Çöp toplama,

d. İskelelerin, kreyn hizmetlerinin kullanılması.

7. BLACKSEAFOR faaliyetlerine ilişkin ödeme şartlarının ayrıntılarını Planlama Grubu belirleyecektir.

MADDE XV

UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

1. Bu Anlaşmanın yorumu ve uygulamasından kaynaklanacak uyuşmazlıklar dış yargı yoluna başvurmaksızın Taraflar arasında istişare yoluyla çözülecektir.

2. Taraflardan birinin, başka bir Tarafın bu Anlaşmanın hükümlerine uymadığı sonucuna varması durumunda, konuyu BSNC'ye getirmeye veya BSNC vasıtasıyla Madde VI'da belirtilen ilgili makamlara götürmeye hakkı vardır. Taraflar arasındaki istişareler resmi yazılı tebligatın alınmasından 30 gün sonra başlayacaktır.

MADDE XVI

ONAYLAMA, SAKLAYICI DEVLET, YÜRÜRLÜĞE GİRME VE GEÇİCİ UYGULAMA

1. Bu Anlaşmayı her imzacı devlet, kendi ulusal hukuk usullerine göre onaylayacaktır.

2. Bu Anlaşma, dört imzacı devlet onay belgelerini teslim ettikten 30 gün sonra kendi aralarında yürürlüğe girecektir.

3. Anlaşma, diğer devletler için onay belgelerini teslim ettikten 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

4. Bu Anlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak için, Madde IV, Paragraf 2.a-e'de belirtilen görevleri icra etmeye hazır olmak maksadıyla Anlaşmanın hükümleri geçici olarak uygulanmaya konulacaktır. Bu maddenin 1 nci paragrafına halel getirmeksizin, her bir Taraf bu Anlaşmayı kendi iç hukukunun müsaade ettiği ölçülerde geçici olarak uygulayacaktır.

5. Onay belgeleri, bundan sonra Saklayıcı olarak anılacak Türkiye Hükümeti'nde muhafaza edilecektir.

6. Saklayıcı Devlet, her bir imzacı devlete, her bir onay belgesinin saklayıcı devlete tevdi edildiğini ve bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesini tebliğ edecektir.

7. Saklayıcı Devlet Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni bu Anlaşmanın imzalanması hakkında bilgilendirecek ve Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 102 nci Maddesi'ne istinaden kayıt edilmesini isteyecektir.

MADDE XVII

DÜZELTMELER

1. Herhangi bir Taraf, bu Anlaşmaya düzeltme yapılmasını yazılı olarak herhangi bir

zamanda teklif edebilir. Her düzeltme önerisi metni, incelenmesi için tüm Taraflara gönderilmek üzere Saklayıcı Devlete sunulacaktır.

2. Bu Anlaşmaya getirilecek herhangi bir düzeltmeyi Taraflar, düzeltme önerisinin alınmasından sonra 90 gün içerisinde Saklayıcı Devlete yazılı onay tebligatı ile ya da Madde VI Paragraf 1'de bahsekonu toplantılarda onayını ifade etmek suretiyle, kabul edebilirler.

3. Bu Maddenin 2 nci Paragrafına uygun olarak kabul edilen bir düzeltme, Tarafların onayına tabidir ve Tarafların tüm onay belgelerini teslim etmelerinden 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

MADDE XVIII

YÜRÜRLÜKTE KALMA SÜRESİ, UZATMA VE GERİ ÇEKİLME

1. Bu Anlaşmaya en az dört (4) Karadeniz Sahildar Devleti taraf olduğu sürece Anlaşma 10 yıl için geçerlidir. Taraflarca aksine karar verilmediği sürece bu Anlaşma otomatik olarak müteakip 10 yıllık dönemler için uzatılacaktır.

2. Taraflardan herhangi biri istediği bir zamanda mevcut Anlaşmadan çekilebilir.

3. Bu Anlaşmadan geri çekilme kararı, niyet edilen çekilme tarihinden en az 6 ay önce yazılı olarak bu ülke tarafından Saklayıcı Devlete bildirilecektir. Saklayıcı Devlet ivedilikle diğer Tarafları bu bildiriden haberdar edecektir.

4. Geri çekilme, çekilen Tarafın bildirdiği tarihten itibaren başlayacaktır. Bu süre sona erdikten sonra, çekilen Taraf için Anlaşma yürürlükten kalkacak, ancak diğer Taraflar için bu Maddenin 1 nci paragrafı uyarınca yürürlükte kalacaktır.

5. Geri çekilme tarihinde geri çekilen Tarafı etkileyen ve hala çözümlenmemiş mali konular veya iddialar mevcutsa, mevcut Anlaşmanın yalnızca ilgili hükümleri bu konular veya iddialar kesin olarak çözümlenene kadar, geri çekilen Taraf açısından yürürlükte kalacaktır.

6. Bu Anlaşmanın yürürlükten kalkması halinde, Ek-C'de kayıtlı maddelerden kaynaklanan tüm konular ve iddialar kesin olarak çözümlenene kadar bu maddeler Taraflar arasında yürürlükte kalacaktır.

MADDE XIX

ÜÇÜNCÜ DEVLETLERİN BLACKSEAFOR FAALİYETLERİNE İŞTİRAKİ

1. BLACKSEAFOR, görevlerine yapıcı bir şekilde katkıda bulunmaya ehil ve istekli üçüncü devlet(ler)in iştirakine açıktır.

2. Bir devletin BLACKSEAFOR faaliyetine iştiraki için başvurusunu müteakip, konu Tarafların uygun makamlarınca ele alınacaktır.

3. Üçüncü devlet(ler)in katılımına ilişkin karar bu Anlaşmanın Madde II, Paragraf 6'sına uygun olarak alınacaktır.

4. BSNC oydaşma temelinde diğer devletlerin BLACKSEAFOR ile işbirliği tekliflerini ele alabilir ve üçüncü devlet(ler)den herhangi bir BLACKSEAFOR faaliyetine iştirak etmelerini isteyebilir.

5. İştirakin ne şekilde olacağı Taraflar ve iştirak eden devlet(ler) arasında belirlenecek ve üzerinde mutabakata varılacaktır.

MADDE XX

EKLER

Aşağıdaki maddeler mevcut Anlaşmanın ayrılmaz parçasını teşkil eder:

Ek-A: BSNC Görev Talimatı

Ek-B: Planlama Grubu Görev Talimatı

Ek-C: Kuvvetlerin Statüsü

Ek-D: Komuta Yapısı ve Yıllık Çalışma Takvimi

Ek-E: BLACKSEAFOR Bayrak ve Ambleminin resmi ve tanımı

Ek-F: Tanımlar ve Kısaltmalar

MADDE XXI

METİN

Her biri eşit derecede geçerli olmak üzere Bulgarca, Gürcüce, Romence, Rusça, Türkçe, Ukraynaca ve İngilizce dillerinde hazırlanan ve 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da imzalanan bu Anlaşma, Saklayıcı Devletin arşivlerinde saklanacaktır. Bu Anlaşmanın uygun şekilde onaylanmış kopyaları Saklayıcı Devlet tarafından tüm Taraflara iletilecektir. Anlaşmazlık durumunda İngilizce metin esas alınacaktır.